

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ

ANADOLU BİL

MESLEK YÜKSEKOKULU DERGİSİ

İSTANBUL AYDIN UNIVERSITY

**JOURNAL OF ANADOLU BİL VOCATIONAL
SCHOOL OF HIGHER EDUCATION**

**Yıl Year: 14 Ocak - Şubat - Mart 2019 / January - February - March 2019 - Sayı Number: 53
ISSN 1306 - 3375**

KÜNYE IDENTITY

Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi üç ayda bir yayımlanır. Bu dergide yayımlanan makalelerin telif hakları Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu'na aittir. Bu yayımla ilgili olarak Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndan doğan her türlü hak saklıdır. Tanıtım için yapılacak alıntılar dışında Yüksekokulun izni olmadan çoğaltılamaz. Bu dergide yayımlanan makalelerdeki görüşler yazarlarına aittir. Yüksekokul bu görüşler nedeniyle herhangi bir sorumluluk kabul etmez. / Anadolu Bil Vocational School Journal is published quarterly. The copyrights of all articles published in this journal belongs to Anatolian Vocational School of Higher Education. All rights are reserved under all kinds of Intellectual Property Law in relation to this publication. Without our prior written permission excerpts except for promotional purposes may not be reproduced. The opinions expressed in the articles published in this journal are those of the authors alone. The School does not accept any liability due to these opinions or for any inaccurate, unreliable, untimely or incomplete information contained therein, or for any reliance placed upon it.

ONURSAL BAŞKAN

Doç. Dr. Mustafa AYDIN

İAÜ ADINA İMTİYAZ SAHİBİ

Prof. Dr. Yadiğâr İZMİRLİ

EDİTÖR

Prof. Dr. Candan VARLIK

EDİTÖR YARDIMCISI

Dr. Öğr. Üyesi Ayla ÜNVER ALÇAY, Öğr. Gör. Seçil BİLGİÇ

EDİTÖR KURULU

Prof. Dr. Yadiğâr İZMİRLİ, Dr. H. Fatih AYDIN, Prof. Dr. Hasan SAYGIN, Prof. Dr. Fevzi Rifat ORTAÇ,
Prof. Dr. İbrahim Hakkı AYDIN, Prof. Dr. Mustafa ÇIKRIKÇI, Prof. Dr. Kamil BOSTAN,
Prof. Dr. Selami GÖZENÇ, Prof. Dr. Necla ARAN, Dr. Öğr. Üyesi Güven ÖZDEMİR,
Dr. Öğr. Üyesi Faris KOCAMAN, Öğr. Gör. Özgül YAMAN

KAPAK TASARIM

Öğr. Gör. Sevgi YILMAZ

AKADEMİK ÇALIŞMALAR KOORDİNASYON OFİSİ

İDARİ KOORDİNATÖR

Gamze AYDIN

Türkçe REDAKSİYON

Şahin BÜYÜKER

İNGİLİZCE REDAKSİYON

Çiğdem TAŞ

GRAFİK TASARIM

Elif HAMAMCI

BASKI

Renk Matbaası Basım ve Ambalaj San. Tic. A.Ş. Ziya Gökalp Mah. Süleyman Demirel Bulvarı
İş Modern D Blok No:27D D:D8 34104 Başakşehir / İstanbul

EBSCO Tarafından Uluslararası Taranmaktadır.

Yazışma Adresi: Beşyol Mahallesi İnönü Cad. No: 38 Küçükçekmece, İSTANBUL **Tel:** 444 1 428 **Faks:** 0 212 425 57 59 **www.aydin.edu.tr**

Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi özgün bilimsel araştırmalar ile uygulama çalışmalarına yer veren ve bu niteliği ile hem araştırmacılara hem de uygulamadaki akademisyenlere seslenmeyi amaçlayan hakemli bir dergidir. / Journal of Anadolu Bil Vocational School of Higher Education is a double-blind peer-reviewed journal which provides a platform for publication of original scientific research and applied practice studies. Positioned as a vehicle for academics and practitioners to share field research, the journal aims to appeal to both researchers and academicians.

Hakem Kurulu

Prof. Dr. M. Salih ÇELİKKALE İstanbul Aydın Üniversitesi

Prof. Dr. M. Mustafa ÇIKRIKÇI İstanbul Aydın Üniversitesi

Prof. Dr. İsmail Hakkı AYDIN İstanbul Aydın Üniversitesi

Prof. Dr. Selami GÖZENÇ İstanbul Aydın Üniversitesi

Prof. Dr. Kamil BOSTAN İstanbul Aydın Üniversitesi

Prof. Dr. Osman Nuri UÇAN Altınbaş Üniversitesi

Prof. Dr. Hülya YENGİN İstanbul Aydın Üniversitesi

Prof. Dr. Necla ARAN İstanbul Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. M. Nafiz DURU İstanbul Aydın Üniversitesi

Prof. Dr. Özkan ÖZDEN İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Taçnur BAYGAR Muğla Üniversitesi

Prof. Dr. Yaşar ONAY Haliç Üniversitesi

Prof. Dr. Ali AYDIN İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Serkan İKİZ İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Kamil METİNER İstanbul Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Güven ÖZDEMİR İstanbul Aydın Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ayla ÜNVER ALÇAY İstanbul Aydın Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ercan ÖGE İstanbul Aydın Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Nurhan TALEBİ İstanbul Aydın Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ferhat ÇAĞILTAY İstanbul Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Mete Karadağ İstanbul Aydın Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Kenan SİVRİKAYA İstanbul Aydın Üniversitesi

İçindekiler - Contents

Sosyal ağlarda dijital hikâye anlatımı

Digital Storytelling in Social Networks

Ayşe SUCU, Yelda ŞENKAL, Duygu AYDIN 1

Mutfakta iş sağlığı ve güvenliği

Occupational health and safety in kitchen

Zeynep Feride OLCAY 17

L-karnitin ve kronik myeloid lösemi ilişkisi

The relationship between L-carnitine and chronic myeloid leukemia

Haniyeh BEHROUZIZAD, Mine ERGÜVEN, Ayhan BİLİR 33

İşletmelerde performans değerlendirmenin çalışanların iş tatminine etkisi ve bir uygulama

The impact of Performance Evaluation Methods in Businesses on Employees' Work Satisfaction and an Application

Rüya ÇAKIL, Salih GÜNEY 55

Assessing human security through human development in Pakistan: Applying Maslow's theory of hierarchical needs

Pakistan'da insan gelişimi ile insan güvenliğinin değerlendirilmesi: Maslow'un hiyerarşi ihtiyaçlarının teorisine uygulanması

Rabia NASEEM, Gülay Uğur GÖKSEL 71

Sosyal ağlarda dijital hikâye anlatımı

Ayşe SUCU*¹
Yelda ŞENKAL²
Duygu AYDIN³

Geliş tarihi / Received: 20.01.2019

Düzeltilerek geliş tarihi / Received in revised form: 21.03.2019

Kabul tarihi: 21.03.2019

Öz

Dijital iletişim araçlarının gelişmesiyle ve kullanımlarının kolaylaşması ve 1990'lı yılların başlarında ayrıca ağ teknolojilerin gelişmesiyle, bireyler dijital araçlarla ürettikleri hikâyeleriyle kendilerini ifade edebilecekleri, başkalarıyla paylaşabilecekleri ve anında yorum alabilecekleri yeni bir mecra bulmuşlardır. Günümüzde özellikle iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle gitgide daha fazla dijitalleşen insanların hayatlarında dijital hikâye anlatımı, insanların hikâyelerinin iletilmesinde kültürel bir araç konumuna gelmiştir. Bu bağlamda, dijital hikâye anlatımı olgusu bu çalışmadaki tartışmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır. Çalışmada bu olgu temel alınarak, dijital hikâye anlatımı ve sosyal ağlar ilişkisi kuramsal olarak sorgulanmaktadır. Araştırmada öncelikle, sosyal ağlar, hikâye anlatımı ve dijital hikâye anlatımı kavramlarına değinilerek, dijital hikâye anlatımının sosyal ağlarla ilişkisi kuramsal olarak ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal ağ, hikâye anlatımı, dijital hikâye anlatımı

---

*¹Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Aydın Üniversitesi Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Basım ve Yayın Teknolojileri Programı, aysesucu@aydin.edu.tr

²Dr. Öğretim Üyesi, Nişantaşı Üniversitesi İİSBF Gazetecilik Bölümü, yeldasenska@nisantasi.edu.tr

³Öğr. Görevlisi, İstanbul Aydın Üniversitesi Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Fotoğrafçılık ve Kameramanlık Programı, duygukokcu@aydin.edu.tr

Digital storytelling in social networks

Abstract

With the development of network technologies during the early 1990s in addition to the development of digital communication tools and the ease of use, individuals have found a new medium in which they can express themselves with their stories, share with others, and get instant feedback. Today, digital storytelling has become a cultural tool in the transmission of stories of people, especially in the lives of people who are increasingly digitized by the developments in communication technologies. In this context, the case of Digital Storytelling is the starting point of the discussion in this study. In the research, the relationship between digital storytelling and social networks is questioned theoretically based on this case referring to concepts of social networks, storytelling and digital storytelling.

Keywords: Social network, storytelling, digital storytelling

Giriş

Hikâye anlatımı (storytelling), zamanın başlangıcından itibaren bilginin sözlerle ve görsel verilerle hafızalarda kalarak nesilden nesile aktarılmasıdır. Hikâyelerin paylaşılmasıyla, sosyal ve kültürel bir aktivite olarak da tanımlanan hikâye anlatımı, ilk çağlarda sözlü hikâye anlatımının yanı sıra, buna mağara duvarlarında çizilen resimler şeklinde görsel hikâye anlatımı da dâhildir (URL 14).

Aslında insanlık tarihine bakıldığında, görsel hikâye anlatımının temellerini mağara resimlerine kadar uzatmak mümkündür. Görsel verilerle anlatılan hikâye anlatımının en önemli örneklerinden olan Güney Fransa'da Chauvet Mağarası'nda günümüzden 32 bin yıl önce ilkel insanlar tarafından resmedilen çizimlerle gerçekleştirilmiştir (URL 3). Neandenthal insanlar mağara duvarlarına avladıkları ve kendilerini avlayan çeşitli hayvanların resimlerini çizerlerdi. Tarih öncesinin sanatçıları, mağaralara çizdikleri figürlerle hareket izlenimi vererek, hikâyeye daha gerçekçi görsellik katmaya çalışılmıştır (URL 6). Görsel hikâye anlatma çabası, ilk çağlardan beri tarihsel süreç içinde heykeltıraşların, ressamların ve zanaatkârların yaptıkları eserler ile modern çağa kadar devam etmiştir. Modern hikâye anlatımı ise ilk zamalarda genellikle kitaplarla veya filmler gibi farklı formalarda gerçekleştirilmiştir (URL 3).

Günümüzde özellikle iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle gitgide daha fazla dijitalleşen insanların hayatlarında dijital hikâye anlatımı, insanların hikâyelerinin iletilmesinde kültürel bir araç konumuna gelmiştir. Dijital hikâyeanlatımı, 1980'li yılların başlarında yaşanan iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin beraberinde getirdiği bir kültürel araç olarak ortaya çıkmış bir olgudur. Dijital iletişim araçlarının gelişmesiyle ve kullanımlarının kolaylaşmasıyla beraber 1990'lı yılların başlarında ayrıca ağ teknolojilerin gelişmesiyle, bireyler dijital araçlarla ürettikleri hikâyeleriyle kendilerini ifade edebilecekleri, başkalarıyla paylaşabilecekleri ve anında yorum alabilecekleri yeni bir mecra bulmuşlardır.

Bu bağlamda çalışmanın temelini oluşturan, günümüz dijital iletişim teknolojileriyle çeşitli formlarda dijital hikâyelerin sosyal ağlarda paylaşımı, günümüzdeki kavramlaştırılışı açısından araştırılması gereken alanlardan biri olarak ele alınmıştır. Dijital hikâye anlatımı olgusu, bu çalışmadaki tartışmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır. Çalışmada bu olgu temel alınarak, dijital hikâye anlatımı ve sosyal ağlar ilişkisi kuramsal olarak sorgulanmaktadır. Araştırmada öncelikle, sosyal ağlar, hikâye anlatımı ve dijital hikâye anlatımı kavramlarına değinilerek, dijital hikâye anlatımının sosyal ağlarla ilişkisi kuramsal olarak ele alınmaktadır.

Dijital hikâye kavramı ve gelişimi

Dijital hikâye anlatımı daha önce radyo, televizyon gibi geleneksel medya ortamlarında karşımıza çıkmakta iken, internetin hayatımıza girmesiyle, hikâyelerin anlatımı da internete taşınmıştır. 1980'li yıllarda Thorburn tarafından hikâye anlatıcı kurum olarak tanımlanan televizyondan günümüze, iletişim teknolojilerinin geçirdiği değişim ve gelişim interneti, "ağ" çağının hikâye anlatıcısı olarak karşımıza çıkarmaktadır (İnceelli, 2005). Özellikle bu durum geleneksel ortamların tek yönlü iletişim akışını, katılımcının da dâhil olmasını mümkün kılan çift yönlü akışa bırakmakta, böylece dijital hikâye anlatımları etkileşimli bir yapı içerisinde hazırlanmaktadır. Geleneksel ortamlardan televizyonun edilgen yapıda izleyici kitlesi, sosyal medya araçları ile etkin bir kitle halini almakta ve kullanıcılar, sanal ortam içerisinde hikâyelerini istedikleri şekilde oluşturup, aktarabilmektedir (Akbayır, 2016).

İnternet teknolojisinin gelişimi ile Web 2.0' a geçilmesi, dijital ortamda dijital hikâye üretimi ve bu hikâyelerin erişimini daha görünür hale

getirmiştir. Sosyal medya üzerinden insanlar dijital hikâyeler oluşturmakta, bu hikâyelerini istediği şekilde kurgulamaktadır. Bu durum kişinin sosyal ağlarda kimlik inşasını da istediği şekilde oluşturmasını da sağlamaktadır (Kırık ve Yazıcı, 2017). İnternet vasıtasıyla bireyler yeni kimlik kurgulama olanağına sahip olabilmekte, görüntüsünü, yaşını, cinsiyetini tanımlamada istediği yönde karar verebilmektedir. Bu şekilde iletişime girdiği diğer bireylere karşı gerçek kimliğinin dışında kurguladığı başka bir insan olarak kendini gösterebilmektedir. İletişimin gerçekleşmesi, kurgulanmış kimlikler aracılığıyla oluşmaktadır. Dijital dünya kendimizi istediğimiz zaman, yer, durumda ifade etmeyi mümkün kılmakta, böylece bize yeni kimliklerin oluşturulduğu bir alan yaratmaktadır. Oluşturulan yeni kimlikler, asıl unsurların değişimi ile de oluşabilmekte, bambaşka özellikler taşıyarak yeni baştan bireye göre de oluşturulabilmektedir. Kişi, seçici bir kurgu yapabildiği gibi yalan da söyleyebilmektedir (Baban, 2012).

Goffman, “Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu”nda kavramsal çerçeveyi oluştururken sahne dilinden yararlanmakta, bireylerin günlük yaşamda sergilediği ve diğerlerinin de izlediği performanslar üzerinden kendimizi aktarımımızı anlatmaktadır. Goffman’a göre kişi canlandığı rolü gözler önüne serdiğinde, gözlemcilerin sahnelenen karakteri gerçekmiş gibi benimsemelerine yol açması, ima edilen sonuçları gerçekten göstereceğine ve aktarılanların gerçekten görüldüğü gibi olduğuna inanılması beklenmektedir. Buna bağlı olarak kişinin performansını başkaları için sergilediği görüşüne karşılık, karşısındakiler üzerinde yaratmaya çalıştığı gerçeklik izlenimine kendisinin inanıp inanmadığı sorusunu da karşımıza çıkarmaktadır (Goffman, 2014). Bununla birlikte teknolojinin içinde doğan ve bununla büyüyen gençler, sanal dünyadaki kimlikleri ile gerçek hayattaki kimliklerini ayırmamaktadır. Zaman geçtikçe, dijital çağda yaşayan herkesin kimliği, gerçek alanın ve çevrimiçi ifadelerin bir sentezi olarak ortaya konulmaktadır. Öne çıkan unsur, bir kişinin kendisi hakkında ne söylediği ve gerçek alanda ne yaptığıyla değil, aynı zamanda arkadaşlarının söylediği ve yaptığı şeyle şekillenen sosyal kimliği olmaktadır (Palfrey ve Gasser, 2008).

Dijital hikâye nedir sorusunun basit ifadeyle cevabı, dijital teknolojilerle hikâyeler anlatmaktır. Dijital hikâyeler, siber kültür şeylerinden inşa edilmiş anlatılardır (Alexander, 2011). Dijital hikâye anlatımı, insanların

genellikle kendi yaşamları hakkında kısa ses-video hikâyeleri oluşturmak için dijital medyayı kullanmayı öğrettikleri atölye tabanlı bir uygulamadır. Dijital hikâye anlatımı, dijital çağa zamansız bir form getirmekte, sıradan insanlar tarafından kendi şartlarında deneyimlenen günlük yaşamın sayısız hikâyesine ses katmakta ve kendini ifadeye olanak tanımaktadır. Son teknolojileri kullanmasına rağmen, amacı basit ve insandır (Hartley ve McWilliam, 2009). Qiongli, dijital hikâyeleri diğer hikâye anlatım formlarından ayıran temel özellikleri şu şekilde özetlemektedir (Qiongli, 2009):

- 1. Hikâye odaklılık:** Dijital hikâyenin ruhu teknoloji değil, hikâyedir. Dijital hikâyelerin önceliği öykülerdir, dijitalleşme ikincidir.
- 2. Disiplin:** DST, disiplinli bir yaklaşımdır. Olasılıkları ortaya koyan, aynı zamanda sürecin şeklini, kalitesini ve verimliliğini kontrol eden pratik bir çerçeveye sahiptir.
- 3. Sahicilik:** Dijital hikâyelerde, hikâyeyi sunan kendi sesi ile aktarmakta, çoğu görüntü kişileri gerçek ortamlarında göstermektedir. Hikâyelerden aktarılan duygular, doğrudan insanların kendi kalplerinden gelen duygulardır. Bu açıdan bakıldığında belgesel veya reality showlardan daha sahicidir.
- 4. Multimedya:** Etkili hikâyeler görüntü, video, müzik ve seslerin iç içe geçmesiyle ortaya çıkar. Mevcut tüm medya formları (animasyon, resim ve metin gibi), dijital hikâyeyeyle birleştirilebilir.
- 5. Basit teknoloji:** Dijital hikâye için temel ekipman, mikrofon ile bilgisayardır. Bir tarayıcı ve dijital fotoğraf / video kamera da ayrıca kullanılabilir.
- 6. Bulunan materyaller:** Dijital hikâyelerde, birçok profesyonel dijital yapımın aksine, aile albümleri, ev videoları, resimlerden de faydalanılır.
- 7. Ortak yaratıcılık:** Günümüzde çoğu dijital hikâye yoğun workshopla üretilmektedir. CDS'nin kurucularında Joe Lambert, hikâye anlatımının ortak çalışmaya dayalı bir sanat olduğuna inanmaktadır.

Dijital öykü anlatımında kısa, multimedya hikâyeler oluşturmak için, düşük maliyetli dijital kameralar, non-linear kurgu programları, dizüstü bilgisayarlardan yararlanılmaktadır. Bunlar esas olarak kişisel hikâyeler olsalar da, internette yayınlanmak üzere hazırlanmıştır. Dijital hikâyeler, önceki yayın materyaline çok benzememektedir. Film olmadıkları halde

resimlerden oluşturuldukları için filme benzemektedir. Bunlar sesli resimler gibidir, ama stüdyo ortamında üretilmişten ziyade, bir albüm gibi hazırlandığından kesinlikle televizyona benzemektedir (Meadows, 2003). Dijital hikâye anlatımı, dijital ortam ile hikâye anlatım sanatını metin, resim, kaydedilmiş sesli anlatım, müzik ve resmi de dâhil ederek bir araya getirmektedir. Bu multimedya unsurları, belirli bir konu etrafında dönen ve belirli bir bakış açısı içeren bir hikâyeyi anlatmak için bilgisayar yazılımı kullanılarak harmanlanmaktadır. Uzunlukları genellikle 2 ile 10 dk. Arasında değişen dijital öyküler, popüler bir web tarayıcısı üzerinde görülebilecekleri internete yüklenmektedir (Robin, 2016).

Her türde dijital araçların yaratım sürecinde kullanılabildiği dijital öykü anlatımı, profesyonellerden tarafından yaratılabildiği gibi, uzmanlığı bulunmayan amatör kişiler tarafından da hazırlanabilmektedir. Bu öyküler kurgu hikâyeler olabilmekte ya da kurgusal olmayan anlatılar da içerebilmektedir. Yaratılan öykülerin içerikleri kişisel olarak ele alınmış konularla birlikte, toplumsal konuları da içerebilmektedir. Öyküler kişisel olarak ele alınan konular ya da topluma yansıyan konular olabilmektedir (Küngerü, 2016). Dijital hikâye anlatımı, tek bir yönteme dayanmayan, görsel, söz, müzik gibi birden fazla yol üzerinden izleyicilere mesajlar gönderme yolu sağlayarak önemli bilgileri iletmemizde etkili bir yöntem olmaktadır. Dijital hikâyeler çok kişisel olduğu için, sadece bize neler olduğunu değil, nasıl olduğunu da anlatırlar (Gray, Young ve Blomfield, 2015).

Multimedya teknolojisinin günümüzdeki etkin yer alışına karşın, dijital hikâye anlatımı yeni bir fikir değildir. 1980'li yılların sonlarında Joe Lambert ve Dana Atchley, Berkeley'de sivil toplum kuruluşu olan Dijital Öyküleme Merkezini (CDS) kurarak, dijital hikâye anlatımı hareketinin kurulmasına yardımcı olmuşlardır. Dijital Öyküleme Merkezi, dijital öykülemenin 7 öge barındırdığını belirtmekte ve şu şekilde aktarmaktadır (Robin, 2008):

- 1. Bakış açısı:** Hikâyenin ana noktası nedir ve yazarın bakış açısı nedir?
- 2. Dramatik bir soru:** İzleyicinin öykünün sonuna kadar heyecanını koruyarak, cevabı sonunda verilecek soru.
- 3. Duygusal içerik:** Kişisel ve güçlü bir şekilde canlanan, izleyicileri hikâyeye bağlayan ciddi konular.

4. **Sesinin armağanı:** İzleyenin içeriği anlamasına yardımcı olmak için hikâyeyi kişiselleştirmenin bir yolu.
5. **Film müziğinin gücü:** Hikâyeyi destekleyen ve güzelleştiren müzik veya ses kullanımı.
6. **Ekonomik olmak:** Aşırıya kaçmadan, izleyicilere hikâyeyi anlatacak yeterli içerik kullanmak.
7. **Tempo:** Hikâyenin yavaş veya hızlı ilerlemesini sağlayan ritim

Sosyal ağ kavramı ve gelişimi

Sosyal ağlar ve sosyal medya kavramları genellikle aynı anlamda kullanılabilen kavramlar olarak ele alınmaktadır. Burada kullanılan “medya” anlamı Web 2.0’ın kullanıcılara sunduğu “sosyal yazılım” özelliğinden gelmektedir. Web 2.0’da kullanıcılar sosyal yazılıma dayalı olan uygulamaların yardımıyla metin, video, müzik vb. türdeki çeşitli medya içeriklerinin paylaşımında bulunmaktadır. Bununla beraber Web 2.0’ın sağladığı paylaşılan medya’nın sosyal olarak nitelendirilmesi de, Web 2.0’ın kullanıcılara sunduğu etkileşim özelliğinden, yani insanlar arası etkileşimden adını alır (URL 8). Web 2.0’ın kullanıcılara sunduğu etkileşim ortamı içeriğinin doğası ile üretim ve kullanımla ilgili aktif sosyal rolleri vurgulayan sosyal medya kavramı da sosyal medyanın sosyal boyutunu ifade eder (Akar, 2010). Bu bağlamda sosyal ağlarda, sosyal medya kullanıcıları birbirleriyle çeşitli içeriklerle etkileşim kurmaları yönündeki iletişimlerini gerçekleştirirler.

Boyd ve Ellison sosyal ağları, “*Dünya genelindeki bilgisayar ağlarını ve kurumsal bilgisayar sistemlerini birbirine bağlayan elektronik iletişim ağı olarak tanımlanan internetin gelişmesiyle bireyleri farklı bireylerle sanal uzamda buluşturan web tabanlı hizmetler*” olarak tanımlarlar (URL 2). Bir başka tanıma göre sosyal ağlar, bireyleri internet üzerinde toplum yaşamı içinde kendilerini tanımlayarak, aynı kültürel seviyesinde rahatlıkla anlaşabilecekleri insanlarla internet aracılığı ile iletişime geçmek için sanal ortamda sosyal iletişim kurmaya yarayan ağlar olarak tanımlanır (Alemdaroğlu ve Demirtaş, 2004).

1990’larda internet ortamında görülen ilk sosyal ağlar, standart web uygulamaları olarak işlev gören ve öncelikle kişisel etkileşimleri kolaylaştırma üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu yıllarda sosyal ağ kullanıcıları

mevcut bağlantı ve arkadaş ağlarını tamamlayan kendi online sosyal ağlarını yaratmışlardır. Mevcut arkadaşlarının kendi online sosyal ağlarda ekleyebilme imkânının yanı sıra, aynı zamanda tanımak isteyebilecekleri yeni bireyleri de keşfetmeye de imkân verilmiştir. *“Bu tür sosyal ağların ilklerinden biri, lise ya da üniversiteden eski sınıf arkadaşlarının tekrar bağlantı kurmasını kolaylaştıran bir site olan Classmates.com’dur. Classmates.com için, bu bağlamda online sosyal ağ kurma genel görüşü ile ün kazandığını söyleyebilmekteyiz.”* 2002 yılında Friendster.com sosyal ağı sayesinde kullanıcıların profilleri, kişinin yaşamı hakkında görselliği de kapsayacak bir yenilikle daha fazla detaylar sağlamaya başlamış ve bu sayede de sosyal ağlar önemli genel bilgi kaynağı haline gelmiştir. *“Friendster.com için öncelikle resim paylaşımına önem verdiğini söyleyebiliriz. Bununla birlikte her kullanıcı sayfasında bloglar yaratmaya da önem vererek sosyal etkileşimleri artırmaya odaklanmıştır”* (Akar, 2010). Sosyal ağların daha fazla insana ulaşmasıyla tahmin edilenden daha fazla bir güç yarattığını savunan Castells’e göre, *“Sosyal ağ kullanıcıları zaman ve mekânı aşıyor; bir yandan da kendileri içerik üretiyor; bağlantı kuruyor ve pratikleri birleştiriyorlar. Bugün artık insan hayatının her boyutunda sürekli ağlar oluşturan bir dünya mevcuttur”* (Castells, 2012).

Castell, sosyal ağları tarihte ilk kez insan iletişiminin yazılı, sözlü, görsel-ışitsel biçimlerini aynı sistem içinde bütünleştiren bir *“hipermetin”* sayesinde *“meta-dil”* oluşturarak, seçilmiş bir zaman diliminde, erişimin mali bakımdan sorun olmadığı küresel bir ağ içinde çok farklı noktalardan etkileşimli, aynı sistem içinde iletişimin karakterini tümüyle değiştiren bir ağ olarak ifade eder (Castells, 2013). Multimedya olarak da adlandırılabilir iletişimdeki bu dönüşüm sayesinde, bilgi ve iletişim hizmetleri internet üzerinden bütünleştirilebilmekte, farklı kitle iletişim araçları tek bir platformda bir arada bulunabilmekte ve ses, video, metin ve görseller gibi çok çeşitli veri türü bir araya getirilebilmektedir.

Bu çerçevede Castells’e göre sosyal ağ siteleri insanların hayatlarının bütün boyutlarını birbirine bağlayan yaşam ortamlarıdır (Castells, 2012). Castells İsyen ve Umut Ağları kitabında özerklikten aynı zamanda özdeşünömsel olarak da bahseder. İngilizce *“Selfreflection”* olarak adlandırdığı kavramının Türkçede tam karşılığı yok, ancak *“reflection”*

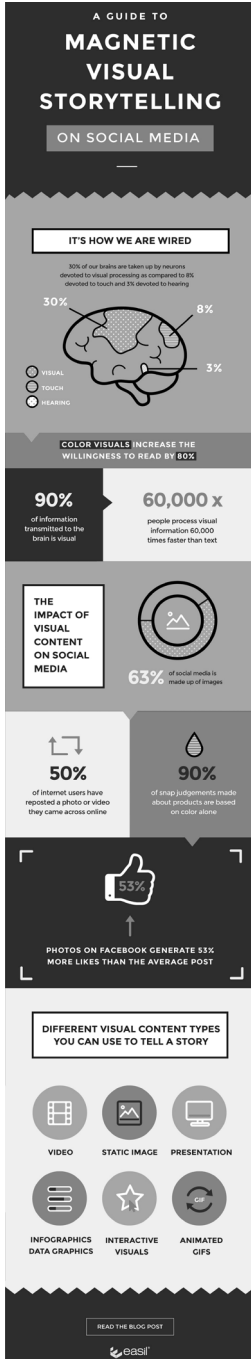
kelimesi “*derin düşünce*” ya da “*fikir*” anlamına ve “*self*” kelimesi de “*öz*” ya da “*benlik*” anlamına gelmektedir. Bu kelime anlamalarına göre, “*Selfreflection*” “*öz düşünce*”, “*özbenlik*”, “*öz farkındalık*” ya da “*öz düşünüm*” olarak ele alıp “*Bireyin kendi davranış ve inançları konusunda dikkatli düşünce*”, “*careful thought about your own behavior and beliefs*” anlamında kullanılabilir (<http://www.merriam-webster.com/dictionary/self-reflection>). Bu öz düşünüm, aynı zamanda Castells’in söylediği gibi, “*İnsanlar giderek anlamlarını ne yaptıkları etrafında değil, ne oldukları ya da olduklarına inandıkları etrafında örgütlüyor*” (Castells, 2013).

Web günlükleri olarak bilinen bloglar, Twitter gibi mikro web günlükleri olarak bilinen Mikrobloglar, Wikipedia ya da wiki olarak bilinen Açık Kaynak Ansiklopediler, YouTube gibi video, fotoğraf, ses ve müzik paylaşım siteleri, haber-ileme siteleri, MSN, Yahoo, Messenger ve Skypu gibi anlık mesajlaşma uygulamaları siteleri, Forumlar, Facebook, MySpace, Bebo, Hi5, LinkedIn vb. sosyal paylaşım siteleri bunlardan bazılarıdır. Bu konuda ilk gelişme, devrim niteliğini taşıyan Youtube sosyal paylaşım sitesinin kurulması olmuştur. Youtube’da kullanıcılar geniş bant internet teknolojisinin de katkısıyla kendi çektikleri videoları milyonlarca paylaşım imkânını buldular. Web 2.0’ın sunduğu diğer bir yenilik de forumların yerini alan sanal “*Blog*” lar (weblog/online diary), yani online günlükler oldu. Web 2.0’ın teknik imkânları sayesinde bloglar forumlara nazaran daha düzenli ve estetik bir görünüme sahiptiler ve aynı zamanda forumlarda olduğu gibi resim, video ve müzik vb. dosyaların erişimine imkân sağlıyorlardı. Yine sanal dünyada gerçek kimliklerin ve gerçek yaşamın paylaşımını sağlayan sosyal ağ araçları içerisinde bir başka devrim niteliğindeki yenilik, Facebook’un doğuşu olmuştur. Facebook sayesinde kullanıcılar, internet üzerinde tüm multimedya içerikli paylaşımlarını yapabilecekleri bir ortam bulmuşlardı, ancak bu paylaşım imkânı Twitter kadar kolay ve basit değildi. Özellikle 3G mobil teknolojilerinin gelişimiyle mobil cihazlar üzerinden kurulan sosyal ağ araçlarının başında yine bir başka devrim yaratan buluş olan Twitter, Facebook’un yapamadığını, yani internette çoklu paylaşım imkânı sağlayan kısa mesaj paylaşımını başarabilmiştir (Irak ve Yazıcıoğlu, 2012).

Sosyal ağlarda dijital hikâye paylaşımı

Klasik anlamda bir başlangıca, gelişme ve net bir sonuca bağlanan hikâye tanımına göre ele alırsak hikâye anlatımı da (Storytelling), doğaçlamayla ya da sözlerle, görüntülerle ve seslerle süsleyip güzelleştirerek olayları iletme sanatı olarak tanımlanır (URL 1). Günümüzde dijital ağlar ve sosyal medyada farklı biçimlerde ve yöntemlerde gerçekleştirilen hikâye ve hikâye anlatımı ise artık farklı bir biçime dönüşmüştür. Alexander ve Levine'ye göre dijital ağlar ve sosyal medyalarda hikâye ve hikâye anlatımı açık uçlu, çoklu dağılımlı, birbiriyle uyumlu medyalarda geçişli, katılımcı, deneysel keşfedilimci ve öngörülemez olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda sosyal ağlarda hikâye ve bu yeni türdeki hikâye anlatımıyla, sürekli artan bir yapım hızıyla ve hikâyenin akışı için hikâyeye yeni kurgular sergileyerek katılımcıların iştirak edebilmesi şeklinde işler. Alexander ve Levine'ye göre çağlar ve kültürler arasında geçiş yapabilen, tanınabilen ve varlığını sürdürebilen evrensel bir kavram olan hikâye anlatımı, aynı zamanda yıllar içerisinde gelişen olayların kronolojik olarak temsil edilmesini sağlayan ve düzenleyen kültürel uygulamalar olarak da görülmektedir. Bu bağlamda dijital ağlar ve sosyal medyada anlatılan hikâyeler, bir tarihsel olayı da temsil edebildikleri gibi, aynı zamanda hayali -gerçek olmayan- bir düşü, bir sunumu, bir bulmacayı, bir mesajı ya da gerçek ile kurgu arasındaki sınırı belirsizleştiren bir şeyi de temsil edebilir (URL 1).

Dijital araçlarla hikâye anlatımı, kişisel bilgisayarların ve sosyal ağların ilk günlerine kadar uzanır. Dijital kodlamadaki gelişmeler aynı zamanda giderek medya açısından da zengin olan yeniliklerin yaratılmasına da imkân sağladı. Bu bağlamda internet kullanıcıları bir yandan web dışı mekânlarda oluşturulan ses klipleri, videoları ve animasyon gibi dijital anlatılarını internet ortamında deneyimliyerek, diğer yandan da hikâyelerini çok paylaşımlı sosyal mecralarda paylaşabiliyorlar. İnternet teknolojisindeki bu gelişmeler bireylerin kendi hikâyelerini paylaşımının yanı sıra, başkalarının da hikâyelerini paylaşımıyla aynı zamanda hem kişisel hem de toplumsal bilgi birikimini ortaya çıkarmış oldu. Dolayısıyla günümüzde sosyal ağların keşfiyle ve Blog, Instagram, Snapchat, Youtube ve Twitter gibi dijital kültürel ürünlerin doğuşuyla beraber dijital araçlarla hikâye anlatımı adeta bir neslin işi haline gelmiştir (URL 1).

Figür 1: (URL 4)

Bu bağlamda sosyal medyada çekici bir görsel hikâye anlatımı üzerine yapılan bir araştırmaya göre (URL 4):

- Beynimizin %30'unu görsel işlem yapan,
- %8'ni dokunma hissi,
- %3'lük bir kısmını da duyma işlemi yapan nöronlar oluşturmaktadır.

Bunun sonucu olarak beynimize iletilen bilgilerin %90'ı görsel algılanır.

Bununla beraber insanlar görsel bilgileri yazılı metinlerden 60 bin kat daha fazla hızla algılayabilirler. Bu bilgilerden yola çıkarak sosyal medya görselliğin önemi konusunda yapılan bu çalışmaya göre:

- Sosyal medyanın %63'ü görsel verilerden oluşmaktadır.
- İnternet kullanıcılarının %50'si en az bir fotoğraf ya da bir video görselini tekrar yayınladı.
- Facebook'da yayınlanan bilgilerin %53'ü yayınlanan fotoğraflara 'like' vermiştir.

Görme eylemi, nesnelere yansıyan ışınların göz organı tarafından algılanması eylemidir. En çok kullandığımız duyumumuz olduğundan dolayı, mekânların zihnimizdeki imgelerinin oluşumunda büyük rol oynar. Bunun yanı sıra, insan zihninde dışarıdan alınan her türlü duyum sonucu oluşan hayali resimler vardır. Bu resimler yalnızca görerek değil, algılamayı doğuran her türlü duyumla oluşabilir.

Dolayısıyla görme eylemi aynı zamanda bu duyumlardan birisi olarak da tanımlanabilir. Dinlediğimiz bir hikâyenin geçtiği yeri, kahramanlarını zihnimizde canlandırırız. Duyduğumuz her türlü ses zihnimizde bir resim oluşturabilir. Özetle, görmenin insan zihninde oluşmasının tüm duyumlarla ilişkisi vardır (Benjamin, 2000). Bu bağlamda günümüzde özellikle çevrimiçi (online) videolar ile hikâye anlatımı gün geçtikçe hızla daha yağın hale gelmektedir.

Hikâyelerin Instagram, Snapchat gibi sosyal paylaşım ağlarında yer bulmasıyla popülerleşmesi, ağ kullanıcıları tarafından hikâyeleri destekleyen canlı video çekimleri oluşturulması ve bu hikâyeler üzerinden dijital otobiyografi gibi kavramları da karşımıza çıkarmaktadır. 2000’li yılların başından itibaren popüler kültürün bir parçası olan sosyal ağlarda hikâye anlatımı, kişilerin anlık görüntülerinin paylaşımını sağlayan ‘anlık’ (instant) ve ‘telgraf’ (telegram) kelimelerinin birleşiminden oluşan Instagram’ın 2010 yılında piyasaya sürülmesiyle tamamen değişikliğe uğrayarak sosyal ağlarda görsel hikâye anlatımında büyük bir adım atılmış oldu. Günümüzde tüm dünyada 400 milyondan fazla kullanıcısı olan Instagram, fotoğraf ve video paylaşım web sitesidir ve aynı zamanda kullanıcılar fotoğraf ve video yükleyebilir ve onlara yorum yapabilir (Mattern, 2017: 04-09). Instagramdan önce her ne kadar o günlerde fotoğraf paylaşımı Facebook veya Flickr gibi diğer sosyal ağlarda da mümkün olsa da, bu ağlarda hâlâ fotoğrafı önce yükleyip sonra fotoğraf albümüne veya bir maile eklemek zorunluluğu söz konusuydu. Oysaki Instagram’da kişiler içinde buldukları o anın bir fotoğrafını kısa bir metinle beraber kolaylıkla, tek bir yüklemeye çoklu paylaşımli sosyal ağlarda paylaşabiliyordu.

Mattern’a göre, *“Instagram’ın kullanıcılarına önemli yaşam olaylarının görüntülerinden komik hayvan fotoğraflarına kadar her şeyi yayınlayabilme”* ve aynı zamanda diğer *“kullanıcıların gönderdiği mesajlar hakkında yorum yapabileme imkânı tanınması”* özelliği sayesinde *“Instagram insanların fotoğraflar kullanarak hayatlarından anları paylaşmak için seçtikleri çok popüler bir yol haline gelmiştir”* Mattern, bu etkileşimi Instagram’ın büyük bir parçası olarak nitelendirir (Mattern, 2017). Daha az metin ve daha fazla görsel içeriklerin kullanımıyla bilgi, veri ve resmin bileşiminden anlatımı kolay olan görsel bilgiler (infographics) genellikle -mümkün oldukça- gerçeklikleri doğrudan yansıtabilirler.

Dolayısıyla Instagramda metinlerinlerden daha çok görselliğe yer verilmesi özelliği, görsel içerikleri kullanarak, daha az zamanda daha fazla bilgi aktarabileceğini göstermiştir (URL 5).

Temmuz 2011’de Picaboo adı altında başlangıçta sadece gençlere yönelik olarak tasarlanan ve Eylül 2011’de adı Snapchat olarak değiştirilen mobil telefon ve tabletlerde fotoğraf ve video paylaşımlarının, görüntüledikten sonra kaybolduğu bir görüntü paylaşım uygulamasıdır (Spalding, 2017). Günümüzde dünyada yaklaşık 200 milyona yakın kullanıcısı olan Snapchat, insanların ve markaların resimlerle ve kısa videolarla kendi hikâyelerini “Benim Hikâyem” (My Story) özelliği sayesinde 24 saat süreyle sosyal ağlarda paylaşımına imkân sağlamıştır (URL 5). Akıllı telefonlar ve tabletler için bir sosyal medya uygulaması olan Snapchat uygulaması, cihazın kamerasını kullanır. Kullanıcılar birbirlerini Snapchat uygulamasındaki kullanıcı adlarıyla ya da telefon numaralarıyla bulup, sonra birbirlerine fotoğraf ve kısa video göndererek paylaşımlarını yaparlar (Spalding, 2017).

Snaps olarak adlandırılan fotoğraf ve kısa video gibi görsel içeriklerle hikâye anlatımını kendi uygulamasında kayıtlı etme, kaydedilen görsel içeriklerin üzerinde değişiklikler yapabilme ve farklı görsel materyalin bir araya getirilerek kurgulanmasına imkân tanınmasıyla Snapchat, çok kısa bir sürede sosyal ağlarda hikâye anlatımında birçok insanın tercihi haline gelmiştir (Spalding, 2017). Dolayısıyla Snapchat de “Eklentilerin” (Snaps) ve “Hikâyelerin” (Chats) hızlı ve kolay olması, hikâye anlatımını da kolaylaştırmıştır (URL 5). Günümüzde Meerkat, Periscope, Facebook ve daha birçok sosyal ağ platformlarında başlayan “Canlı Video” (live video) yayınları, sosyal ağlarda video hikâye anlatımının geleceği olarak görülmektedir. Çoğu kişi tarafından hikâyenin gerçekleştiği anın akışını destekleyen bu video hikâyeleri anlamsız, sebepsiz ve düzensiz video görüntüleri olarak düşünüldüğü gibi, diğer yandan anlatılmak istenilen hikâye için çok önemli bir rol oynadıkları da görülmektedir (URL 5).

Dilimizde kısaca “özgeçmiş” (URL 16) olarak adlandırılan Biyografi Cambridge Dictionary de, “*bir kişinin yazılı yaşam öyküsü*” olarak nitelendirilir (URL 15). Diğer yandan bazı eleştirmenlere göre bir hayatın yazılı bir anlatısını sunan biyografinin tanımı bulunduğumuz çağın gerekliliğince güncellenerek film, televizyon, video, fotoğraf ve animasyon

gibi görsel medyayı içerecek şekilde yazılı metnin ötesine genişletilmelidir (Hamilton, 2007). Bu bağlamda biyografinin tanımı günümüz iletişim teknolojileriyle çoklu medya (multimedya) doğasını da vurgulayarak, farklı medyalarda kullanımına göre “psikobiyografi” (psychobiography), “patografi” (pathography), “biyografik” (biopic), “teknobiyografi” (technobiography) ve “otobiyografi” (autographics) gibi yeni terimlerle de adlandırılmaktadır. Biyografinin günümüz iletişim teknolojileriyle farklı medyalardaki kullanımlarından ortaya çıkan yeni terimlerinden bir diğeri de “dijital biyografi” (digital biography) dir (Arthur, 2009).

İnternet ağı içerisinde çevrimiçi ortamda yaratılan teknobiyografi, otobiyografi ve benzeri dijital biyografilerin bazıları, bir yandan geleneksel biyografinin anlayışında olmalarına rağmen bazıları da geleneksel anlayıştan çok daha farklı formlara sahiptir (Arthur, 2009). Biyografinin otobiyografi (autographics) olarak adlandırılmasındaki sorunları ele alan Whitlock ve Poletti, metinsel vurguların daha çok görsel yaşam öykü anlatımına doğru kaymasıyla ortaya çıkan bu yeni yaklaşımların görünüm, sesler ve duygu ile dolu yeni bir form oluşturmasıyla çok daha fazla kişi tarafından, çok daha fazla ilgi kazandığına dikkat çekerler. Whitlock ve Poletti’ye göre geleneksel biyografiler ile insan hayatlarının gösterildiği çevrimiçi ağlar, yer alan bu yeni formdaki biyografiler arasındaki en önemli farkın çevrimiçi ağlardaki kişilerin istenildiği zaman her an bir kişi ya da birçok kişi tarafından kolayca manipüle edilebilir olmasıdır. Bunun bir sonucu olarak çevrimiçi ağların yapısında yer alan kullanıcıların manipüle edebilme imkânı, Whitlock ve Poletti’ye göre kesinlikle kendimizi ve birbirimizi görme şeklini değiştirmekte ve değiştirmeye de devam edecektir (Whitlock ve Poletti, 2008). Bu bağlamda dijital biyografinin çevrimiçi ortamlardaki kullanımını Solove, *The Digital Person: Technology and Privacy in the Information Age* adlı kitabında şu sözleriyle açıklamaktadır (2004):

Her gün, bilgi akışı elektrik beyinlerin içine gözden geçirilerek, sınıflandırılarak, yeniden düzenlenerek ve yüzlerce farklı şekilde konbine edilmektedir. Teknoloji bizim günlük gelip geçen sevip sevmediğimiz kim olup olmadığımız ya da nelere sahip olup olmadığımız gibi birçok önemsiz ayrıntıların korunmasını sağlar... Artık bir kişinin hayatının çoğunu kapsayan bir elektronik kolaj oluşturmak her zamankinden daha

mümkün – kayıtlarla görüntülenen bir hayat, tüm dünyayı kapsayan kolektif bilgisayar ağlarında oluşan bir dijital biyografi (s. 1).

Buna rağmen Arthur ve Staley’ ye göre çevrimiçi ortamın sunduğu imkânlardan en iyi şekilde faydalanabilmek için yine de dijital biyografinin de değişime açık olması gerekmektedir. Günümüzde hali hazırda hızla gelişmekte olan görsel iletişim üzerinde yoğunlaşan teknolojiler. aynı zamanda çevrimiçi ortamlarda çok seçenekli ses ve görsel sunum ile daha fazla kişi ve daha fazla ilgi çekmek için bir fırsat sağlar. Dolayısıyla, *“dijital biyografi ile izleyicilerine zengin ve tatmin edici bir deneyim sunmak için gerek filtrelenmiş bir kamera merceğinden ve gerekse daha gerçekçi güvenilir kanıtlarla hangi formda olursa olsun biyograficiler hâlâ kişilerin hayatlarını sunmaya devam edecektir”* (Arthur, 2008; Staley, 2003). Bu bağlamda günümüzde taşınabilir bilgisayarlarımız, özellikle de cep telefonlarımız, geçmişte cebimizde dolaştırmayı asla hayal edemeyeceğimiz kişisel bilgilerimiz ve alışkanlıklarımız hakkında özel bilgileri içermesi bakımından çok daha “akıllı” (smart) ve bir o kadar da çok daha “hassas” (sensitive) önem teşkil etmektedir. Bu nedenle, *“bu cihazlar bir nevi bizim kişisel biyografi makinelerimiz (biography machines) halini almaktadırlar”* (Arthur, 2009).

Sonuç

İletişimin özünde yer alan kendini ifade edebilmek ve karşındaki kişiyi anlayabilmek, iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile bu bağı internet üzerinden gerçekleştirmeyi mümkün kılmaktadır. İnternetin etkileşime imkân sağlayan interaktifte özelliği, zaman-mekân sorununu ortadan kaldırarak istenilen zamanda fiziki şartların ayırmadığı sanal bir ortamda kendimizi daha rahat ve istenilen koşulda anlatabilmemizi sağlamaktadır.

İnsanlık kadar eski bir olgu olan hikâye anlatımı, ilk insanların çizgilerinden mağara duvarlarına yansımış, insan-doğa ilişkisini görsel anlatılarla karşımıza koymuştur. Sözlü kültürde ağızdan ağıza yayılan, yazılı kültürde sayfalara dökülen hikâyeler, dijital çağda multimedya ortamların sağladığı ses, görüntü, yazı, animasyon gibi unsurlarla desteklenmekte ve bireylerin kendi hikâyelerini herkesle paylaşabilmesini sağlamaktadır. Sosyal ağlar, kişilerin duygu ve düşüncelerini paylaşabildikleri, yorum yapabildikleri, kendi içeriklerini üretebildikleri çevrimiçi ortamlardır.

Gün geçtikçe hayatımızın bir parçası haline gelen bu ağlar, bireylere kendi hikâyelerini anlatabilme imkânı tanımaktadır. Snapchatle başlayan, Instagram, Facebook gibi ağlarda devam eden özellik, kişilerin -kurgu ya da gerçek- anlatmak istediklerini görsel, işitsel unsurlarla ortaya koyabilmesini sağlamaktadır. Kişisel yaşam öyküsü olarak tanımladığımız biyografiler, dijital ortamların kullanım içerikleriyle daha ilgi çekecek özellikle donanmaktadır.

Teknolojideki gelişimler bir taraftan kolaylıklar getirirken, bir taraftan kurgulanmış hayatlar üzerine oluşan yeni kimlikleri karşımıza çıkarmaktadır. Ağların sanal kimlik geliştirme imkânı tanınması, bireylerin farklı bir kimliğe bürünerek olmak istediği kişilere dönüşme çabaları, olmayan yaşamlar ve bu yaşamlarının anlarını da beraberinde getirmektedir. Oluşturulan bu gerçeklik, kişinin kendisini görmek istediği şekilde birlikte, çevresinin de etkisiyle kurgulanmaktadır. Belli bir süre kullanılıp sonrasında kaybolan, yerini yeni hikâyelere bırakan anılar paylaşılmakta, oluşturulmuş bu gerçekliğin, hayatın içinde bireyin kendi ile iletişimde nasıl bir değerlendirme gerçekleştirdiği sorusu karşımıza çıkmaktadır.

Kaynaklar

- [1] Akar, E., (2010). *Sosyal Medya Pazarlaması*. Efil Yayınevi, Ankara.
- [2] Akbayır, Z., (2016). Bana Bir Hikâye Anlat: Marka İletişiminde Hikâyeleştirme ve İnternet. Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 3 (12).
- [3] Alexander, B., (2011). *New Digital Storytelling The Creating Narratives with New Media: Creating Narratives with New Media*. ABC-CLIO.
- [4] Alemdaroğlu, A., Demirtaş, N., (2004). Mynet'te Erkeklik Halleri, Toplum ve Bilim Dergisi 101: 206.
- [5] Arthur, P. L., (2009). *Digital Biography: Capturing Lives Online*. a/b: Auto/Biography Studies, Volume 24, Number 1, Summer 2009, pp. 74-92. Published by The Autobiography Society.
- [6] Arthur, P., (2008). *Digital Fabric, Narrative Threads: Patchwork Designs on History*. Interdisciplinary Humanities 25.2. 106-20. Print.

- [7] Baban, E., (2012). *McLuhan ve Baudrillarda 'ın Penceresinden Sosyal Medyanın Etkisi: İfadenin Esareti, Gözetlenen Toplum ve Kayıp Kimlik Sendromu*. Sosyal Medya/Akademi. Ed. Tolga Kara, Ebru Özgen, Beta Basım, İstanbul.
- [8] Benjamin, W., (2000). *The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction*, in *The Continental Aesthetics Reader*, Routledge, London and New York.
- [9] Castells, M., (2008). *Kimliğin Gücü, Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- [10] Castells, M., (2012). *İsyan ve Umut Ağları: İnternet Çağında Toplumsal Hareketler*. Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- [11] Castells, M., (2013). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür-Ağ Toplumunun Yükselişi*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- [12] Goffman, E., (2014). *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*. Metis Yayıncılık, İstanbul.
- [13] Gray, B., Young, A., Blomfield, T., (2015). *Altered Lives: Assessing the Effectiveness of Digital Storytelling as a Form of Communication Design*. Continuum, 29 (4): 635-649.
- [14] Hamilton, N., (2007). *Biography: A Brief History*. Harvard UP, Cambridge.
- [15] Hartley J., McWilliam K., (2009). *Computational Power Meets Human Contact, Story Circle*, Ed. by John Hartley, Kelly McWilliam. Wiley-Blackwell.
- [16] Irak, D., Yazıcıoğlu, O., (2012). *Türkiye ve Sosyal Medya*. Okyanus, İstanbul.
- [17] İnceelli, A., (2005). Dijital Hikâye Anlatımının Bileşenleri. The Turkish Online Journal of Educational Technology, 4 (3): 132-142.
- [18] Kırık, A. M., Yazıcı, N., (2017). Instagram Örneği Üzerinden Sosyal Medyada Hikâye Anlatıcılığı. Erciyes İletişim Dergisi, 5 (2): 82-99.
- [19] Küngerü, A., (2016). Bir İfade Aracı Olarak Dijital Öykü Anlatımı. Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi, 1(2).

- [20] Mattern, J., (2017). *Instagram*. Abdo Publishing. USA.
- [21] Meadows, D., (2003). Digital Storytelling: Research-Based Practice in New Media. *Visual Communication*, 2(2): 189-193.
- [22] Palfrey J., Gasser U., (2008). *Born Digital. Understanding The First Generation Of Digital Natives*. Basic Books, NY.
- [23] Qiongli, W., (2009). *Commercialization and Digital Storytelling in China, Story Circle*. Ed. by John Hartley, Kelly William. Wiley-Blackwell.
- [24] Robins, K., (1999). *İmaj/Görmenin Kültür ve Politikası*. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- [25] Robin, B. R., (2008). *Digital Storytelling: A Powerful Technology Tool For The 21st Century Classroom*. *Theory Into Practice*, 47 (3): 220-228.
- [26] Robin, B., (2016). The Power Of Digital Storytelling To Support Teaching And Learning. *Digital Education Review*, (30): 17-29.
- [27] Spalding, M. R., (2017). *Snapchat*. Abdo Publishing. USA.
- [28] Solove, D. J., (2004). *The Digital Person: Technology and Privacy in the Information Age*. New York UP.
- [29] Staley, D., (2003). *Computers, Visualization and History: How New Technology Will Transform Our Understanding of the Past*. M. E. Sharpe. Print, New York.
- [30] Whitlock, G., Poletti, A., (2008). *Self-Regarding Art. Biography* 31.1.

İnternet Kaynakları

- [1] URL 1- Alexander, B. ve Levine, A. (2008): *Web 2.0 Storytelling: Emergence of a New Genre*. *EDUCAUSE Review*, vol. 43, no. 6 (November/December 2008). <https://er.educause.edu/articles/2008/10/web-20-storytelling-emergence-of-a-new-genre> (Erişim tarihi: Şubat 2018).
- [2] URL 2- Boyd, D. M. ve Ellison, N. B. (2007): [http:// www. Researchgate .net /profile /nicole _ Ellison/publication/259823204](http://www.researchgate.net/profile/nicole_Ellison/publication/259823204). (Erişim tarihi: Şubat 2018).

[3] URL 3- Davidson, N., (2013): *The Basics of Video Storytelling*. [https://www. socialme diatoday.com/Content/ basics-video-storytelling](https://www.socialmediatoday.com/Content/basics-video-storytelling) (Erişim tarihi: Eylül 2018).

[4] URL 4- Easil (2018): *How To Tell a Magnetic Visual Story on Social Media*. <https://about.easil.com/visual-story-on-social-media/> (Erişim tarihi: Eylül 2018).

[5] URL 5- Fanguy, W. (2018): *The Evolution of Visual Storytelling: Blogging, Instagram, Snapchat and the Future*. https://piktochart.com/blog/evolution-visual-storytelling-blogging-instagram-snapchat-future/?nabw=4&utm_referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F (Erişim tarihi: Eylül 2018).

[6] URL 6- Herzog, W. (2010): *Cave of Forgotten Dreams*. <https://www.youtube.com/watch?v=ieftfgu1wes> (Erişim tarihi: Eylül 2018).

[7] URL 7- Kwon, O. ve Wen, Y. (2010): *An Empirical Study of the Factors Affecting Social Network Service Use*. *Computers in Human Behavior*. 26 (2) 254-263. http://ac.els-cdn.com/S0747563209000673/1-s2.0-S0747563209000673-main.pdf?tid=c7715c3c-c65e-11e4-bd28-00000aab0f6b&acdnat=1425907290_62e03c88422f42361d4a2f85fa86694b. (Erişim tarihi: Şubat 2018).

[8] URL 8- Lietsala, K. ve Sirkkunen, E. (2008): *Social Media: introduction to the tools and processes of participatory economy*. Finland: Tampere University Press. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/65560/978-951-44-7320-3.pdf?sequence=1>. (Erişimtarihi: Eylül 2018).

[9] URL 9- Mayfield, A. (2008): *What is Social Media?* ICrossing, e-book. http://www.Icrossing.co.uk/fileadmin/uploads/eBooks/What_is_Social_Media_iCrossing_ebook.pdf. (Erişim tarihi: Ekim 2018).

[10] URL 10- Musser J ve O'Reilly T (2007): <http://repo.Mynooblif.org/.priv8/Ebook/Web%202.0%20Principles%20and%20Best%20Practices.pdf>. (Erişim tarihi: Eylül 2018).

[11] URL 11- Phippen, A. D. (2004): *An Evaluative Methodology for Virtual Communities Using Web Analytics*. Campus. Wide Information Systems. 21 (5) 179-184. <http://www.emeraldinsight.com/doi/pdfplus/10.1108/10650740410567518>. (Erişim tarihi: Eylül 2018).

[12] URL 12- Wellman, B. (1997): *An Electronic Group is virtually a Social Network. Culture of the Internet*. (EDT. Sara Kiesler).

[13] URL 13- Mahwah, NJ: *An Electronic Group is Virtually a Social Network* by Barry Wellman. Lawrence Erlbaum, ss. 1-26. <http://www.ai.soc.i.kyoto-u.ac.jp/~ishida/sisys/sisys2001/electronicgroup> (Erişim tarihi: Şubat 2015).

[14] URL 14- <http://www.storytellingday.net/>. (Erişim tarihi: Eylül 2018).

[15] URL 15- <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/bio-graphy>. (Erişim tarihi: Eylül 2018).

[16] URL 16- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK_GTS.5b9a25a3ac20d0.56896869. (Erişim tarihi: Eylül 2018).

Mutfakta iş sağlığı ve güvenliği

Dr. Zeynep Feride OLCAY^{1*}

Geliş tarihi / Received: 15.03.2019

Düzeltilerek geliş tarihi / Received in revised form: 22.03.2019

Kabul tarihi: 29.03.2019

Öz

İş sağlığı ve güvenliği (İSG), çalışma hayatının en önemli faktörlerinden birisi olup, temel amacı; tüm sektörlerde çalışanların bedensel-ruhsal-sosyal anlamda tam iyilik hallerinin sağlanması, geliştirilmesi, en üst düzeye taşınması ve işin çalışana, çalışanın yaptığı işe uyumunun sağlanmasıdır. Mutfaklarda, mutfak çalışanlarını fiziksel, kimyasal, biyolojik, ergonomik, psikososyal faktörler açısından olumsuz etkileyebilecek mekanik ve mekanik olmayan birçok durum bulunmaktadır. Özellikle oteller, restoranlar, ticari mutfaklarda, kafelerde, fast food mağazalarında, yemek şirketleri, catering firmalarının mutfaklarında çalışan kişiler öncelikli olarak zamanla yarıştıkları için hızlı hareket etmek zorundadırlar. İşleri zamanında yetiştirebilmek adına, bazı iş sağlığı ve güvenliği tedbirleri göz ardı edilmektedir. Restoran mutfaklarında yaşanan iş kazalarının temelinin çalışanların dikkatsizliği, iş yapım yöntemlerinin uygunsuzluğu ve bilgi eksikliği oluşturmaktadır. Oluşan kazaları en az düzeye düşürebilmek ve yaşanan kazaların tekrarının olmaması için gerekli önlemler alınmalıdır. Önlemlerin alınması ve iş sağlığı ve güvenliği risk faktörlerinin kontrol altına alınabilmesi için işveren de, çalışanlar da sorumluluklarının bilincinde olmalıdır. Bu çalışmada, mutfaklarda iş sağlığı ve güvenliği konusunda alınması gereken sağlık ve güvenlik önlemleri üzerinde durulmaktadır. Çalışmanın amacı; mutfaklarda alınacak iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin işveren, İSG profesyonelleri hem de çalışanlar için rehber olabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İş güvenliği, mutfakta iş güvenliği, iş kazaları

---

^{1*} Dr. Öğr. Görevlisi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Fakülte, ferideholcay@hotmail.com,

Occupational health and safety in kitchen

Abstract

Occupational Health and Safety is one of the most important factors of working life and its main purpose is to provide, develop and maximize the physical, mental and social sense of well-being of all employees in all sectors and ensure the adaptation of the employee to the work and work to the employee. In kitchens, there are many mechanical and non-mechanical conditions such as physical, chemical, biological, ergonomic and psychosocial factors that may negatively affect kitchen workers especially the people working in hotels, restaurants, commercial kitchens, cafes, fast food stores and catering companies. For instance, the kitchens of catering companies have to act quickly since they race against time. In this process, some occupational health and safety measures are ignored in order to train the personnel on time. Carelessness of employees and lack of information constitute the basis of accidents in workplaces such as restaurant kitchens. Necessary measures should be taken to prevent accidents. The employer and the employees should be aware of their responsibilities in order to take measures and control the occupational health and safety risk factors. In this study, health and safety measures are emphasized for the occupational health and safety in kitchens. The purpose of the study is to be a guide for employers, OHS professionals and employees with respect to occupational health and safety measures to be taken in kitchens.

Keywords: Occupational safety, occupational safety in the kitchen, work accident

Giriş

İş sağlığı ve güvenliği konusu, günümüz çalışma hayatı ve çalışma hukukunun önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. İş sağlığı ve iş güvenliği önlemlerinin alınarak uygulanması, iş kazaları ve meslek hastalıklarının azaltılması çalışanlar, işverenler ve sosyal güvenlik sistemleri için önemli sonuçlar ortaya çıkarmaktadır (Korkmaz ve Avsallı, 2012).

Farklı sektörlerde yer alan işletmelerde yapılan işin özelliği ve niteliğine göre sağlık ve güvenlik açısından farklı tehlikeler ve riskler bulunmaktadır. Bu tehlikelerin yol açtığı olumsuz sonuçların sadece %2'si önlenemez nitelikte iken, %98'i önlenbilir niteliktedir. İş sağlığı ve güvenliği (İSG) alanında yapılan çalışmaların amacı da, sağlık ve güvenlik tehlikelerinden

ve bunların yarattığı risklerden arındırılmış çalışma ortamlarının sağlanmasıdır. İSG çalışmaları temelinde yaşama hakkının korunmasını içermektedir ve günümüzde tüm dünyada farkındalığı her geçen gün artan bir alan haline gelmektedir.

Ülkemizde 2012 yılından itibaren yürürlükte olan 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu tüm işletmeler için geçerlidir. Kanunun getirdiği yasal zorunluluklarla beraber işverenlerde de artık yavaş yavaş İSG kültürü oluşmaktadır. Her geçen gün işletmelerin sağlık ve güvenlik yönünden sorumluluk bilinç düzeylerinin arttığı gözlemlenmektedir. Sorumluluk bilinci ve İSG kültürü sadece işverenlere özgü değildir; İşletmede gerçekleşen faaliyetlerden etkilenebilecek çalışanlar ve diğer kişilerin sağlık ve güvenlik risklerini azaltmak için doğru önlemleri almalarına bağlıdır (URL-1).

Kavramsal çerçeve

İş sağlığı ve güvenliği kavramı

İş sağlığı kavramı Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından şöyle tanımlanır: İş sağlığı; bir bireyin sadece fiziksel değil aynı zamanda ruhen ve sosyal açılarından da tam bir iyilik halinde olmasını ve çalışanlara en iyi sağlık koşullarının sağlanarak bu durumun süregelmesi faaliyetlerini ifade etmektedir. Bu çerçeve dikkate alınarak iş sağlığı kavramı; çalışanların, çalışma ortamındaki negatif durumlardan arındırılması ve yapılan iş ile işi yapan arasındaki harmoninin sağlanmasının amaçlandığı bir tıp bilimi olarak adlandırılabilir (Yiğit, 2013).

İş güvenliği, çalışanların işyeri ortamında bulunan makine-teçhizattan ve çalışma koşullarının neden olduğu kazaların oluşmasını önlemek ve güvenli bir çalışma ortamı yaratmak amacıyla alınan önlemlerdir.

Genel anlamda bir bütün olarak iş sağlığı ve güvenliği, “İşyerlerinde işin yürütümü nedeniyle oluşabilecek tehlikeleri yok etmek ve sağlığa zarar verebilecek koşullardan arındırılarak, daha iyi bir işyeri çalışma ortamı sağlamak için yapılan sistemli çalışmalar” olarak tanımlanmaktadır.

Mutfakta iş sağlığı ve güvenliği

Mutfaklar, özellikle hizmet sektöründe faaliyette bulunan, emek yoğun çalışmanın olduğu önemli istihdam alanlarıdır. Hem çalışanlar için hem de hizmet alanların karşı karşıya kaldıkları sağlık ve güvenlik açısından birçok riskleri bulundurmaktadır. Bu alanlarda hem çalışanlar açısından yaşanabilecek iş kazaları ve hem de işin yürütümünden dolayı ortaya çıkabilecek meslek hastalıkları sözkonusudur. Öte yandan işletmelerin büyüklüğü, nitelikleri, faaliyetleri, yönetim şekli, işverene ve çalışanlara ilişkin özellikler değişmekle beraber, işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliği konuları çözüm aranan ortak bir sorunsaldır. İşletmelerin gerek faaliyetleri bakımından gerek çalışan sayıları ve büyüklüklerine göre değişiklik gösterse de, özellikle hizmet sektöründe bulunan mutfaklarda iş sağlığı ve güvenliği tehlike ve riskleri benzer olduğundan, alınması gereken önlemler aynıdır (Alagüney ve diğ., 2016).

Mutfaklarda alınması gereken iş sağlığı ve güvenliği önlemleriyle ilgili Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) ve Bakanlığa bağlı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi (ÇASGEM) tarafından yayınlanmış olan kitapçık ve risk değerlendirme kontrol listesi bulunmaktadır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi'nin (ÇASGEM) kurumsal kapasitesinin güçlendirilmesi teknik yardım projesi, "Mutfak, Bulaşıkhaneye ve Restoranlarda İş Sağlığı ve Güvenliği" adıyla yayımlanmıştır. İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği uyarınca ÇSGB tarafından hazırlanan "Mutfak/Lokanta/Pastaneler İçin Kontrol Listesi" ise risk değerlendirmesinin gerçekleştirilmesi sürecinde yol göstermek amacıyla hazırlanmıştır.

Mutfaklar, kullanılan araç-gereçler ve olumsuz fiziki koşulların etkisiyle iş kazalarının sıklıkla görüldüğü yerlerdir (Alamgir ve diğ., 2007). Çalışma alanındaki olumsuz etkenler çalışanların iş kazası geçirme riskini arttırabildiği gibi, uzun dönemde çalışma performansını kaybetmesine ve sağlıklarının olumsuz etkilenmesine de neden olmaktadır (Coşar, 2012).

Mutfak çalışanlarında en çok kas iskelet sistemi rahatsızlıkları, solunum hastalıkları ve deri hastalıkları gibi meslek hastalıklarına rastlanmaktadır (Teo ve diğ., 2009). Mutfak çalışanlarından aşçıların, yaptıkları iş gereği çok yoğun tempoda çalışmaları ve hızlı hareket etmeleri nedeniyle diğer çalışanlara göre daha fazla strese maruz kaldıkları söylenebilmektedir.

Bu durum iş sağlığı ve güvenliği risk etmenleri arasından psikososyal risk faktörleri grubuna girmektedir (Meloury ve Signal, 2014). Gelişmiş ülkelerde iş kazalarında zamanla azalma gözlenmektedir. Bununla birlikte, bu ülkelerde hizmet sektörünün büyümesiyle beraber, psikososyal riskler ve kas-iskelet hastalıkları gibi yeni mesleki risklerden söz edilmektedir (Johnstone, Quinlan ve Walters, 2004).

Hizmet sektöründe faaliyet gösteren işletmelerde müşteri memnuniyetinin en önemli göstergesi olan mutfaklarda, gerek kalitenin ve verimliliğin sağlanması gerek çalışanların sağlığının korunması ve güvenli bir iş ortamı oluşturulması açısından öncelikle çalışma ortamındaki fiziki koşulların uygunluğunun değerlendirilmesi ve tehlikelerden oluşabilecek risklerin en az düzeye indirilebilmesi için iş sağlığı ve güvenliği konusuna en üst düzeyde önem verilmesi gerekmektedir (Küçükaslan, 2011). Bu konu üzerine Güney Kore’de yapılan bir çalışmada, ticaret amaçlı mutfaklarda pişirme esnasında sıklıkla pişirme kapları ve araç-gereçlerinden kaynaklı yanma, (%73.3), servis (%59.1) ve bulaşık yıkama esnasında ise en çok kayma ve düşme (%42.4) gibi iş kazalarının yaşandığı belirlenmiştir (Jeong, 2015).

Mutfaklarda iş sağlığı ve güvenliği risk etmenleri mevzuata uygun olacak şekilde; genel güvenlik tehlike ve riskler, fiziksel risk etmenleri, kimyasal risk etmenleri, biyolojik risk etmenleri, ergonomik ve psikososyal risk etmenleri başlıkları altında toplanmıştır.

Mutfakta risk ve tehlikeler

Genel güvenlik tehlike ve riskleri

Mutfak alanlarında tehlike ve risk kaynakları zemin, elektrik, yanık ve kesikler, yangın yanında gürültü, termal konfor, kimyasallar ve biyolojik risk etkenleri ile ergonomi ve psikososyal faktörlerdir.

Dağınık ortam ve ıslak zeminler: Düşmeye neden olan temel etkenler zeminde kayma ve takılmadır. Mutfak alanlarında yaşanan kazalar, en fazla keskin kenarlı ve sivri uçlu ekipmanın taşınması sırasında ıslak zeminlerde kayma sonucu meydana gelmektedir. Mutfaklarda güvenli bir çalışma ortamı sağlamak için güvenlik kurallarının oluşturulması ve yazılı hale getirilmesi ve eğitim gerekmektedir. Yapılan risk değerlendirmesi üzerinden takibini sağlamak, devamlı saha kontrolleri yapmak, tehlikeleri

azaltma yönünde etkili olacaktır. Burada kişisel koruyucu donanımlardan önce toplu korunma tedbirlerine öncelik vererek çalışanlarca kullanılan zemin, mutlaka kaydırmaz zemin malzemesiyle kaplanmalıdır. Kişisel koruyucu donanım olarak ise çalışanlar için kaydırmaz iş ayakkabısı gerekmektedir. İşyerinde ekipman ve malzemelerin düzenli olmaması çalışanların motivasyonunu olumsuz olarak etkilemektedir. Yürüme yolları ve koridorlar daima bakımlı, düzenli ve temiz tutulmalıdır. Mutfakta kırılan veya dökülen ekipman ve malzemeler devamlı olarak temizlenmelidir. Zemin üzerinde olumsuz etki yapacak bir durum olduğunda, uyarı işaretleri ile belirtilmelidir.

Elektrik: Otel ve restoranlarda en yoğun elektrik sirkülasyonunun yaşandığı bölümlerden biri mutfaktır. Elektrikli cihazların bazen gün boyu olarak çalıştırıldığı mutfaklarda, elektriğe çarpılma riski çok fazladır ve aynı zamanda elektrik yangınlarının merkezi olarak bilinmektedir. Ticari restoranların mutfaklarında elektrik, kullanılan elektrikli aletlerin çeşitliliği nedeniyle önemli bir tehlike kaynağıdır. NIOSH (Amerika Birleşik Devletleri Ulusal İş Güvenliği ve Sağlık Enstitüsü) şunları önermektedir: Elektrikle ıslak olan hiçbir ekipman ve ten temas ettirilmemeli, devre kesicileri kurulmalı ve çalışanlar elektriğe çarpılma riski bakımından eğitilmelidir (URL-2). Mutfaklarda elektrik konusunda en önemli sorun enerjinin regülasyonu ve kabloların ısıdan etkilenmesidir. Ayrıca belirtildiği gibi su ısıtıcı, mikrodalga fırın, tost makinesi gibi cihazlar her zaman yangın riskine sahiptirler. Voltajın anlık dalgalanmalardan etkilenmemesi için gerilim sönümleyici bulundurulması gerekmektedir. Kaçak akım rölesi ana elektrik hattına bağlı olmalı, elektrik panoları kilitli ve sadece yetkili kişiler tarafından açılabilir biçimde, açıkta kablo olmamalı ve prizlerin sağlamlığı kontrol edilmeli, elektrikli tüm ekipmanın düzenli olarak bakım ve onarımı yapılmalıdır.

Yanık ve kesikler: Kesikler, mutfaklarda özellikle bıçak kullanımı ile kırık bardak ve tabaklardan kaynaklanır. Mutfaklarda kullanılan ekipmanın hareketli parçalarının makine koruyucularıyla koruma altına alınmış olması gerekmektedir. Özellikle dilimleme ve doğrama araçları üzerinde kullanım talimatlarının yazılı olarak bulunması ve çalışanların bu talimatlara uygun davrandıklarından emin olunmalıdır. Makine ve ekipmanın üzerinde acil durdurma mekanizmalarının bulunmasının iş kazası riskini azaltacağı

bir gerçektir. Ayrıca bu kesici ve delici ekipmanın periyodik olarak kontrollerinin yapılması önem arz etmektedir. Ticari yemek endüstrisinde yapılan işin doğası ve iş yetiştirebilme hızından dolayı yüksek düzeyde iş kazasından kaynaklı yaralanma ve meslek hastalığına yaşanması konusunda çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. İrlanda'da 315 catering öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırmada iş kazası ve meslek hastalığının, doğası ve nedenleri incelenmiştir. Araştırmada, bıçak kazalarından kaynaklanan kesikler en sık görülen yaralanmalar olurken, bunu takiben sıcak sıvılardan kaynaklı yanıklar ve haşlanmalar izlemektedir (URL-3). Ticari mutfaklarda çok sıcak veya çok soğuk nesnelere temas etmek deride yanıklara neden olur. Mutfaklarda pişirilmiş yemekler, kızgın yağlar, sıcak fırınlar, kızartma makineleri, basınçlı kaplar, kaynatılmış her türlü sıvılar ile kahve, çay, tost makineleri gibi temas edildiğinde haşlanma ve yanıklara neden olacak tehlikelerle ilgili gerekli İSG tedbirleri alınma zorunluluğu vardır. Fritöz, fırın, mikrodalga fırın gibi ısıtma araçlarının çevresinde çalışan aşçılar, mutfak çalışanları arasında yanıklara karşı en hassas olan gruptur. Bulaşıkhanede yıkanan ekipmanın bulunduğu bulaşık makinesinin soğuması önemlidir. Fakat ticari mutfaklarda çalışma şartları yoğun bir tempoda olduğundan, haricen bir soğutma mekanizması veya kişisel koruyucu donanım olarak yüksek ısıya dayanıklı eldivenler tercih edilmelidir (Walker ve Miller, 2010).

Yangın ve acil durumlar: Mutfaklarda ısıtma amaçlı kullanılan sıvılaştırılmış petrol gazı (LPG), depolan ve kullanılan kimyasal maddeler yangın, parlama ve patlamaya neden olabilecek tehlike kaynaklarıdır. Bunun yanında elektrik tesisatında olan sorunlar, ocaklardaki açık alevler de yangına ve parlamaya neden olabilmektedir. Mutfak ortamında gaz kaçağını algılayabilecek dedektörler ve uyarıcı alarm sistemlerinin oluşturulması, yanıcı, parlayıcı ve patlayıcı maddelerin güvenli bir şekilde depolanması ve kullanılması sağlanmalıdır. Mutfaklarda yangın tehlikesi dışında diğer acil durumlar da dikkate alınmalıdır. Acil durumlarda ortaya çıkabilecek zararı en az seviyeye indirebilmek için, acil çıkış kapı ve kaçış yollarını gösteren acil durum levhaları uygun yerlere yerleştirilmelidir, Acil durumlarda aranacak telefon numaraları görünür bir yerde asılı olmalı, mevzuatın şartları en azından asgari olarak sağlanarak yeterli sayıda yangın söndürme cihazı bulundurulmalı ve bunların düzenli olarak kontrolü yaptırılmalıdır.

Fiziksel risk etmenleri

Gürültü: Gürültü istenmeyen, kulağa hoş gelmeyen ve rahatsız edici ses olarak tanımlanmaktadır. Çalışma hayatındaki gürültünün çalışanlar için fiziksel, fizyolojik ve psikolojik yönden olumsuz etkileri bulunmaktadır. İş sağlığı ve güvenliği alanında, işitme kaybına sebep olabilecek gürültünün değerlendirilmesi için gürültüyü meydana getiren sesin frekansının ve basıncının mutlaka bilinmesi gerekir. Gürültünün neden olduğu en önemli risk işitme kaybıdır. Gürültüden kaynaklanan işitme kayıpları, maruziyet süresi ile doğru orantılı olarak artmaktadır. Maruziyet süresi ne kadar uzun ise işitme kaybı da o oranda yüksek olur. Çalışanlarda yorgunluk hissi, dikkatsizlik, konsantrasyon bozukluğu, şiddetli baş ağrıları, kan basıncının artması gibi farklı olumsuz etkileri de bulunmaktadır. En önemlisi de, gürültülü ortamın iş kazaların artmasına sebep olmasıdır. Hizmet sektöründe mutfak çalışanları işin yürütümü gereği yüksek gürültüye maruz kalmaktadır. Gürültünün olumsuz etkilerini azaltmak için öncelikle işyeri ortamında gürültü ölçümlerinin yapılması gerekmektedir. Ölçüm raporlarına göre mevzuatta aşılmaması gereken sınır değerlerin üzerinde bir gürültü olduğu takdirde, gerekli önleyici önlemlerle birlikte çalışanların çalışma süreleri de buna göre düzenlenmelidir.

Termal konfor: İş sağlığı ve güvenliği alanında önemli fiziksel risk etmenlerinden olan termal konfor şartları, çalışanları rahatsız etmeyecek şekilde sağlanmalıdır. Termal konfor; çalışma ortamı sıcaklığı, nem, hava akım hızı ve radyant ısı faktörlerinden oluşmaktadır. Mutfaklar, fırın gibi etkili ısı kaynaklarından dolayı ortama yayılan ısı ve buhar nedeniyle sıcak alanlardır. Mutfakların bir bölümünü oluşturan soğuk hava depoları ise çalışanlarda ürperme ve üşüme hissine neden olan soğuk alanlardır. Çok sıcak ve soğuk çalışma ortamları çalışanlar açısından konsantrasyon eksikliğine ve verimliliğin düşmesine neden olmaktadır. Bu yüzden genellikle kuru termometreyle ölçülen ortam sıcaklığının optimal seviyelerde tutulması gerekmektedir. Ayrıca mutfak alanında ısı ve buhar kaynakları için yerel havalandırma sistemleri kurulmalı ve alan düzenli olarak temizlenmelidir. Sıcak veya soğuk çalışmalarda, çalışanların dönüşümlü olarak çalıştırılmaları diğer bir önlemdir.

Kimyasal risk etmenleri

Kimyasallar doğal halde bulunan veya üretilen ya da herhangi bir işlem sırasında ortaya çıkan, atık olarak da oluşabilen her türlü element, bileşik veya karışım olarak tanımlanmaktadır (Kimyasal Maddelerle Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik, 2013). Tehlikeli kimyasal maddeler ise akut ya da kronik olarak sağlığa, güvenliğe ve çevreye zarar verebilen kimyasallardır. Bu kimyasallar çalışma ortamlarında katı, sıvı ve gaz halinde bulunabilmektedirler.

Mutfaklarda ekipmanın kireç, pas lekeleri için beyazlatıcı ya da dezenfektan için kullanılan çözücüler, temizlik malzemesi olarak kullanılan deterjanlar, böcek, kemirgenleri yok etmek amaçlı kullanılan pestisitler ve mutfakta ocak ile fırınların ısıtmasında sıvılaştırılmış petrol gazı olarak kimyasallara maruz kalınmaktadır. Mutfaklarda çalışanların solunum rahatsızlıklarıyla ilgili Tayland'da 142 restorandaki 224 mutfak çalışanına yapılan ankette öksürük, balgam, nefes darlığı, şiddetli nefes darlığı, burun tıkanıklığı gibi kronik solunum semptomlarına rastlanmıştır. Keza çalışanların, pişirme dumanından toksik bileşiklere maruz kalmalarının neden olduğu solunum yolu semptomları riski altında oldukları saptanmıştır. Bu risk alanında iş tanımı, mesai süresi, restoranın büyüklüğü, mutfağın yeri, yemeklik yağın türü, mutfakta çalışılan saat, kızartma yemeklerinin sayısı, öngörücü faktörler olarak sıralanabilir (URL-4). Kimyasal maddeler, güvenlik bilgi formlarında ya da etiketlerindeki kurallara uyularak depolanmalı, kullanılmalı ve bertaraf edilmelidir. Mümkün olan en az miktarda kimyasal madde kullanılması hem solunum rahatsızlıkları hem de yangın, patlama gibi güvenlik risklerini azaltmada etkili olacaktır. Mutfaklarda kimyasal risk etmenlerine karşı ortam havasının sirkülasyonu sağlanmalı ve etkin bir havalandırma sistemi kurulmalıdır.

Biyolojik risk etmenleri

Restoran mutfaklarında çalışanlar birçok biyolojik tehlikelerden kaynaklı risk faktörleriyle karşı karşıya kalabilmektedir. Mikroplar, bakteriler ve virüslerin para, gıda, kan yolu, hava yolu ve kirli yemeklerden oluşabilme ya da bulaşabilme riskleri vardır. Özellikle bayat ve çürük yemeklerde bakterilerin olma olasılığı oldukça fazladır. Biyolojik risk etmenlerin açık yaralara teması ise enfeksiyon riskine neden olmaktadır. Gerek kan yoluyla gerekse hava yoluyla çeşitli virüsler çalışma ortamında kişiden kişiye geçebilmektedir. Bir insanı hasta etmek için ortalama 10 bakteriye

ihtiyaç olduğu ve ortalama olarak bir mutfak süngeri veya temizlik bezinde 134.630 bakteri bulunduğu bilinen bir gerçektir. Mikrop, bakteri ve virüslerin yayılmasını önlemek için, özellikle yemek yemeden önce ya da tuvaleti kullandıktan sonra, sık sık ellerin yıkanması gerekmektedir. Ayrıca mutfak atıklarının kontrolü sağlanmalı, depolar, çalışma alanları ve tezgahlar ile kullanılan bezler, süngerler devamlı olarak temizlenmeli, dezenfekte edilmeli, biyolojik etkenlerle karşılaşılabilir alanlarda yemek yenmemeli, sigara içilmemelidir. Tüm mutfak çalışanlarına hijyen eğitimi aldırılmalıdır. Mevzuatta zorunluluk olmasa da belirli aralıklarla portör muayenesi ve gerekli olan aşılama da yaptırılmalıdır. Çalışanların kişisel koruyucu donanım olarak eldiven, bone kullanmaları sağlanmalıdır.

Ergonomik risk etmenleri

Ergonomi, çalışanların işe değil de, çalışma ortamının ve işin çalışanlara uygun bir duruma getirilmesi için tasarımların yapıldığı bir bilim dalıdır. Çalışma ortamında çalışanların sağlık ve güvenliklerini olumsuz etkileyen ve tehlike kaynağı olan bütün koşullar, genel olarak çevre, makine ve teçhizattan kaynaklanmaktadır (Dizdar, 2006). Ergonomi bilim dalı insan, makine ve işin birbirleriyle en doğru biçimde uyumlaştırılması amacıyla, insanın fizyolojik, biyolojik, anatomik ve diğer özelliklerini inceleyerek makine, teçhizat ve malzemelerin bu özelliklere uygun olarak tasarlanmasını sağlar. Mutfaklarda yapılan ağır yük kaldırma, itme ve çekme hareketleri, özellikle dolaşım sistemi ve kas iskelet sistemini etkileyen zorlayıcı ve sabit duruşlar, aynı kas ve eklemlerin kullanılmasını gerektiren tekrarlı hareketler çalışanların sağlık ve güvenlikleri açısından risk teşkil etmektedir. Mutfak çalışanlarından servis elemanlarının dar alanda çalışma durumu, aşçıların yemek hazırlarken malzemelere uzanma ve kafalarını öne doğru eğme pozisyonu, beraberinde sağlık problemlerine neden olmaktadır. Alınması gereken önlemler olarak, ağır yüklerin elle kaldırılması ve taşınması yerine basit bir mekanizmadan oluşacak kaldırmaya yardımcı ekipman kullanılmalı, çalışanların işlerini yaparken çok uzak mesafelere uzanmaları veya uzun süre aynı pozisyonda çalışmalarını önleyici tasarımlar yapılmalı ve güvenli olarak çalışmalarını sağlayabilecek yeterli serbest alan oluşturulmalıdır.

Psikososyal risk etmenleri

Çalışma ortam şartlarının yetersiz, güvensiz ve sağlıksız olması, çalışanların iş stresini artırır. Çalışanların iş tanımları, iş yükü ve hızı, bunun

yanında günlük veya aylık çalışma süreleri ile yetenekleri, beklentileri ve gereksinimleri uyuşmadığında, aidiyet duygusu azalır, moral olarak bir çöküş yaşanabilir. Böyle durumlar çalışanların daha özensiz ve dikkatsiz çalışmalarına, dolayısıyla emniyetsiz davranışlarda bulunmalarına neden olabilmektedir. Japonya’da yapılan bir araştırma kapsamında 126 mutfak tesisinden 991 mutfak çalışanına uygulanan ankette, mutfak çalışanlarının yaşadıkları iş stresiyle, yanık ve kesiklerden kaynaklı iş kazaları arasında doğrusal bir bağlantı olduğu sonucu çıkmıştır (URL-5). Japonya’da, tüm çalışanların istihdamının % 4,1’ini oluşturan yaklaşık 2,6 milyon mutfak çalışanı olduğu tahmin edilmektedir (URL-6). Restoran, hastane ve okul kantin mutfakları dahil olmak üzere gıda hizmeti endüstrisi, dünyadaki önemli istihdam alanlarından biridir. Yapılan araştırmanın sonuçları, belirgin iş talepleri ve psikolojik ve fiziksel stres ile çalışan işçilerin, yanık ve kesiklerde belirgin olarak daha yüksek olduğunu göstermektedir. Özellikle fazla iş yükü ve hızının olduğu hizmet sektöründe mutfak çalışanlarının performanslarının düşmemesi, verimliliğin devamının sağlanması için çalışanların görev tanımlarının net olması, çalışma ortam şartlarının iyileştirilmesinde çalışanların görüşlerinin alınması ve çalışanların üst yönetimden destek aldığını hissetmesi gerekmektedir.

Sonuç ve öneriler

2012 yılında yürürlüğe giren 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu’nda risk değerlendirmesinin her işletmeyi kapsadığı belirtilmektedir. İşletmelerde risk değerlendirme prosedürü; tehlikelerin tanımlanması, risklerin belirlenmesi ve derecelendirilmesi, kontrol tedbirlerinin kararlaştırılması ve uygulanması ile sistemin gözden geçirilmesi basamaklarından oluşmaktadır. Risk değerlendirme çalışmalarının işverenin sorumluluğunda olduğu 6331 Sayılı İSG Kanunu’nda açıkça ifade edilmektedir (ÇSGB, 2012).

İşletmelerde meydana gelen iş kazaları ve meslek hastalıkları sonucunda ciddi maddi ya da manevi kayıplar yaşanabilmektedir. Oysaki gerek iş kazaları, gerekse meslek hastalıklarının nedenleri, proaktif bir yaklaşımla ve aynı zamanda reaktif yaklaşıma göre daha önceden yaşanan kazalar veya ramak kala olaylarla öngörülebilir.

Mutfaklarda rahat bir çalışma ortamının sağlanması iş sağlığı ve güvenliği konusunda ve iş kazalarının önlenmesinde önem arz etmektedir. Uygun çalışma ortamı, İSG risk etmenlerinden mekanik risk etmenleri, fiziksel, kimyasal ve biyolojik risk etmenleri ile ergonomik ve psikososyal risk etmenlerinin azalmasında etkili olacaktır. Çalışanların iş sağlığı ve güvenliği konusunda bilgilendirilmesinin, İSG kültürünün oluşturulmasında etkili olacağı düşünülmektedir. Ayrıca yine 6331 Sayılı İSG Kanunu'nda, işverenin çalışanların İSG eğitimlerini sağlama yükümlülüğü de yer almaktadır.

İstihdamın en geniş olduğu hizmet sektöründe bulunan restaurant, cafe, otellerin mutfak çalışanlarının çalışma alanlarının fiziksel şartlarının risklere karşı uygun olması yanında, çalışanların günlük çalışma saatlerinin yoğun olması, İSG bakımından sık karşılaşılan bir sorundur. Bu nedenle işyerlerinin fiziksel, kimyasal ve biyolojik koşulları yanında, çalışanların çalışma saatlerinin de belli bir düzene sokulması mutlaka gereklidir. Mutfaklarda tekdüze çalışma şartları içinde yürütülen faaliyetlerin bir süre sonra meslek körlüğüne neden olabileceği düşüncesiyle, çalışanlar arasında rotasyon yapılmasının da yararlı olacağı söylenebilir.

Kaynaklar

- [1] Alagüney, M.E., Yıldız, A.N. ve Karkurt, Ö., (2016). Mutfak ve Yemekhanelerde İş Sağlığı ve Güvenliği Uygulamaları, *Türkiye Klinikleri Nutrition and Dietetics-Special Topics Toplu Beslenmede Gıda Sağlık ve Sektör İlişkisi Özel Sayısı*, 2(3): 77-84.
- [2] Alamgir, H., Swinkels, H., Yu, S. ve Yassi, A., (2007). Occupational injury among cooks and food service workers in the healthcare sector. *Am J Ind Med*; 50(7): 528-535.
- [3] Coşar, Ş., (2012). Toplu çalışma alanlarında biyolojik ajanlar ve çalışan üzerine etkileri önleme yöntemleri. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü: Ankara.
- [4] ÇSGB (Çevre ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı). (2012). 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu.

- [5] Dizdar, E., (2006). İş Güvenliği, ABP Yayınevi ve Matbaacılık, Trabzon.
- [6] Emek ve Toplum. Dünyada ve Türkiye’de İş Sağlığı ve İş Güvenliğinin Tarihsel Gelişimi, 5(11): 109.
- [7] Jeong, B.Y., (2015). *Cooking processes and occupational accidents in commercial restaurant kitchens. Safety Sci.* s. 8087-8093.
- [8] Johnstone, R., Quinlan, M. ve Walters, D., (2004). *Policy and Practice in Health and Safety*, Australia, s.2.
- [9] Kimyasal Maddelerle Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik (2013). Madde: 4.
- [10] Korkmaz, A. ve Avsallı, H., (2012). Çalışma Hayatında Yeni Bir Dönem: 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, SDU Faculty of Arts and Sciences Journal of Social Sciences*, 2: 153-167.
- [11] Küçükaslan, N., (2011). Yiyecek İçecek İşletmelerinde Mutfak Hizmetleri Yönetimi. Temel Mutfak Planlaması. Alfa Aktüel. Bursa.
- [12] Meloury, J. and Signal, T., (2014). When the plate is full: Aggression among chefs. *Int. J. Hosp. Manage*, 41: 97-103.
- [13] Teo, S., Teik-Jin Goon, A., Siang, L.H., Lin, G.S. ve Koh, D., (2009). Occupational dermatoses in restaurant, catering and fast-food outlets in Singapore. *Occp Med (Lond)*; 59(7): 466-471.
- [14] Walker, J. R., and Miller, J. E., (2010). Supervision in the Hospitality Industry: *Leading Human Resources*.
- [15] Yiğit, A., (2013). İş Güvenliği, (2. basım), Dora Yayıncılık. Bursa.

İnternet Kaynakları

- [1] URL-1 <http://www.hse.gov.uk/catering/getting-started.htm>, (Erişim tarihi: 18.03.2019).
- [2] URL-2 <https://www.cdc.gov/niosh/docs/85-104/default.html>, (Erişim tarihi: 01.04.2019).
- [3] URL-3 <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/11584117>, (Erişim tarihi: 21.03.2019).
- [4] URL-4 <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/28212633>, (Erişim tarihi: 21.03.2019).
- [5] URL-5 <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4202755/>, (Erişim tarihi: 08.04.2019).
- [6] URL-6 <http://www.jil.go.jp/kokunai/statistics/sansyoku/sansyoku.html>, (Erişim tarihi: 03.04.2019).

L-karnitin ve kronik myeloid lösemi ilişkisi

Haniyeh BEHROUZİAD¹
Mine ERGÜVEN^{2*}
Ayhan BİLİR³

Geliş tarihi / Received: 15.12.2018

Düzeltilerek geliş tarihi / Received in revised form: 05.01.2019

Kabul tarihi: 25.01.2019

Öz

Kronik myeloid lösemi (KML) lösemilerin yaklaşık dörtte birini oluşturur ve her 100.000 kişiden 1 veya 2'sinde bu hastalık görülür. Diyetten elde edilen ya da böbrekte, karaciğere ve beyindeki lizin ve metioninden endojen olarak sentezlenen bir yardımcı faktör olan L-karnitin (LK), uzun zincirli yağlı asitlerini (YA'lar), sitrik asit döngüsü üzerinden ATP üretimi için mitokondriyal matrikse taşır. YA'lerinin blokajına bağlı olan tedavi uygulamaları ve LK seviyelerindeki düşüş, kanser gerilemesine yol açar. Akut miyeloid lösemi (AML) dahil olmak üzere çeşitli kanser tiplerine tek olarak veya kombinasyon halinde LK uygulanması, apoptozun başlatılması yoluyla inhibisyon etkisi gösterir. Bununla birlikte LK üzerine, kansere neden olduğu ve kanser hücrelerini uygulanan kemoterapi ve/veya radyoterapi gibi kanser tedavilerinin verdiği zarardan koruduğu hakkında yayınlanmış bazı tartışmalı çalışmalar da bulunmaktadır. Bu derlemedeki amacımız LK'nın etkilerini genel kanser şeması ile birlikte KML yönünden tekrar değerlendirmektir. Diğer LK baz alınarak yapılan deneysel ve klinik çalışmaların analizleri ve analiz yorumlarına yer verilerek yaptığımız bu derlemenin sonunda, LK'nın gıda takviyesi olarak alınırken veya zayıflamak için kullanılırken veya tek başına ve/veya çoklu kanser tedavilerinde adjuvant terapi ajanı olarak kullanılırken LK'nın plazma konsantrasyon seviyeleri, apoptotik ve anti-apoptotik etkileri ile kanserojen olabilen metabolitleri göz önüne alınarak kanser oluşturma riskine karşı dikkatli olunması gerektiği sonucuna varıldı.

Anahtar Kelimeler: L-Karnitin, kronik myeloid lösemi, apoptoz, yağ asidi, gıda

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Aydın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Gıda Güvenliği Programı, henieh.behrouzi@yahoo.com

^{2*} Doç. Dr. İstanbul Aydın Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıbbi Biyokimya Anabilim Dalı, mine.erguven@gmail.com

³ Prof. Dr. İstanbul Aydın Üniversitesi Tıp Fakültesi Histoloji ve Embriyoloji Anabilim Dalı, ayhanbilir@aydin.edu.tr

The relationship between L-carnitine and chronic myeloid leukemia

Abstract

Chronic myeloid leukemia (CML) accounts for about a quarter of the leukemia disease and is seen in 1 or 2 out of every 100.000 people. L-carnitine (LK) is provided by diet or an endogenous synthesized factor derived from lysine and methionine at brain, kidney and liver transfers long chain fatty acids (FAs) to the mitochondrial matrix for ATP production via the citric acid cycle. The treatment applications due to blockade of FAs and the decrease in LK levels lead to cancer regression. The administration of LK, either alone or in combination with various types of cancer including acute myeloid leukemia (AML), shows inhibitory effect via the initiation of apoptosis. On the other hand, there are some controversial studies about LK that it leads to cancer and protects cancer cells from the damage done by cancer therapies such as chemotherapy and/or radiotherapy. The aim of this review is to re-evaluate the effects of LK in terms of CML with the general cancer aspect. At the end of this review which was made via the inclusion of analysis and analysis interpretations of other experimental and clinical studies based on LK, it was concluded that user should be careful against the risk of cancer progression by considering changes in plasma concentrations of LK, apoptotic and anti-apoptotic effects of LK with its cancerogen metabolites while LK is taken as a food supplement or it is used for weight loss aid or as a single or adjuvant therapy agent at multiple cancer treatments.

Keywords: L-Carnitine, chronic myeloid leukemia, apoptosis, fatty acid, food.

Giriş

Kronik myeloid lösemi

Kronik myeloid lösemi (KML) hastalığı, yaşamın herhangi bir döneminde 9'uncu ve 22'nci kromozomların birer parçasının karşılıklı yer değiştirmesi [Translokasyon, t(9:22) (q34, q11)] sonucu değişikliğe (mutasyona) uğrayarak oluşan Philadelphia kromozomu (Mutant 22. kromozom) ve oradaki BCR-ABL1 füzyon geninin varlığı ile ilişkili bir kan ve kemik iliği neoplazisidir (Lee ve ark., 2017; Pereira ve ark., 2017). KML, lösemilerin yaklaşık dörtte birini oluşturur ve her 100 bin kişiden 1 veya 2'sinde bu hastalık görülür (Pereira ve ark., 2017).

BCR-ABL1 füzyon geni, TK aktivitesi yüksek ve KML oluşum nedeni olarak saptanan Bcr-Abl1 adlı anormal bir proteini meydana getirir. Bu gen-protein sinyal kaskadı ile görevlerini yerine getiremeyen kontrolsüz çoğalan anormal beyaz kan hücreleri meydana gelir (Pereira ve ark., 2017). Bcr-Abl1, kompleks bir sinyal iletim kaskadının başlatılmasına katılan birden fazla domenden oluşan bir proteindir. Onkoproteinin BCR kısmı, serin ve treonin kinaz aktivitesine sahip bir domen ve Src homoloji-2 (SH2) domenlerine bağlanan bölgeleri içerirken, c-ABL kısmı SH3, SH2 ve tirozin kinaz (SH1) domenlerine ek olarak dört prolin açısından zengin domen, bir nükleer translokasyon sinyaline, bir DNA ve bir aktin bağlayıcı domen içerir (Pereira ve ark., 2017). KML'nin gelişim süreci üç evreyi kapsamaktadır: Kronik, hızlandırılmış ve blast fazları. Kronik fazda, olgun granülositlerin aşırı üretimi ile sonuçlanan lösemik kök hücrelerin büyük bir kısmı farklılaşmaya yönelir. Hızlandırılmış fazda, farklılaşma durdurulur ve şiddetli hastalık fenotipi, blast fazında artan olgunlaşmamış blastların çoğalması ile görülür (Pereira ve ark., 2017).

Bcr-abl1'in aktin filamentlere bağlanmasının transformasyona katkıda bulunduğu gösterilmiştir. Burada önemli olan nokta, TK aktivitesinin Bcr-Abl1'in transformasyon potansiyeli için gerekli olduğudur (Pereira ve ark., 2017). BCR-ABL geni ve proteini sinyal sistemi hücre çoğalması ve büyümesinde etkili RAS, Janus kinaz/sinyal transdüserleri ve transkripsiyon aktive edicileri (JAK/STAT), fosfatidilinositol 3-kinaz/protein kinaz B (PI3K/Akt), nükleer faktör kappa B (NF-κB) gibi yolakları uyararak, BCL-XL6 ve MCL-17 ekspresyonlarını artırarak ve Tümör nekroz edici faktör (TNF)-bağlantılı apoptozu indükleyici ligandı (TRAIL) engelleyerek iç ve dış apoptotik yollara karşı direnç oluşturmaktadır (Pereira ve ark., 2017; Deininger ve ark., 2000).

KML'nin imatinib mesilat gibi tirozin kinaz inhibitörlerine dayalı kemoterapi uygulamalarına duyarlı olduğu ve tedavilerin genel olarak başarılı sonuç verdiği görülse de, BCR-ABL geni amplifikasyonunun, hücre içi ilaç konsantrasyonunu azaltan ve onkogenik/direnç alternatif sinyal yollarının aktivasyonunu artırdığı hücre tarafından geliştirilen direnç mekanizmaları yenilikçi anti-kanser kombinasyonlarının ve yeni anti-neoplastik ilaçların bulunması gerekli kılmıştır (Pereira ve ark., 2017; Zhang ve ark., 2017; Yao ve ark., 2017). Plazma ve hücre içinde tedavi edici ilaç konsantrasyonlarına ulaşmak için verilen yüksek konsantrasyonda

ilaç veya ilaç kombinasyonları yüksek toksisiteye neden olmakta, birçok hasta kanserden değil kemoterapi ve radyoterapi yan etkilerinden hayatını kaybetmektedir (O'Brien ve ark., 2006). Günümüzde birçok klinisyen ve araştırmacı doğal olarak elde edilen yüksek aktiviteye ancak düşük toksisiteye sahip olan anti-neoplastik ilaçlara yönelmektedir.

Yağ asitlerinin metabolizması ve L-karnitin

Yağ asidi oksidasyonu (YAO), YA moleküllerinin mitokondride asetil-CoA'ya metabolize olduğu biyokimyasal bir süreçtir. Asetil CoA, solunum zincirinde elektron verici olarak görev alan nikotinamid adenin dinükleotit (NADH₂) ve flavin adenin dinükleotit (FADH₂)'nin üretimi ile birlikte sitrik asit döngüsüne girer. Bunun sonucunda da YAO ile hücre için enerji üretimi sağlanmış olur (Wu ve ark., 2015; Qu ve ark., 2016).

YA'lerinin metabolizması YAO, ko-faktör olan karnitine ihtiyaç duyar. LK (4-trimetil-amino-3-hidroksibütirik asit) besin yoluyla veya vücutta böbrekte, karaciğerde ve beyinde lizin ve metionin aminoasitleri kullanılarak endojen olarak sentezlenir (Wu ve ark., 2015; Shao ve ark., 2016). Günde 15 mg kadar LK vücutta üretilirken, besinler ile dengeli bir beslenmede günde ortalama 30 mg alınır. Vücuttaki sabit karnitin miktarı 20-25 g'dır. LK, en fazla kırmızı ette bulunur. 100 g biftekte veya bonfilede 80 mg LK vardır. LK üretemeyen diğer hücreler, hücre zarı üzerinde bulunan aktif bir karnitin taşıma sistemi vasıtasıyla plazmadan alım yoluyla besinden gelen veya vücutta üretilen LK'yı kullanabilir (Wu ve ark., 2015; Qu ve ark., 2016).

Karnitin Palmitoil Transferaz (CPT)-1 enziminin uzun zincirli açıl-KoA'yı karnitin ile bağlaması sonucunda CACT ile sitozolden mitokondri matriksine taşınan uzun zincirli açıl karnitin oluşur (Wu ve ark., 2015; Qu ve ark., 2016). Mitokondride uzun zincirli açıl karnitin CPT-2 enzimi tarafından karnitinden ayrılarak tekrardan uzun zincirli açıl-KoA'ya dönüştürülür ve asetil-KoA oluşturmak üzere birden fazla oksidasyon turuna girer (Wu ve ark., 2015; Qu ve ark., 2016).

Yağ asitlerinin metabolizması ile L-karnitinin kanser metabolizması ilişkisi

YAO'nun, karbonhidratlar dışında (Aerobik glikoliz ve normoksik koşullar altında yüksek bir glikoliz oranı görülen Warburg etkisi) kanser hücre

çoğalmasını, büyümesini ve hayatta kalmayı (direnci) destekleyen önemli bir yol olduğu gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Wu ve ark., 2015; Shao ve ark., 2016; Pucci ve ark., 2016; Deep ve Schlaepfer, 2016). YAO, kanser hücresi sağkalımı için ATP formunda enerji sağlamasının yanı sıra, kanser hücreleri tarafından oksidatif strese karşı koymak için redoks gücünü sağlayan sitozolik indirgeyici güç olan nikotinamid adenin dinükleotit fosfatı (NADPH₂) sağlar (Wu ve ark., 2015). YAO, CPT ekspresyonlarını da artırarak tümör kemorezistansında da etkilidir (Wu, 2015). Kanser hücrelerinin, glikoz tüketimi ve hipoksi (oksijensiz ortam) ile karakterize metabolik stress koşullarını aşmasını sağlar (Wu ve ark., 2015). CPT-1'in aynı zamanda uzun zincirli yağ açıl KoA, palmitoil KoA, seramid gibi hücreyi apoptoza götüren sitotoksik yağların işlevini engellediği de gösterilmiştir (Wu ve ark., 2015). Bcl-2'nin CPT-1 üzerinden apoptozu inhibe ettiği de saptanmıştır (Wu ve ark., 2015). Bunun sonucunda, YA'lerinin mitokondri içine girerek okside olamaması ile sonuçlanan CPT-1 enziminin engellenmesi ile LK seviyelerinin düşürülmesini hedef alan tedavi modelleri tercih edilmeye başlanmıştır (Wu ve ark., 2015; Shao ve ark., 2016; Pucci ve ark., 2016; Deep ve Schlaepfer, 2016; Chen ve ark., 2017).

LK'nın tek başına uygulandığı bazı kanser tiplerinde apoptoz aracılı anti-proliferatif etki gösterdiği ve birlikte kullanıldığı bazı kanser ilaçlarının ise etkilerini artırdığına (sinerjistik/aditif etki) dair çalışmalar bulunmakla birlikte, tam tersine kansere neden olduğuna ve birlikte kullanıldığı kanser ilaçlarının veya radyoterapi gibi farklı tedavi modellerinin etkisini azalttığına dair de birçok çalışma bulunmaktadır (Park ve ark., 2012; Fan ve ark., 2009; Roscilli ve ark., 2013; Huang ve ark., 2016; Ibrahim ve ark., 2014; Tas ve ark., 2016; Zhu ve ark., 2015; Rogalidou ve ark., 2010; Thomadaki ve ark., 2008). Örneğin Park ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada karnitin TRAIL ile birlikte kullanımının TRAIL'e dirençli kanser hücrelerini (akciğer kanseri, kolon karsinoma ve meme karsinoma) Bax ekspresyonlarını artırarak, TRAIL tarafından indüklenen hücre ölümüne duyarlı hale getirdiği saptanmıştır (Park ve ark., 2012). Aynı çalışmada LK'nın tek başına da Bax seviyelerini artırdığı da gösterilmiştir (Park ve ark., 2012).

Fan ve arkadaşlarının yaptığı başka bir çalışmada, LK'nın karaciğer kanserinde Fas ligand aracılı apoptozu indüklediği ve Bcl-2 ekspresyonunu da azalttığı saptanmıştır (Fan ve ark., 2009). Fas ve arkadaşları, bu inhibisyon mekanizmasını, LK uygulamasının bu hücrelerde hem ekstresek hem de intrensek apoptotik yolları kullanarak yaptığı şeklinde sonuca bağlamışlardır (Fan ve ark., 2009). Roscilli ve arkadaşları, LK ve kurkumini tek başına ve kombine ederek kolon kanser hücreleri üzerinde uygulamışlar ve sinergistik etki saptayarak, ilerlemiş adenoma lezyonlarının gelişimini tamamiyle durduğunu saptamışlardır (Roscilli ve ark., 2013). Huang ve arkadaşları tarafından yapılan başka bir çalışmada ise histon deasetilaz (HDAC) inhibitörü LK ile proteazom inhibitörü bortezomid birlikte hepatoma hücreleri üzerine kullanılmış ve ikisinin birlikte sinergistik inhibisyon etkisi gösterdiğini *in vitro* ve *in vivo*da belirlemişlerdir (Huang ve ark., 2016).

Bu çalışmaların aksine, İbrahim ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada, LK'nın tamoksifen ile birlikte uygulanmasının Ehrlich asit karsinoma taşıyan farelerin ömrünü uzattığı, ancak tamoksifenin anti-tümör etkisini de apoptozu engellemek suretiyle azalttığını saptamıştır (İbrahim ve ark., 2014). Tas ve arkadaşlarının yaptığı başka bir çalışmada LK'nın, kolonik mukoza hücrelerini abdominopelvik radyoterapi etkilerinden koruduğu saptanmıştır (Tas ve ark., 2016). Zhu ve arkadaşları ise kanserde yaygın olarak kullanılan siklofosfamidin erkek germ hücreleri üzerine toksik etkisini araştırmış ve LK kullanımının apoptoz inhibisyonu ve otofaji modülasyonu ile siklofosfamidin etkisini azalttığını saptamıştır. Zhu ve arkadaşlarının yaptığı çalışma kanser üzerine olmasa da kanser üzerine yapılan çalışmalardaki anti-apoptotik etkiyi destekler niteliktedir (Zhu ve ark., 2015). Weinheirt ve arkadaşlarının yaptığı başka bir çalışmada, uzun süre uygulanan LK'nın dönüştüğü trimetilamin-N-oksit (TMAO) metaboliti üzerinden kansere neden olabileceği belirtilmiştir (Weinheirt ve ark., 2017).

LK ile de lösemi kanser tipinde yapılan çalışmalar çoğunlukla AML ve diğer lösemi tiplerinde olup, KML ile ilgili inhibitör etkisi çok az sayıdaki çalışmada saptanmıştır (Wu ve ark., 2015; Rogalidou ve ark., 2010; Thomadaki ve ark., 2008). Bunlardan Thomadaki ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada LK, tek başına ve dinükleer bakır (II) kompleksi ile birlikte AML ve KML hücrelerine uygulanmış ve bu uygulama ayrıca bakır klorid

dihidrat ile de karşılaştırılmıştır (Thomadaki ve ark., 2008). Bu çalışmada, her iki hücre soyunda tek başına uygulanan LK'ya ve bakır klorid dihidrata göre farklı mekanizmalarla gerçekleşen uygulanan konsantrasyona bağlı değişen artmış inhibisyon etkisi görülmüştür: AML hücrelerinin çoğalma etkinliğinin azaldığı ve KML hücrelerinin ise nekrotik görünümünün arttığı saptanmıştır (Thomadaki ve ark., 2008). Rogalidou ve arkadaşlarının yaptığı başka bir çalışmada, terapi öncesi ve sonrasında çeşitli zamanlarda açıl karnitin seviyelerine bakılmış akut lösemilerde, çocuklarda karnitin seviyelerinde düşüş saptanmıştır ve kemoterapi esnasında karnitin takviyesi yapılmasının uygun olacağı görüşüne varılmıştır (Rogalidou ve ark., 2010). Wu ve arkadaşları tarafından gerçekleştirilen diğer bir çalışmada, AML hücrelerinde karnitin taşıyıcısı olan CPT-2 aşırı eksprese edildiği ve geninin susturulmasının AML hücrelerinin büyümesini ve canlılığını azalttığı saptanmıştır (Huang ve ark., 1998)

Sonuç

Bu derleme çalışmasında, LK'nın gıda takviyesi olarak alınırken veya zayıflamak için kullanılırken veya tek başına ve/veya çoklu kanser tedavilerinde adjuvant terapi ajanı olarak kullanılırken, plazma konsantrasyon seviyeleri, apoptotik ve anti-apoptotik etkileri ile kanserojen olabilen metabolitleri göz önüne alınarak, kanser oluşturma riskine karşı dikkatli olunması gerektiği sonucuna varıldı.

Çıkar Çatışması

Maddi ve manevi hiçbir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynaklar

[1] Chen, Y., Wang, Y., Huang, Y., Zeng, H., Hu, B., Guan, L., Zhang, H., Yu, A.M., Johnson, C.H., Gonzalez, F.J., Huang, M., Bi, H., (2017). PPAR α regulates tumor cell proliferation and senescence via a novel target gene carnitine palmitoyltransferase1C. *Carcinogenesis*, 38(4): 474-483.

[2] Deep, G., Schlaepfer, I.R., (2016). Aberrant Lipid Metabolism Promotes Prostate Cancer: Role in Cell Survival under Hypoxia and Extracellular Vesicles Biogenesis. *International Journal of Molecular Sciences*, 17(7), pii: E1061.

[3] Deininger, M.W., Goldman, J.M., Melo, J.V., (2000). The molecular biology of chronic myeloid leukemia. *Blood*, 96(10): 3343-56.

- [4] Fan, J.P., Kim, H.S., Han, G.D., (2009). Induction of apoptosis by L-carnitine through regulation of two main pathways in Hepa1c1c 7 cells. *Amino Acids*, 36(2): 365-72.
- [5] Huang, H., Liu, N., Yang, C., Liao, S., Guo, H., Zhao, K., Li, X., Liu, S., Guan, L., Liu, C., Xu, L., Zhang, C., Song, W., Li, B., Tang, P., Dou, Q.P., Liu, J., (2012). HDAC inhibitor L-carnitine and proteasome inhibitor bortezomib synergistically exert anti-tumor activity in vitro and in vivo. *PLoS One*, 7(12): e52576.
- [6] Huang, Y., Tan, A., Shen, Y., Lu, J., (1998). Scavenging effect of total flavonoids of *lyceum barbarum* L on active oxygen radicals and inhibitory effects on heat output from L1210 cells. *Wei Sheng Yan Jiu*, 27(2): 109-11, 115.
- [7] Ibrahim A.B., Mansour H.H., Shouman S.A., Eissa A.A., Abu El Nour S.M., (2014). Modulatory effects of L-carnitine on tamoxifen toxicity and oncolytic activity: in vivo study. *Human & Experimental Toxicology*, 33(9): 968-79.
- [8] Lee, J.Y., Lee, S.M., Yoon, H.K., Kim, K.H., Choi, M.Y., Lee, W., (2017). A case of synchronous multiple myeloma and chronic myeloid leukemia. *Blood Research*, 52(3): 219-221.
- [9] O'Brien, M.E., Borthwick, A., Rigg, A., Leary, A., Assersohn, L., Last, K., Tan, S., Milan, S., Tait, D., Smith, I.E., (2006). Mortality within 30 days of chemotherapy: a clinical governance benchmarking issue for oncology patients. *British Journal of Cancer*, 95(12): 1632-6.
- [10] Park, S.J., Park, S.H., Kim, J.O., Kim, J.H., Park, S.J., Hwang, J.J., Jin, D.H., Jeong, S.Y., Lee, S.J, Kim, J.C., Kim, I., Cho, D.H., (2001). Carnitine sensitizes TRAIL-resistant cancer cells to TRAIL-induced apoptotic cell death through the up-regulation of Bax. *Biochemical and Biophysical Research Communications*, 428(1): 185-90.
- [11] Pereira, WO, De Carvalho, DD, Zenteno, ME, Ribeiro, BF, Jacysyn, JF, Sardinha, LR, Zanichelli, MA, Hamerschlak, N, Jones, GE, Pagnano, KB, Castro, FA, Calle, Y, Amarante-Mendes, G.P., (2017). BCR-ABL1-induced downregulation of WASP in chronic myeloid leukemia involves epigenetic modification and contributes to malignancy. *Cell Death Disease*, 8(10): e3114.

- [12] Pucci, S., Zonetti, M.J., Fisco, T., Polidoro, C., Bocchinfuso, G., Palleschi, A., Novelli, G., Spagnoli, L.G., Mazzarelli, P., (2016). Carnitine palmitoyl transferase-1A (CPT1A): a new tumor specific target in human breast cancer. *Oncotarget*, 7(15): 19982-96.
- [13] Qu, Q., Zeng, F., Liu, X., Wang, Q.J., Deng, F., (2016). Fatty acid oxidation and carnitine palmitoyltransferase I: emerging therapeutic targets in cancer. *Cell Death Disease*, 19(7): e2226.
- [14] Rogalidou, M., Evangeliou, A., Stiakaki, E., Giahnakis, E., Kalmanti, M., (2010). Serum carnitine levels in childhood leukemia. *Journal of Pediatric Hematology/Oncology*, 32(2): e61-9.
- [15] Roscilli G., Marra E., Mori F., Di Napoli A., Mancini R., Serlupi-Crescenzi O., Virmani A., Aurisicchio L., Ciliberto G., (2013). Carnitines slow down tumor development of colon cancer in the DMH-chemical carcinogenesis mouse model. *Journal of Cellular Biochemistry*, 114(7): 1665-73.
- [16] Shao, H., Mohamed, E.M., Xu, G.G., Waters, M., Jing, K., Ma, Y., Zhang, Y., Spiegel, S., Idowu, M.O., Fang, X., (2016). Carnitine palmitoyltransferase 1A functions to repress FoxO transcription factors to allow cell cycle progression in ovarian cancer. *Oncotarget*, 7(4): 3832-46.
- [17] Tas, S., Ozkan, O. F., Cikman, O., Kiraz, A., Akgun, Y., Karaayvaz, M., (2016). L-carnitine has a protective effect on the colonic mucosa during abdominopelvic radiotherapy in rats. *Acta Cirurgica Brasileira*, 31(9): 615-620.
- [18] Thomadaki, H., Karaliota, A., Litos, C., Scorilas, A., (2008). Enhanced concentration-dependent cytotoxic effect of the dinuclear copper(II) complex of L-carnitine $Cu_2(L\text{-carnitine})_2Cl_2(H_2O)_2Cl_2$, compared to L-carnitine or copper chloride dihydrate, in human leukemic cell lines. *Journal of Medicinal Chemistry*, 51(13): 3713-9.
- [19] Weinert, C.H., Empl, M.T., Krüger, R., Frommherz, L., Egert, B., Steinberg, P., Kulling, S.E., (2017). The influence of a chronic L-carnitine administration on the plasma metabolome of male Fischer 344 rats. *Molecular Nutrition Food Research*, 61(5).

- [20] Wu, Y., Hurren, R., MacLean, N., Gronda, M., Jitkova, Y., Sukhai, M.A., Minden, M.D., Schimmer, A.D., (2015). Carnitine transporter CT2 (SLC22A16) is over-expressed in acute myeloid leukemia (AML) and target knockdown reduces growth and viability of AML cells. *Apoptosis*, 20(8): 1099-108.
- [21] Yao, R., Heinrich, M., Weckerle, C.S., (2017). The genus *Lycium* as food and medicine: A botanical, ethnobotanical and historical review. *Journal of Ethnopharmacology*, 212: 50-66.
- [22] Zhang, X.J., Yu, H.Y., Cai, Y.J., Ke, M., (2017). *Lycium barbarum* polysaccharides inhibit proliferation and migration of bladder cancer cell lines BIU87 by suppressing Pi3K/AKT pathway. *Oncotarget*, 8(4): 5936-5942.
- [23] Zhu, B., Zheng, Y.F., Zhang, Y.Y., Cao, Y.S., Zhang, L., Li, X.G., Liu, T., Jiao, Z.Z., Wang, Q., Zhao, Z.G., (2015). Protective effect of L-carnitine in cyclophosphamide-induced germ cell apoptosis. *Journal of Zhejiang University Science B*, 16(9): 780-7.

İşletmelerde performans değerlendirmenin çalışanların iş tatminine etkisi ve bir uygulama

Rüya ÇAKIL¹
Salih GÜNEY²

Geliş tarihi / Received: 05.09.2017

Düzeltilerek geliş tarihi / Received in revised form: 07.09.2017

Kabul tarihi: 28.09.2017

Öz

Performans değerlendirme, işletmenin amaç ve hedefleri doğrultusunda verilen işin, işgörenler tarafından ne derece yerine getirdiğini değerlendiren, işgörenler için eğitim ve gelişim ihtiyaçlarının belirlenmesini sağlayan bir süreçtir. İş tatmini ise işgörenlerin işlerine karşı pozitif ya da negatif duygularıdır. Bu makalemiz şu sorunun cevabını vermeyi amaçlamaktadır. “Performans değerlendirme ile iş tatmini arasında nasıl bir ilişki vardır?” Bu sorunun cevabı için araştırmamız anket yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Anketler İstanbul Fatih ilçesinde bulunan Fatih Belediyesi’nde uygulanmıştır. Araştırma verileri SPSS bilgisayar programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmalar sonucunda işgörenlerin performans değerlendirme sistemleri ile iş tatminleri arasındaki ilişkiler ve işgörenlerin iş tatminlerinin artmasına yönelik gerekli öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Performans değerlendirme, iş tatmini, verimlilik, etkinlik

---

¹İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Öğrencisi
e-mail: ruyaates1991@hotmail.com

²Prof. Dr. İstanbul Aydın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi,
salihguney@aydin.edu.tr

The impact of performance evaluation methods in businesses on employees' work satisfaction and an application

Abstract

Performance evaluation is a process that evaluates how a task is performed by employees in accordance with the goals and targets of company and thus meets training and development needs of employees. Job satisfaction is employees' negative or positive feelings to their tasks. The aim of this study is to answer the following question: "What is the relationship between performance evaluation and job satisfaction?". Our survey was conducted by a questionnaire to answer this question. The surveys were distributed at the Fatih Municipality, located in the district of Fatih, Istanbul. Research data were analyzed using SPSS computer program. As a result of the researches, relations between job satisfaction and performance evaluation systems of employees and necessary proposals to increase the job satisfaction of employees have been presented.

Keywords: *Performance evaluation, job satisfaction, productivity, efficiency*

Giriş

Günümüz işletmelerinde insan unsuru sermaye kadar büyük önem kazanmıştır. İnsan unsurunun göstermiş olduğu performans düzeyi, işletmelerin amaç ve hedeflerine ulaşmasında büyük role sahiptir. Yüksek performansın sağlanabilmesinde işgörenlerin tatmin düzeyleri etkilidir. İşinden memnun olan işgörenlerin verimli ve etkin çalıştıkları gözlemlenmiştir. Ayrıca iş tatmini sağlanmış olan işgörenlerin kaliteli çıktılar üreterek iş bağlılıklarının arttığı ve doğal olarak performanslarının da arttığı belirlenmiştir.

Performans değerlendirme kavramı ve önemi

Performans değerlendirme, işletmenin amaç ve hedefleri doğrultusunda belirlemiş oldukları standartlara bağlı kalınarak işgörenlerin objektif olarak değerlendirilmesidir (Soydan, 2012). Bu değerlendirme ile işgörenlerin göstermiş oldukları başarı ve başarısızlık davranış özellikleri belirlenerek gerekli düzeltici faaliyetlerde bulunulur (Uygun, 2008). Performans değerlendirme, işgörenler ile yönetici ilişkilerinin geliştirilmesini

sağlayarak işletmenin hedeflerinin bireysel hedeflere dönüştürülmesine yardımcı olur. Ayrıca işgörenlerin güçlü ve zayıf yönlerinin belirlenerek bu durumla ilgili geri bildirim imkânı sağlar (Ağkuş, 2007). Böylelikle işgörenler kendi performans düzeyleri hakkında bilgi sahibi olurlar. İşletmeler geleceğe yönelik öngörülerinde işgörenlerin performans düzeylerinden yararlanır (Şekercioğlu, 2010). Ayrıca işletmelerde terfi, nakil, kariyer gibi organizasyonel kararların alınmasında büyük rol oynar (Özyörük, 2009). Organizasyonel kararların performans değerlendirme sonuçlarına göre alınması, işgörenlerde örgüte karşı eşitlik ve adalet gibi kavramların oluşmasını sağlar.

İş tatmini kavramı ve önemi

İşletmelerin başarısı büyük ölçüde işgörenlerinin verimli ve etkin çalışmalarından geçer. İşgörenlerin verimli çalışması için motive edilmiş olmaları, işlerine angaje olmaları, iş bağlılığının yüksek olması gibi faktörler büyük önem taşır. Yüksek iş tatminine sahip birey, enerjik ve coşkulu bir şekilde çalışır. Verilen işi ve işletmeyi benimseyerek en yüksek performans göstermeyi hedefler. İş tatmininin düşük olması işe geç gelme, işyerinde sapkın davranışlarda bulunma, işin verimsiz yapılması ve iş kalitesinin düşük olması gibi sonuçları doğurur.

İş tatmini işgörenlerin işe karşı beslemiş oldukları olumlu düşünce ve değer yargılarından oluşur (Kaya, 2009). Bir diğer deyişle iş tatmini, işgörenlerin işe karşı tatmini ya da tatminsizlik düzeyidir (Şahal, 2005). İşgörenler, beklentileri ile gerçeği karşılaştırarak memnuniyet ya da memnuniyetsizlik gösterirler (Budak, 2006). İş tatmini, işgörenlerin belirli durumlarda yaratmış oldukları ruh hallerinin davranışsal yansımalarından oluşur (Öztekin, 2008). İşgörenlerin bu durumlarda sergilemiş oldukları tutum ve davranışları iş tatminlerini belirler (Sirem, 2009). İş tatmini, işgörenin sadece işi değil işyerindeki sosyal çevresi ile de ilgili bir durumdur (Durak, 2009). İş tatmini, işgörenlerin iletişim halinde oldukları tüm iç ve dış çevre ile ilgili bir durumdur.

İş tatmini, işgörenlerin örgütte diğer işgörenler tarafından benimsenme ihtiyacını karşılar. İş tatmini sağlanmamış bireyler psikolojik açıdan sıkıntılar yaşar ve aynı zamanda ruhsal sıkıntılara düşerek, moral ve motivasyonları azalır. İşgörenlerin vakitlerinin büyük kısmını iş hayatı oluşturur. Bu yüzden iş, işgörenler için temel bir nitelik taşır. İş hayatı,

insanların para kazanma ihtiyacından çok psikolojik ihtiyaçları açısından önemlidir. Bu yüzden iş tatmini işgörenlerin ruhsal ihtiyaçlarını gideren bir nitelik taşır. Herhangi bir işle meşgul olmayanlar psikolojik açıdan eksikliğe düşerler. İş tatminsizliği, işgörenlerin moral ve motivasyonlarını düşürerek hastalıklı bireyler oluşmasına neden olur (Çınar, 2013).

Materyal ve metod

Örneklemimiz Fatih Belediye Binasında çalışan personelden oluşmaktadır. Anketimiz yaş, cinsiyet, medeni durum, kıdem, eğitim düzeyi farklı olan toplamda 399 işgörenden 200 işgörene uygulanmış ve toplamda elde edilmiş olan 200 anket çalışmaya dahil edilmiştir.

Araştırmanın uygulanmış olduğu kurumda veriler 5'li likert tipi anket kullanılarak toplanmıştır. Anket toplamda 44 soru ve 4 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde “yaş”, “cinsiyet”, “medeni durum”, “kıdem”, “eğitim düzeyi” gibi işgörenlerin demografik özelliklerini belirlemeye yönelik verilerden oluşmaktadır. İkinci bölümde işgörenlerin “ücret tatminleri”, “çalışma arkadaşlarıyla iletişim becerileri”, “yaptıkları işe ilişkin bilgi düzeyleri”, “kuruma ilişkin düşünceleri”, “işin doğası” ve “çalışma şartlarına” yönelik olarak hazırlanan her kısım 4'er sorudan, toplamda 28 sorudan oluşan veriler yer almaktadır. Üçüncü bölümde “performans değerlendirme ve iş tatmini ilişkisi”ne yönelik 4'er soru ve dördüncü bölümde “işgörenlerin performans değerlendirmeye yönelik algıları” üzerine oluşturulan 12 adet sorudan oluşmaktadır.

İstatistiksel analiz

Tüm veriler SPSS 22.0 paket programında analiz edildi. Sürekli verilerin gösterimi medyan (minimum-maksimum) ve (ortalamastandart sapma) ile verildi. Verilerin normal dağılıma uyumu Shapiro Wilk Testi ile sınıandı. Test sonucunda normal dağılım gösteren sürekli veriler için ortalamalar arası karşılaştırmalarda Independent T test ve ANOVA Testi kullanıldı. Normal dağılım göstermeyen sürekli veriler için ise Mann-Whitney U Test ve Kruskal Wallis Test kullanıldı. Sürekli değişkenler arasındaki ilişki Spearman Korelasyon katsayısı ile incelendi.

Bulgular

Örneklem grubunun demografik özelliklerine ilişkin Tablo (Tablo 1) incelendiğinde örneklem grubunu oluşturan kişilerin 51'inin (%25.50) kadın, 149'unun (%74.5) erkek olduğu görülmüştür. Ankete katılanların 46'sı (%23.0) 19-29 yaş grubu, 96'sı (%48.0) 30-39 yaş grubu 40'ının (%20.0) 40-49 yaş grubu ve 18'i de (%9.0) 50 yaş ve üstü bireylerden oluşmaktadır. 127 kişinin (%63.5) evli, 61'inin (%30.5) bekâr, 12'sinin (%6.0) medeni durumunun boşanmış olduğu görülmektedir. Ankete katılanların kıdem durumu incelendiğinde, 56'sı (%28,0) 0-5 yıl, 85'i (%42.5) 6-11 yıl, 30'unun (%15.0) 12-17 yıl ve 29'unun (%14.5) 18 yıl ve daha fazla süredir kıdemini olduğu görülmüştür. Ankete katılanların eğitim durumuna bakıldığında en fazla katılım 79 kişi ile (%39.5) lise mezunları ve 69 kişi ile (%34.5) üniversite mezunlarından sağlanmıştır. Doktora derecesine sahip ve bir okul bitirmeyen katılımcı yoktur.

Güvenilirlik analizi

200 katılımcıdan elde edilen verilerin iş tatmini ölçeği ve beş alt boyutuna ilişkin Cronbach's Alpha kat sayıları sırasıyla ücret 0.810; çalışma arkadaşları 0.925; bilgi ve beceri 0.847; kurum algısı 0.851; işin doğası 0.803 ve toplam güvenilirlik 0.935 bulunmuştur. Bu beş alt boyut ve ölçeğin toplam güvenilirliği oldukça yüksek çıkmıştır.

Tablo 1: Demografik değişkenlerin frekans ve yüzde dağılımları

Değişken	N	%
Cinsiyet		
Kadın	51	25.50
Erkek	149	74.50
Toplam	200	100.00
Yaş		
19-29	46	23.00
30-39	96	48.00
40-49	40	20.00
50+	18	9.00
Toplam	200	100.00

Medeni Durum		
Evli	127	63.50
Bekâr	61	30.50
Boşanmış	12	6.00
Toplam	200	100.00
Kıdem		
0-5 Yıl	56	28.00
6-11 Yıl	85	42.50
12-17 Yıl	30	15.00
18+	29	14.50
Toplam	200	100.00
Eğitim		
Bir okul bitirmedi	0	0.00
İlkokul	1	0.50
Ortaokul	4	2.00
Lise	79	39.50
Yüksekokul	40	20.00
Üniversite	69	34.50
Lisansüstü	7	3.50
Doktora	0	0.00
Toplam	200	100.00

Tablo 2: İş tatmini ölçeği güvenirlik analizi

İş Tatmini	Cronbach's Alpha	Soru Sayısı
Ücret	0,810	4
Çalışma arkadaşları	0,925	4
Bilgi ve beceri	0,847	4
Kurum algısı	0,851	4
İşin doğası	0,803	4
Toplam	0,935	20

Tablo 3: Performans değerlendirme ölçeği güvenilirlik analizi

Performans Değerleme	Cronbach's Alpha	Soru Sayısı
Amirler	0,874	4
Çalışma koşulları	0,882	4
Ödüller	0,906	4
Performans algısı	0,715	12
Toplam	0,934	24

200 katılımcıdan elde edilen verilerin performans değerlendirme ölçeği ve dört alt boyutuna ilişkin Cronbach's Alpha kat sayıları sırasıyla amirler 0.874; çalışma koşulları 0.882; ödüller 0.906; performans algısı 0.715 ve toplam güvenilirlik 0.934 bulunmuştur. Performans algısı alt boyutu için ölçeğin güvenilir, diğer bütün alt boyutlar ve toplam içinse ölçeğin yüksek güvenilirlikte olduğu görülmüştür (Tablo 3).

Hipotezler

Araştırmamızın 5 temel hipotezi vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

H1: Çalışanların performans değerlendirme uygulamalarına ilişkin algıları ile iş doyumunu arasında olumlu bir ilişki vardır.

H2: Performans karşılığı elde edilen ödüller ile iş doyumunu arasında olumlu bir ilişki vardır.

H3: Çalışanın ücretten doyumunu ile iş doyumunu arasında olumlu bir ilişki vardır.

H4: Çalışanın iş bilgisi ve becerisi ile performans değerlendirme uygulamalarına ilişkin algısı arasında olumlu bir ilişki vardır.

H5: Çalışanın kıdemi ve eğitim düzeyi ile iş doyumunu ve performans değerlendirme arasında olumlu bir ilişki vardır.

Hipotezlere ilişkin bulgular

H1: Çalışanların performans değerlendirme uygulamalarına ilişkin algıları ile iş tatmini arasında olumlu bir ilişki vardır. İş tatmini ve performans değerlendirme algısı ilişkisi aşağıdaki tabloda (Tablo 4) verilmiştir.

Tablo incelendiğinde, iş tatmini ve performans değerlendirme algısı arasında pozitif yönlü yüksek düzeyde ilişki olduğu bulunmuştur ($p < 0.05$; $r = 0.692$).

H2: Performans karşılığı elde edilen ödüller ile iş doyumunu arasında olumlu bir ilişki vardır. Performans algısı ve ödüller arasında pozitif yönlü yüksek düzeyde ilişki ($p<0.01$; $r=0.750$) bulunmuştur.

H3: Çalışanın ücretten doyumunu ile iş doyumunu arasında olumlu bir ilişki vardır.

Tablo 4: İş tatmini ve performans değerlendirme ilişkisi

Değişken	N	r	P
İş Tatmini – Performans Değerleme	199	0.692	0.000

Performans algısı ve ücret arasında pozitif yönlü düşük düzeyde ilişki ($p<0.01$; $r=0.332$) bulunmuştur. Ayrıca ücret alt boyut ile cinsiyet arasında anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,05$). Erkeklerin ücret skor ortalamaları, kadınlardan istatistiksel olarak anlamlı ölçüde daha yüksektir. Erkeklerin verdiği emeğe karşılık aldığı ücretten ve yapılan ücret artışlarından daha memnun olduğu görülmüştür.

H4: Çalışanın iş bilgisi ve becerisi ile performans değerlendirme uygulamalarına ilişkin algısı arasında olumlu bir ilişki vardır.

Performans algısı ve bilgi ve beceri arasında pozitif yönlü düşük düzeyde ilişki ($p<0.01$; $r=0.346$) bulunmuştur. Ayrıca bilgi ve beceri ve işin doğası skor ortalamasıyla medeni durum arasında anlamlı fark bulunmuştur ($p<0.05$). Bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Evlilerin bilgi ve beceri ve işin doğası skor ortalaması, bekârlardan istatistiksel açıdan anlamlı ölçüde daha yüksektir.

H5: Çalışanın kıdemi ve eğitim düzeyi ile iş doyumunu ve performans değerlendirme arasında olumlu bir ilişki vardır.

Tablo incelendiğinde, herhangi bir alt boyut ile kıdem arasında anlamlı bir farklılaşma yoktur ($p>0.05$). Ayrıca alt boyutlara ilişkin analizler incelendiğinde kıdem süresi 12-17 yıl olanların çalışma arkadaşları alt boyutu skor ortalaması, 0-5 ve 18 yıl ve üstü kıdeme sahip olanlardan istatistiksel açıdan anlamlı ölçüde daha yüksektir.

Eğitim değişkenine ilişkin bulgulara göre bilgi ve beceri, kurum algısı, işin doğası ve iş tatmini, skor ortalamasıyla eğitim durumu arasında anlamlı fark yokken, ücret ve çalışma arkadaşları skor ortalamasıyla eğitim durumu arasında anlamlı fark bulunmuştur ($p<0.05$). Bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Lise mezunlarının ücret skor ortalaması, üniversite mezunlarından istatistiksel açıdan önemli ölçüde daha yüksektir. Lise mezunları aldıkları ücretten ve zamlardan üniversite mezunlarına göre daha memnun olduğu bulunmuştur. Lisansüstü mezunların çalışma arkadaşları alt boyutu skor ortalaması, diğer bütün eğitim düzeylerinden istatistiksel açıdan önemli ölçüde daha yüksektir.

Tartışma

Bu konuda daha önce yapılan araştırmalara göre elde edilen bulgularla kendi bulgularımızın karşılaştırılması şu şekildedir:

H1: Çalışanların performans değerlendirme uygulamalarına ilişkin algıları ile iş tatmini arasında olumlu bir ilişki vardır. Turhan (2010)'ın Sperman analizi kullanılarak yaptığı araştırmaya göre, 28 adet soru ile performans değerlemeye ait sorular tek tek karşılaştırılmış ve sonuç olarak iş doyumuna ilişkin sorular ile performans değerlendirmeye ilişkin ifadeler arasında anlamlı ilişkiler olduğu test edilmiştir. Bu araştırmada da verilere göre istatistikler Turhan (2010) ile aynı doğrultudadır.

H2: Performans karşılığı elde edilen ödüller ile iş doyumunu arasında olumlu bir ilişki vardır. Bu konuda Telman ve Ünsal (2004)'ın yaptığı araştırmaya göre yüksek performans gösteren işgörenlerin ödüllendirilmesinden dolayı yüksek iş doyumuna sahip oldukları belirlenmiştir. Yani işgörenlerin performansları ve verimlilikleri sonucunda elde etmiş oldukları ödüller ile iş tatminleri artmaktadır. Ayrıca Akıncı (2002), yaptığı çalışmada yönetim tarzı ve örgütsel uygulamalar, iş-işgören uyumu, sosyalizasyon ve kendini geliştirme, kişilerarası ilişkiler ve ekonomik karşılıklar, işgörenlerin iş tatminini etkileyen faktörler olarak tespit edilmiştir. Bu araştırmada ise performans algısı ve ödüller arasında pozitif yönlü yüksek düzeyde ilişki ($p<0.01$; $r=0.750$) bulunmuştur.

H3: Çalışanın ücretten doyumu ile iş doyumu arasında olumlu bir ilişki vardır. Bu konuda Günbayı (2001), Koustelios (2001), Akiri ve Ugborugbo'nun (2009) yaptıkları araştırmalara göre ücret, maaş gibi ekonomik faktörlerin iş tatmininde önemli bir rolü olduğu belirlenmiştir. Bu araştırmada ise performans algısı ve ücret arasında pozitif yönlü düşük düzeyde ilişki ($p<0.01$; $r=0.332$) bulunmuştur. Ayrıca ücret alt boyut ile cinsiyet arasında anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,05$). Erkeklerin ücret skor ortalamaları kadınlardan istatistiksel olarak anlamlı ölçüde daha yüksektir. Erkeklerin verdiği emeğe karşılık aldığı ücretten ve yapılan ücret artışlarından daha memnun olduğu görülmüştür.

H4: Çalışanın iş bilgisi ve becerisi ile performans değerlendirme uygulamalarına ilişkin algısı arasında olumlu bir ilişki vardır. Turhan (2010)'ın yaptığı araştırmasında korelasyon analizi sonucunda, çalışanların bilgi ve beceri düzeyleri ile performans değerlendirme arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkilere rastlanmıştır. Ayrıca mesleki profesyonellik de, iş doyumunu etkileyebilecek kavramlardan biridir. Daha önce yapılan araştırmalarda da (Boyt, Lusch ve Naylor (2001); Pearson ve Moomaw (2005); Yılmaz, Korkut ve Köse (2010) profesyonelliğin iş doyumu ile anlamlı bir ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre çalışanların işlerine ilişkin bilgi, beceri ve yetenek açısından kendilerini yeterli görme durumları arttıkça performans değerlemeye yönelik olumlu algıları da artmaktadır. Bu araştırmada ise performans algısı ve bilgi ve beceri arasında pozitif yönlü düşük düzeyde ilişki ($p<0.01$; $r=0.346$) saptanmıştır. Ayrıca bilgi ve beceri ve işin doğası skor ortalamasıyla medeni durum arasında anlamlı fark bulunmuştur ($p<0.05$). Bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Evlilerin bilgi ve beceri ve işin doğası skor ortalaması, bekârlardan istatistiksel açıdan anlamlı ölçüde daha yüksektir.

H5: Çalışanın kıdemi ve eğitim düzeyi ile iş doyumu ve performans değerlendirme arasında olumlu bir ilişki vardır. İş doyumu ile ilgili olarak kıdeme göre fark belirleyen araştırmalar Çetinkanat (2000) olduğu gibi belirlemeyen araştırmalar da Balcı (1985), Günbayı (2000), Yılmaz (2012)) vardır. Son yıllarda yaş ve kıdem ile iş doyumu arasındaki ilişki "U" harfine benzetilmektedir. Mesleğin başlarında yüksek, ortalarında

düşük, mesleğin sonlarına doğru ise yine düşük olduğu ileri sürülmektedir. Turhan (2010)'a göre eğitim düzeyi ile iş doyumu arasında ilişki bulunamamış, ancak eğitim ile çalışma koşullarından doyum arasında pozitif yönlü bir ilişkiye rastlanmıştır. Performans değerlendirme ile kıdem ve eğitim arasında ise anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Buna göre H5'in ancak kısmen kabul edildiği söylenebilir. Bu yapılan araştırmada herhangi bir alt boyut ile kıdem arasında anlamlı bir farklılaşma yoktur ($p>0.05$). Ayrıca alt boyutlara ilişkin analizler incelendiğinde kıdem süresi 12-17 yıl olanların çalışma arkadaşları alt boyutu skor ortalaması, 0-5 ve 18 yıl ve üstü kıdeme sahip olanlardan istatistiksel açıdan anlamlı ölçüde daha yüksektir.

Sonuç

Cinsiyet değişkenine ilişkin bulgulara göre tablo incelendiğinde, çalışma arkadaşları, bilgi ve beceri, kurum algısı, işin doğası, iş tatmini, skor ortalaması ile cinsiyet arasında anlamlı fark bulunmazken, ücret alt boyut ile cinsiyet arasında anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,05$). Erkeklerin ücret skor ortalamaları kadınlardan istatistiksel olarak anlamlı ölçüde daha yüksektir.

Yaş değişkenine ilişkin bulgulara göre tablo incelendiğinde, herhangi bir alt boyut ile yaş grupları arasında anlamlı bir farklılaşma yoktur ($p>0.05$). Çalışma koşulları, ödüller, performans algısı ve performans değerlendirme skor ortalamasına göre yaş grupları arasında anlamlı fark yokken, amirler skor ortalamasına göre yaş grupları arasında anlamlı fark bulunmuştur. 40-49 yaş grubu bireylerin amir skor ortalamaları 50 yaş ve üstü bireylerden istatistiksel açıdan anlamlı ölçüde daha yüksektir. 40-49 yaş grubundaki bireyler amirlerle olan ilişkilerde 50 yaş üstü bireylere göre daha olumlu ilişkiler sergiledikleri bulunmuştur. Yaş değişkenine ilişkin veriler incelendiğinde amir skor ortalaması haricinde anlamlı bir farklılaşma bulunamamıştır. 40-49 yaş grubu işgörenlerin 50 yaş üstü bireylere göre amirlerle ilişkileri olumlu pozitif düzeydedir.

Medeni durum değişkenine ilişkin bulgulara göre tablo incelendiğinde ücret, çalışma arkadaşları, kurum algısı ve iş tatmini skor ortalamasıyla medeni durum arasında anlamlı fark yokken, bilgi ve beceri ve işin doğası skor ortalamasıyla medeni durum arasında anlamlı fark bulunmuştur

($p < 0.05$). Bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak için çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Evlilerin bilgi ve beceri ve işin doğası skor ortalaması, bekârlardan istatistiksel açıdan anlamlı ölçüde daha yüksektir. Ücret, çalışma arkadaşları, kurum algısı ve iş tatmini skor ortalamasıyla medeni durum arasında anlamlı fark yokken, bilgi ve beceri ve işin doğası skor ortalamasıyla medeni durum arasında anlamlı fark bulunmuştur. Evlilerin bilgi ve beceri ve işin doğası skor ortalaması, bekârlardan istatistiksel açıdan anlamlı ölçüde daha yüksektir. Amirler, çalışma koşulları, ödüller, performans algısı ve performans değerlendirme gibi boyutlarla medeni durum arasında anlamlı bir farklılaşma sözkonusu değildir. Kıdem değişkenine ilişkin bulgulara göre alt boyutlar ile kıdem arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

Eğitim değişkenine ilişkin bulgulara göre lise mezunlarının ücret skor ortalaması, üniversite mezunlarından istatistiksel açıdan önemli ölçüde daha yüksektir. Lise mezunları aldıkları ücretten ve zamlardan üniversite mezunlarına göre daha memnun olduğu bulunmuştur. Lisansüstü mezunların çalışma arkadaşları alt boyutu skor ortalaması, diğer bütün eğitim düzeylerinden istatistiksel açıdan önemli ölçüde daha yüksektir.

Öneriler

Erkeklerin verdiği emeğe karşılık aldığı ücretten ve yapılan ücret artışlarından daha memnun olduğu görülmüştür. Erkek işgörenler kadın işgörene göre ücret artışlarından ve aldıkları ücretten daha çok tatmin duymaktadır. Cinsiyet değişkenine ilişkin alt boyutlar incelendiğinde ücret haricinde anlamlı bir farklılaşma yoktur. Kadın işgörenlerin tatminsiz oldukları alanların belirlenip gerekli düzenleyici faaliyetlerin başlatılması, tatmin düzeylerinin artmasına olanak sağlar. Bu sayede kadın işgörenlerin moral ve motivasyonları yükselerek verimli çıktılar üretmeleri sağlanır.

40-49 yaş grubundaki işgörenler, amirlerinin kendilerine iş ile ilgili bir sorun olduğunda yardımda bulunmalarından, amirleri ile ilişkilerinden, tepe yönetim ile ilişkilerde amirlerinin destekleyici tavırlarda bulunmalarından yüksek düzeyde memnundur. 50 yaş üzerinde olan işgörenlerin belirli bir doyuma ulaşmaları, beklentilerinin azalması, bu durumu açıklayabilir niteliktedir. Amirlerin 50 yaş üzerindeki işgörenler ile iletişimlerini kuvvetlendirecek eylemlerde bulunması, 50 yaş grubundaki bireylerden

olumlu geri dönüşler alınmasına olanak sağlayarak amir-işgören ilişkisini iyileştirebilir.

Bekâr işgörenler evli işgörenlere göre yeni iş alternatiflerine daha kolay atılırlar. Evli işgörenler belirli bir sorumluluğa sahip olduklarından dolayı yeni iş alternatiflerine girişmezler. Evli işgörenlerin buldukları kuruma sadakatleri bekârlara göre daha yüksektir. Bu durumda bir kuruma yıllarını vermiş işgörenlerin sık sık iş değiştiren işgörenlere göre bilgi ve beceri düzeylerinin yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Bekâr işgörenlere kendilerini kanıtlayabilecek pozisyonların yaratılması, farklı sahalarda kendilerini gösterebilme alanlarının açılması monotonluğu azaltarak iş tatminini arttırır.

Üniversite mezunu olan işgörenlerin ücret beklentilerinin yüksek olması ve kurumların bu beklentileri karşılayamaması durumunda, üniversite mezunu olan işgörenlerde iş tatminsizliği oluşur. Günümüzün en büyük sıkıntılarında biri, üniversite mezunu olan bireyler ücret konusunda yüksek hedeflerinin olması ve kurumların bunu karşılamamasıdır. Bu durumda düşük ücretle işe başlayan işgörenlerde iş doyumunu oluşmaz. Lise mezunlarının ücret konusunda üniversite mezunlarına göre çok fazla beklentilerinin olmaması, iş tatminlerinin artmasını sağlamıştır. Üniversite mezunu olan işgörenlerin uzman olduğu pozisyonlara yerleştirilerek yaptığı işe ilişkin gerekli ücretin sağlanması, işgörenlerin iş tatminlerinin artmasını sağlar. Ancak okuduğu bölüm ile ilgisiz bir pozisyona yerleştirilerek düşük ücrete tabi tutulan üniversite mezunu işgörenleri, mutsuz ve iş doyumunu sağlanmamış çalışan olurlar.

Kaynaklar

[1] Ağkuş, D., (2007). *Performans Değerlendirme Çalışmalarına İşgörenlerin Tutumu*, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

[2] Akıncı, Z., (2002). Turizm Sektöründe İşgören İş Tatminini Etkileyen Faktörler: Beş Yıldızlı Konaklama İşletmelerinde Bir Uygulama. Akdeniz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 41: 25.

[3] Akiri, A. A. ve Ugborugbo, N.M., (2009). Analytic examination of teachers' career satisfaction in public secondary schools. *Studies on Home and Community Sciences*, 3(1): 51-56.

[4] Balcı, A., (1985). *Eğitim Yöneticisinin İş Doyumu*. (Yayımlanmamış doktora tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.

[5] Boyt, T., Lusch, R. F. ve Naylor, G., (2001). The role of professionalism in determining job satisfaction in professional services: a study of marketing researchers. *Journal of Service Research*, 3 (4): 321- 330.

[6] Budak, A., (2006). *Kamu Sektöründe Çalışanların İş Tatmin Düzeyi: Milli Savunma Bakanlığı Akaryakıt İkmal ve NatoPol Tesisleri'nde bir uygulama*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

[7] Çetinkanat, C., (2000). *Örgütlerde Güdülenme ve İş Doyumu*. Ankara: Anı Yayıncılık.

[8] Çınar, Ö., (2013). *Yapısal Eşitlik Modellemesi ile İş Tatmini, Örgütsel Bağlılık, Örgütsel Destek ve Örgütsel Adaletin Örgütsel Çıktılar Üzerindeki Etkisinde Örgütsel Vatandaşlık Davranışının Aracılık Rolü Kahramanmaraş Bankacılık Sektöründe Bir Alan Araştırması*. (Yayımlanmamış doktora tezi), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş.

[9] Durak, S., (2009). *Anadolu ve Genel Liselerde Çalışan Öğretmenlerin İş Tatmini ve Sosyal Destek Düzeylerinin Karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

[10] Günbayı, İ., (2000). *Örgütlerde İş Doyumu ve Güdülenme*. Ankara: Özen Yayıncılık.

Günbayı, İ., (2001). İlköğretim okulu öğretmenlerinin iş doyumunu. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 1(2); 93-112.

[11] Kaya, O., (2009). *Aile Şirketlerindeki Liderlik Biçiminin Çalışanların İş Tatmini Üzerindeki Etkisi ve Bir Uygulama*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

- [12] Koustelios, A.D., (2001). Personal characteristics and job satisfaction of Greek teachers. *The International Journal of Educational Management*, 15(7): 354-358.
- [13] Öztekin, Z.S., (2008). *Orduda İş Tatmini Subayların İş Tatminini Etkileyen Faktörler Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Çalışma*. (Yayınlanmamış doktora tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- [14] Özyörük, M., (2009). *Hizmet Sektöründe Performans Değerlendirme*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- [15] Pearson, L. C. and Moomaw, W., (2005). The relationship between teacher autonomy and Stress, Work Satisfaction, Empowerment, and Professionalism. *Educational Research Quarterly*, 29: 38-54.
- [16] Sirem, S., (2009). *Duygusal Zekâ ve İş Tatmini İlişkisinin Analizi Afyonkarahisar İli Kamu Sağlık Çalışanların Yönelik Bir Uygulama*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- [17] Soydan, T., (2012). Eğitim alanında performans değerlendirme sisteminin geçerliliği üzerine yönetici ve öğretmen görüşlerine dayalı bir araştırma. *Ege Eğitim Dergisi*, 13(1): 4.
- [18] Şahal, E. (2015). *Akademik Örgütlerde Örgüt Kültürü ve İş Tatmini Arasındaki İlişki Akdeniz Üniversitesi'nde Doktora Yapan Araştırma Görevlilerinin Örgüt Kültürüne ve İş tatminine Yönelik Algı ve Kanaatleri*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- [19] Şekercioğlu, L.S., (2010). *Belediyelerde Bireysel Performans Değerlendirme, İzmir İli İlçe Belediyeleri Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- [20] Telman, N., Ünsal P., (2004). *Çalışan Memnuniyeti*, Epsilon Yayınları, İstanbul.
- [21] Turhan, I., (2010). *Performans Değerlendirmenin İş Doyumu Üzerine Etkisi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

[22] Uygun, S.V., (2008). *Kamu Kurumlarında Etkin Bir Yönetim İçin Vizyoner Liderliğin Önemi Hatay'da Bir Uygulama*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.

[23] Yılmaz, B., Korkut, Ş., Köse, E., (2010). Ankara'daki üniversite ve halk kütüphanelerinde çalışan kütüphanecilerin iş doyumları üzerine bir araştırma. *Bilgi Dünyası*, 11 (1): 49-80.

[24] Yılmaz, K., (2012). İlköğretim okulu öğretmenlerinin iş doyumları ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 2 (2): 1-14.

Assessing human security through human development in Pakistan: Applying Maslow's theory of hierarchical needs

Rabia NASEEM^{1*}
Gülay Uğur GÖKSEL²

Geliş tarihi / Received: 01.09.2017

Düzeltilerek geliş tarihi / Received in revised form: 03.10.2017

Kabul tarihi: 03.10.2017

Abstract

Human Security has gained much of the importance in the recent times due to its crucial links with development, particularly sustainable development. Assessing human security through the human development index will prove beneficial as it undertakes the most important spheres of human life. This paper assessed the human satisfaction through utilizing Maslow's Theory of Hierarchical Needs keeping in contexts with the human development index. This study explores the major aspects of human development index as a tool to view the human security conditions in Pakistan. Pakistan misses some of the eminent milestones to achieve during the last few decades in the context of human development. In this regard, it provides rationales to consider a framework for the state policy makers to focus on achieving the highest level of human satisfaction, i.e. self-actualization needs. Furthermore, the major countries who have implemented human security in the state policies have progressed rapidly in ensuring the wellbeing of its people. Therefore, human security is a unique aspect to deal with the current distressing situation in order to enhance the living conditions of population at large.

Keywords: Human development, human security, Maslow's theory of hierarchical needs, human satisfactions, human development indicators

---

^{1*} İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Rabianaseem462@yahoo.com

² Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler (İng.),

e-posta: gulaygoksel@aydin.edu.tr

Pakistan’da insan gelişimi ile insan güvenliğinin değerlendirilmesi: Maslow’un hiyerarşi ihtiyaçlarının teorisine uygulanması

Öz

İnsani güvenlik, son zamanlarda öneminin büyük çoğunluğunu, kritik bağlantıları olduğu kalkınma, özellikle sürdürülebilir kalkınma konusunda kazandı. Bu makale İnsani Gelişim Endeksi bağlamında Maslow’un İhtiyaçlar Hiyerarşisi’nden yararlanarak Pakistan’da insan memnuniyetini değerlendirmektedir. Maslow’un teorisi devlet politikasına yön verenlerin insan memnuniyetini en yüksek seviyede gerçekleştirme konusunda odaklanmaları için kendini gerçekleştirme ihtiyaçları hususunda genel bir çerçeve sunmuştur. Devlet politikalarında insan güvenliğini sağlamış, başlıca ülkeler vatandaşlarının refahını sağlamada hızlı bir ilerleme kaydetmiştir. Bu nedenle “insani güvenlik”, şimdiki endişe verici duruma karşı mücadele etmede, nüfusun büyük çoğunluğunun yaşam koşullarını geliştirmek için benzersiz bir politikadır.

Anahtar Kelimeler: *İnsan gelişimi, insan güvenliği, Maslow’un hiyerarşi ihtiyaç teorisi, insan memnuniyeti, insan gelişimi göstergeleri*

Introduction

This paper defines approaches of human development in the perception of human security. Furthermore, the human development approaches were further explored through the Maslow’s theory of hierarchical needs in order to view how far the state (Pakistan) has made progress in fulfilling the needs of its citizens.

Additionally, human development is a well-being impression within a ground of international development in terms of human security (Phelps, 1966). Within the human development, human security has a considerable impact not only on national territories but also on international security. Human security not only focuses on state concerns but also highlights the notion of individuals within the state (Pronk, 1992). Therefore, the main focus is about protecting and securing the clash of “freedom from want” and “freedom from the fear”, which is associated with the framework of global insecurity towards the development (Alkire, 2010).

Human development in terms of human security

This study explores a new paradigm of the development in which the central motive of the research is human welfare, security and human well-being. Furthermore, the human development depends on six basic pillars or components which primarily focus on the economic and social aspects. One of the pillars is security which is providing people development opportunities without restraint. Another one is productivity defined as active participation of people in the generation of income and revenue. Most important component is cooperation belonging to groups and communities as a means of mutual improvement. Yet another component for human development is sustainability which is defined as the right of living and access of sustaining their lives (Ghaus, 1996).

Generally, multiple approaches are used to measure the real progress in the human development to secure the adjusted inequality in the progressive human development. Thus, this concept is measured by Global Human Development report which consists of four main indexes such as Gender Empowerment Measure, Gender-related Development Index, Human Development Index (HDI), and the Human Poverty Index (HPI), Gender Empowerment Measure given by the United Nations (Ghaus, 1996).

The main purpose of human development is to expand people's capabilities which transform economic development into multi-dimensional human being comfort zone. Examples include leading a well standard of quality living and being educated by increasing associations between human development and economic development (Birdsall, 1993). Furthermore, to secure human development might involve a non-minimalist government such as a diverse economy and knowledgeable encouragement which modifies self-centeredness performance (Sen, 1984).

Impacts of socio-economic indicators on human development in Pakistan

With respect to human security, the significant impact of human development works at different levels in different countries including Pakistan which is the main concern of this research. This paper mentions the relations of different elements which play a crucial role whether positive or negative on human development in Pakistan. The conditions

of human development in Pakistan could be reflected through a careful observation of the following points: Role of economic growth, poverty, social development policies and the role of human development policies implementations in human development (Nasir et al., 2014).

Role of economic growth and human development:

It is the need of time to administer such public policies which aims to secure the citizens from the future risks regarding health, education, environmental issues and financial concerns. A positive correlation can be observed between economic growth and securing human lives (Khadija, 2002).

Undoubtedly, the association can be out of order in terms of unequal and dangerous circumstances when the employment of civil rights is not certain or confined. Furthermore, indicators of the social security connections are not in position to handle further risks and uneven circumstances (Ahmad, 2014). Therefore, one of the key solutions to protect human security is through accurate governance, especially the way in which state institutions deliver services to the people at the local or 'grass roots' level is key to assuring human security (Gore, 1997). Another important aspect is the labor capital in Pakistan which could prove to be of great significance in improving human development (Nasir et al., 2014). The abilities and potentials of labor capital are built in such a way that it would prove beneficial to human security and human development at large (Khadija, 2002).

Thus the above mentioned solutions can help to form active policy program implementations for protecting human security in the road of human development (Nasir et al., 2014).

Role of poverty in human developments

Generally, the human development is measured by the optimistic approach but the negative aspect cannot be neglected as it hinders human development and might result in human insecurity. For instance, intensity of human security in Pakistan is highlighted by the calculation of the absolute quantity of people who suffer from the scarcity of resources. Pakistan faced a huge setback in 1990, in the form of poverty. The fact

that more than 30% of the population lives below the standard earnings simultaneously decrease the life standards (Nasir et al., 2014).

Since Pakistan has experienced both an inferior growth and a privileged rate of poverty, the income allocation across different income groups have worsened. Keeping in view the present condition of Pakistan, the creation of more employment opportunities could actually play a pivotal role in creating positive conditions between economic growth and human development. An irony is that many countries at large are facing economic crisis and unemployment is becoming a huge problem for the masses. Thus, it can be concluded that the conditions such as provision of health or education worsened and opportunities regarding employment decreased even more during the recent decades in Pakistan, which could play vital roles in development instead (Clarke, 2006).

Role of social development policies

According to United development program the foremost aim of social development policies is to protect the citizens from social unforeseen events and eventually to assist them to achieve their individual or collective goals. On the other hand, Pakistan organized different social development policies and strategies to face the risk and overcome the bridge of the development. Pakistan's commitment for education in 1990s at the United Nations (UN) conferences in Cairo indicates the interest of social development through the social indicators (Sen, 2005). The participation in schooling increased the entire public spending, thus this improvement, concerning the recent decades, were one of the essences put into practice for the purpose of the human development (Nasir et al., 2014).

In comparison, social sector gives you an idea about various developments thus, this shows the alarming need of change in using social indicators for development to secure sustainable human development where there is less risk to cope with (Phelps, 1966).

Role of human development policy implementations

Human development matters a lot for the protection of the human security in case these development policies are implemented properly, consistently and sustained over a long period of time (Clarke, 2006). The challenges

faced by developing countries such as Pakistan is not only to speed up economic development but also to recover the life style of people (Sen, 2005). However, in the contemporary era Pakistan is required to build a persistent hard work of extensive strategies (Alif, 2015). Therefore, the focus of such strategies should be on areas such as improving governance, reducing poverty, education and advancing gender equality which is associated with development (Brighouse, 2004).

Maslow's theory of hierarchy needs

The revolutionary theory of hierarchy needs was presented by Abraham Maslow in 1940-50s in USA. Even after so many decades and changing systems of the world, this theory remains eminently effective in understanding the desire to fulfill a certain level of need in order to get to the next level of need. The original and most well-known version of Maslow's hierarchy of needs consists of five levels of needs, often displayed as a pyramid of interconnected needs. Referring to Maslow's theory, the only requirement for an individual to get to the next step of hierarchy of needs is that he/she must have fully satisfied the same or low level needs. In simple words, only after the successful accomplishment of basic needs, the secondary ones should be considered (Sen, 1984).

Likewise, the contributions of Abraham Maslow, with regards to identifying the key needs of human beings and also categorizing these needs in order, play a key role in the development of human security concept at large (Gore, 1997). Maslow has categorized the needs of human beings in five major levels. The needs are defined in the hierarchy below: Physiological Needs, Safety and Security needs, Love and Belongness, Self-esteem needs and Self-Actualization.

Physiological needs

Primary or physiological needs are the basis of the pyramid. Maslow proposed that the basic assumption of satisfying the basic needs is for survival. For survival in today's world, a person should have food, water and shelter which comes under the physiological requirements. An individual would not be motivated to step to the next level of needs if any of these basic needs are missing or partially satisfied. Hence, satisfaction of basic needs such as food to eat, water to drink, and clothes to wear on

are important for human beings if they are expected to get to the secondary set of needs (Sen, 2004).

Safety and security needs

The second level of needs in Maslow's Hierarchy is the safety and security needs. As mentioned before, an individual can only motivate to jump up to fulfill the secondary needs if he/she has successfully accomplished the basic needs. Safety and security needs can be defined as those needs in which individuals try to achieve the level of feeling secure and safe whether from disasters, ailments, external or internal ward within the designed boundary (Haq, 1995).

The safety and security needs can be so dominant in people's life that if not available, they can invest all their belongings and resources in order to feel secure (Sen, 1980). Therefore, basic economic, social and societal needs and power values also fall under this category as these are not only needs but also the continuation of the fulfillment of basic needs (Rawls, 1971) such as, financial security, safety against illness and adverse impacts, and health and well-being.

Love and belongingness needs

After the satisfaction of the primary and the safety and security needs, an individual is urged to fulfill a higher level of needs in the pyramid i.e. love and belongingness needs. As the name suggests, these needs are important in fulfilling one's emotional needs. It is the greatest desire of an individual to get satisfaction in every variety of relations he/she is in (Khan, 2001). Thus, a relationship not only gives emotional satisfaction but also implies belongingness and acceptance by others (Haq, 1995). Having satisfied their physiological and security needs, people can venture out and seek relationships from which their need for love and belonging can be met (Ahmad, 2014).

Abraham Maslow speculates on the types and hierarchy of the needs of an individual, moreover he also observes the nature of the need and concludes that to give and receive are almost two different domains. Abraham Maslow has clearly specified that the need to give love actually comes in the perspective of growth needs as through this careful development or nurturing is possible whether on individual or group level.

Secondly, he specified the need to be loved or get attention as a deficiency need. The withdrawal of love and belongingness needs could result in an increase or diminish future love-seeking expectations, depending on the individual, the circumstances and the environment (Nussbaum, 2000).

Esteem needs

When the low level needs such as survival needs are fulfilled, an individual is now able to motivate the next level of needs i.e. esteem needs. These needs are characterized as an urge to acquire self-respect in the groups an individual relates him/herself. According to Maslow, the esteem needs include the desire for a high and accurate estimation of the self as well as the need for others to appraise the individual as worthy (Cohen, 1993).

However, an important point to be considered is that to get esteem from others is much more different from love and belongingness needs. The development of self-esteem and ego strength leads to feelings of self-confidence, worth, strength, and capability; these emotions propel behavior toward the higher goals. Individuals who have fulfilled their esteem needs tend to be immensely productive and creative. However, destroying self-esteem needs or not getting an appropriate level of satisfaction in fulfilling such needs can produce various psychology related problems especially insecurity, helplessness, and inferiority complexes (Sen, 2005).

Self-actualization

The final and the most important goal for an individual striving to achieve is the level of self-actualization needs. Similarly, in context of this thesis, self-actualization needs are considered to be the highest goals which the nations struggle to achieve in order to acquire the desired standard of living. These needs are actually a continuing process in itself. These needs cannot be viewed in a way that once achieved will remain forever. Rather, several strategies need to be developed for the consistent fulfillment of these needs. It is the need to be what one was born to be. Self-actualization is the portrayal of one's potentials. Self-actualization can be considered analogous to capability approach that was proposed by Amartya Sen (Clarke, 2006).

According to Maslow, the development of self-actualization denotes the necessity for personal growth and discovery throughout a person's lifetime. In self-actualization a person comes to find a meaning to life that is important to him or her. As each person is unique, the motivation for self-actualization leads people in different directions (Ghaus, 1996). For some people self-actualization can be achieved through creating works of art or literature, for others through sport, in the classroom, or within a corporate setting.

Basic threat to human security

In 1994, Human Development Reports have clearly specified the seven dimensions which together compose the human security. The dimensions vary such as economic, political, community to health and personal security (Haq, 1995). While Owen has specified the criteria of threats for different aspects of human security, he also referred to the context of Pakistan and what misleads human development (Hill, 1995) such as, poverty. Food security which is threatened by the scarcity of resources to satisfy the hunger needs of a large population. The scarcity of food resources causes famines etc. Health security is threatened by diseases particularly chronic diseases and disabilities. Another dimension of human security is environmental security which is susceptible to pollution, environmental degradation and resource depletion. The foremost important dimension of human security is the personal security. This dimension is exposed to different forms of threats such as violence. It can be analyzed while viewing the definition of personal security that security refers to distinction among different categories of social groups and the authority to live the life according to one's own will and choice. Political security is threatened by political repression; communal security is another important pillar of human security faces certain breakouts in terms of social unrest and instability.

These above mentioned dimensions have a range of characteristics which are significant. First, they are flexible (Sen, 1983) lists of relevant dimensions or capabilities. Additionally, human development has also proved to be an easy to measure administrative goals as the states can rationally formulate such effective long or short term policies which are best in improving the wellbeing of its citizens (Alkire, 2010).

Discussion

Application of Maslow's theory of hierarchical needs in Pakistan to achieve human security through human development:

Societies, particularly governments that permit and provide enough opportunities for the citizens to achieve each level of this hierarchy will have higher levels of human development and simultaneously human security can be achieved. For this very reason, human development approaches can be analyzed through the Maslow's theory of hierarchical needs keeping the specified indicators in consideration.

One of the core needs in Maslow's theory is the love or belongingness needs. These needs would be assessed through the infant mortality rates in Pakistan which is an important indicator of human development index. Infant mortality rate is actually the true depiction of state policies being capable of providing the basic health provisions to the mother and child. Pakistan has been unsuccessful in fulfilling these needs as the child mortality rates are high in this region.

After successfully achieving all the previous levels of needs, an individual or a country now strives to get to the level of self-actualization.

However, little or no improvements have been seen over the last few years in Pakistan. Pakistan is a democratic state but the population at large is not able to participate in the decision making process. Although amendments in laws are called to be in the name of "national interests", these amendments normally contradict the interests of the large number of masses many times and support the interest groups. Therefore, all these uncertainties actually result in distrust among people regarding the government policies and perhaps the population at large will not be supporting the government decisions further in the future creating a situation of instability. The policies and strategies made by the government to cope with basic issues will be viewed in order to get a description of how far the Pakistani government, whether partially or fully, is able to perform in this level of needs.

Conclusion

This research also views the application of Maslow's theory of hierarchical needs to assess how far the state is successful in achieving the level of needs. In order to view this, the human development indicators were operationalized on each level of needs (Physiological, secondary, self-esteem and self-actualization needs). It has been found that Pakistan is struggling hard to fulfill the basic needs. These basic needs are considered to be important components for the economy since basic needs remaining unfulfilled could result in more difficult and challenging situations than before.

The most important level of Maslow's hierarchical needs is self-actualization which can only be achieved if all the other levels of needs are successfully satisfied. This study has only focused on the original order of the hierarchy of needs, with minimal or no adaptations. This concludes the research study with some opinions on policy implications particularly an urge to view the priorities in budget allocation.

Furthermore, it has been analyzed that Pakistan strives to achieve the minimal level of human security as the conditions explored through Human Development index over the years have not shown significant improvements. It is also the need of the time to instigate the main vision of human security in state policies and strategies to offer better conditions for its citizens.

References

- [1] Ahmad, Z., (2014). *Impact of governance on Human development: Pakistan Journal of Commerce and Social Sciences*, Lahore: Pakistan, pp. 612-628.
- [2] Alif, A., (2015). *Pakistan District Education Rankings Islamabad: Pakistan*, pp. 6-80.
- [3] Alkire, A., (2010). *Human development: Definitions, Critiques and related Concepts*, Background paper for Human Development Report, pp. 6-18.

- [4] Birdsall, N., (1993). *Social development is economic development*: Policy Research Working Paper 1123. World Bank, Washington, DC, pp. 2-78.
- [5] Brighouse, H., (2004). *Primary goods, capabilities, and the problem of the public criterion of justice*, paper presented at the Annual Meetings of the American Political Science Association, Chicago, pp. 2-5.
- [6] Clarke, M., (2006). *Assessing well-being using hierarchical needs: Understanding Human Well-Being*. United Nations University Press, New York, pp. 18-25.
- [7] Cohen, G., (1993). *Equality of what? On welfare, goods and capabilities*, in M. Nussbaum and A. Sen, *The Quality of Life*, Clarendon Press, Oxford, pp. 6.
- [8] Gore, Ch., (1997). *Irreducible social goods and the informational basis of Amartya Sen's capability approach*, *Journal of International Development*, pp. 235-250.
- [9] Ghaus, A., (1996). *Social Development Ranking of Districts of Pakistan*: The Pakistan Development Review, pp. 4-12.
- [10] Hill, H., (1995). *Human Rights – Human Security – Human Development: Assessing the Inter-Relationships of Human Development, Human Security and Human Rights in Poverty Reduction in Vietnam*. Paper presented at Workshop on Mainstreaming Human Security: The Asian Contribution Bangkok, pp. 25-35.
- [11] Haq, M., (1995). *Reflections on Human Development*, Oxford: Oxford University Press, pp. 13-15.
- [12] Khadija, H., (2002). *Economic Growth & Human Development report*: Lahore, Pakistan.
- [13] Khan, S., (2001). *Environmental Security in Pakistan- Are there grounds for optimism*. Sustainable Development Policy Institute, pp. 16-18.
- [14] Nasir, M., Khalid, A. and Shoukat, A.. (2014). *Maslow Theory of Human Development and Emergence of Street Children: Phenomenon in Pakistan*, pp. 88.

- [15] Nussbaum, M., (2000). *Women and Human Development: The Capabilities Approach*, Cambridge: Cambridge University Press, pp. 43.
- [16] Phelps, E., (1966). *Golden rules of economic growth*. New York, pp. 4-18.
- [17] Pronk, J., (1992). *Sustainable development: From concept to action*. Report of The Hague Symposium convened by UNCED and co-sponsored by UNDP and the Dutch Ministry of Development Cooperation. New York, pp. 2-26.
- [18] Rawls, J., (1971). *A Theory of Justice*, Harvard University Press, Cambridge, Mass, pp. 12.
- [19] Sen, A., (1980). *Equality of What*, in Sterling M. McMurrin, The Tanner Lectures on Human Value, Salt Lake City: University of Utah Press, pp. 195-220.
- [20] Sen, A., (1983). Development: Which Way Now? *Economic Journal*, pp. 62.
- [21] Sen, A., (1984). *Resources, Values and Development*, Oxford: Basil Blackwell, pp. 61-65.
- [22] Sen, A., (2004). *Capabilities, Lists and Public Reason: Continuing the Conversations*, Feminist Economics, pp. 77-80.
- [23] Sen, A., (2005). *Human Rights and Capabilities*, Journal of Human Development, pp. 38-47.

Yazar Kılavuzu

Aşağıda belirtilen yayın ilkeleri ve yazım kurallarına uygun olarak hazırlanmış yazılar, “makale sunum formu” ile birlikte e-posta yoluyla aşağıdaki adreslere gönderilebilir.

Çevirisi yapılmış, makalelerin değerlendirmeye alınabilmesi için özgün metinlerin ve makale sahibinden (asıl yazar veya hak sahibi yayınevi) izin yazılarının da gönderilmesi zorunludur.

Ön inceleme ve hakem değerlendirmesi doğrultusunda geliştirilmek ve/veya düzeltilmek üzere yazarlarına geri gönderilen yazılar, gerekli düzeltmeler yapılarak en geç, bir ay içinde tekrar dergiye ulaştırılır.

Yapılan ön incelemede yazım kurallarına uyulmadığı tespit edilen makaleler düzeltilmesi için yazarına iade edilir ve yayım programına alınmaz.

Yayın İlkeleri

1. Dergide yayımlanan makaleler yazı işlerinin izni olmaksızın başka hiçbir yerde yayımlanamaz veya bildiri olarak sunulamaz. Kısmen veya tamamen yayımlanan makaleler kaynak gösterilmeden hiçbir yerde kullanılamaz. Dergiye gönderilen makalelerin içerikleri özgün, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamış veya yayımlanmak üzere gönderilmemiş olmalıdır. Makaledeki yazarlar isim sırası konusunda fikir birliğine sahip olmalıdır.
2. ABMYO Dergisi’ne gönderilen yazılar, referans sistemi, dipnot gösterme biçimi ve kaynakça düzenlenmesinde American Psychological Association (APA) stilinde hazırlanmalıdır. APA’nın 6. baskısı, yazarların dikkate alacağı versiyonu olmalıdır. Bununla birlikte kaynakça düzenlenirken Türkçe’ye uyarlanmış ve APA’nın istisnası olan hususlar da bulunmaktadır. Türkçede gün ve ay içeren tarihler önce gün, sonra ay şeklinde (örneğin 12 Şubat) yazılmalıdır.

3. ABMYO Dergisi'nde yayımlanan makaleler yayın tarihinden itibaren derginin bir sonraki sayısına kadar tartışmaya açık olacaktır. Makaleler için yapılan eleştiriler dergide yayınlanacaktır.
4. Makaleler en fazla 12 sayfa olmalıdır. Makaleler en az Word 6.0/95 formatında diskette veya CD'de teslim edilmeli ya da ABMYO Dergisi elektronik posta adresine gönderilmelidir. Orijinal olarak hazırlanmış makaleler % 20 oranında küçültülerek basılacaktır, bu nedenle şekil ve tablolar bu durum göz önünde bulundurularak hazırlanmalıdır. ABMYO Dergisi siyah beyaz basıldığından gönderilen makaledeki resim, fotoğraf, şekil ya da grafikler renkli olmamalıdır.
5. Dergide yayımlanmak üzere gönderilen yazıların, daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış olması veya bir başka yayın organında değerlendirme aşamasında bulunmaması gerekmektedir.
6. Herhangi bir sempozyum, kongre, konferans vb. bilimsel etkinliklerde sunulmuş veya sunulacak olan bildiri metinleri, yayımlanmamış olması koşulu ile hakem değerlendirmesine gönderilir.
7. Dergi Yayın Kurulu, makaleleri, üç hakem gönderir. Makaleler, en az iki hakemin olumlu görüşüyle yayımlanır.
8. Yayımlanması için düzeltilmesine karar verilen yazıların, yazarları tarafından en geç (posta süresi de dahil olmak üzere) 30 gün içerisinde, yeniden Yayın Kuruluna gönderilmesi gerekir. Belirlenen sürede gönderilen makaleler bir sonraki dönemde yayımlanmak üzere sıraya konulur. Metin, değişiklikleri isteyen hakemler tarafından yeniden incelenebilir.
9. Hakem onayı alan makaleler, raporların tamamlanma tarihlerine göre sıraya konularak yayımlanır.
10. Dergiye gönderilecek yazılar, iki kopya alınarak hazırlanmalıdır. Bunlardan bir kopya posta yolu ile gönderilmeli; bir kopya ise; elektronik posta aracılığıyla iletilmelidir. Elektronik posta olarak gönderilen nüshada, yazar/yazarların adı soyadı, makalelerin tam adı,

bağlı buldukları kurum ve ünvanları, iş-cep telefonları ve elektronik posta adreslerini içeren bir kapak sayfası bulunmalıdır. Kapak sayfası, posta yolu ile gönderilecek kopyaya da eklenmelidir.

11. Yazarlar, yayımlarını İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisine göndermekle, telif haklarını İstanbul Aydın Üniversitesine devretmiş sayılırlar.
12. Dergide yazısı yayımlanan yazarlara, iki adet dergi ücretsiz olarak gönderilir. Ayrıca telif hakkı ödenmez.
13. Ulusal ve uluslararası düzeyde akademik bilgi paylaşımının sağlanması amacıyla İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi'nde yayımlanmak üzere Hakem Kurulundan geçen yazılar Üniversitenin internet sitesine bağlı olarak da yayımlanabilir.
14. Dergiye gönderilen yazılar, yayımlanmasa dahi iade edilmez.

Yazım Kuralları

I. Makale Türleri

Dergiye gönderilen makaleler aşağıdaki özellikleri taşıyan çalışmalar olmalıdır:

- Özgün araştırmalarla ilgili çalışmalar,
- Uygulama örneklerini bilimsel bir yaklaşımla anlatan çalışmalar,
- Belirli bir konuda, önemli gelişmeleri değerlendirip eksiklikleri ortaya koyan derleme çalışmaları,
- Tez çalışmasından elde edilen sonuçların bilimsel tutarlılığı olan bir bölümünden ya da tümünden yararlanılarak hazırlanmış, doktora öğrencisinin ve tez danışmanının ortak yazar olarak yer aldığı bilimsel makaleler.

II. Sayfa Düzeni

Sayfa boyutu A4 kâğıt boyutunda olmalı, sayfa yapısında sağdan ve soldan 2 cm; üstten 2.5 cm; alttan da 3 cm boşluk bırakılmış olmalıdır. Metin, sağ ve sola dayalı (justify), özet ve abstract tek aralık olarak, ana metin

1,5 aralıkla yazılmalı, paragraflar arasında bir satır boşluk bırakılmalıdır. Başlık, şekil adı, tablo adı gibi formatı belirtilmiş yazılar dışında kalan metin Times New Roman yazı karakterinde 12 punto ile yazılmalıdır.

III. Makale Başlığı

Makale başlığı metnin içeriğini yansıtmalı, 70 harfi geçmemeli ve gereksiz uzatmalardan kaçınılmalı; Times New Roman yazı karakterinde 20 punto ile yazılmalı ve sadece başlığın ilk harfi büyük olmalıdır. Başlık sayfanın üst sınırından 6 cm boşluk bırakıldıktan sonra yazılmalıdır.

IV. Yazar Adı

Yazar adı sayfanın üst sınırından 10 cm aşağıda olmalıdır. Yazar adının ilk harfi ve soyadı büyük harf olmak üzere Times New Roman, 12 punto, sağa yaslanmış şekilde ve **koyu** olarak yazılmalıdır. Yazar adı birden çok olması durumunda, isimlerin her birine üslü sayı şeklinde bir numara verilerek kurumları dipnotta belirtilecektir. Yazışmalara yapılacağı yazarın isminin yanına asteriks (*) işareti koyulacak ve kurumu, telefon numarası, elektronik posta adresi, yayının 1. Sayfasının altında dip not (footer) olarak alttan 2 cm yukarıda, bir çizgi çekilerek, 10 punto, Times New Roman ve italik formatıyla yazılmalıdır.

V. Kısaltmalar, ilgili bilim alanının standart kısaltmaları olmalı ve metin içinde ilk geçtiği yerde tanımlanmalıdır.

VI. Türkçe Öz

Öz; yazıya konu olan çalışmanın amaçlarını, kullanılan yöntemleri, ulaşılan sonuçları, değerlendirmeleri içermeli ve 200-250 kelime arasında olmalıdır. Bu haliyle özet, yapılan çalışma hakkında fikir verebilmelidir. Öz, Times New Roman yazı karakteri ile 12 punto, italik olarak sayfanın üst sınırından 13cm boşluk bırakıldıktan sonra yazılmalı ve satırlar arasında tek aralık bırakılmalıdır. Öz kelimesi **koyu** olmalıdır. Öz kelimesi ile metin arasında bir satır boşluk bırakılmalıdır.

VII. Anahtar Kelimeler

Öz ve Abstract kısımlarından sonra, makalenin konu sınıflandırmasının yapılabilmesi için en az 3, en çok 6 adet anahtar kelime verilmelidir. Anahtar kelimeler önemlerine göre sıralanmış, Times New Roman yazı karakteri ile Türkçe anahtar kelimeler 12 punto, İngilizce keywords 11 punto ve italik yazılmalıdır. Sadece “anahtar kelimeler” ve “keywords” kelimeleri **koyu** ve *italik* olarak yazılmalıdır. Türkçe öz ile anahtar kelimeler arasında ve abstract ile keywords arasında bir satır boşluk bırakılmalıdır. Özel isimler hariç anahtar kelimeler küçük harfle yazılacaktır.

VIII. Makalenin İngilizce Başlığı

Makalenin İngilizce başlığı sadece ilk harfi büyük olmak üzere Times New Roman yazı karakterinde 16 punto ile **koyu** olarak ve sola yanaşık yazılmalıdır.

IX. İngilizce Özet (Abstract)

İngilizce özet, yazıya konu olan çalışmanın amaçlarını, yazıda kullanılan yöntemleri, ulaşılan sonuçları ve değerlendirmeleri içeren, Türkçe özetle olduğu gibi bilgi vermek üzere, 200-250 kelime arasında olacak şekilde hazırlanmalıdır. Abstract, Times New Roman yazı karakteri ile 11 punto, italik ve satırlar arasında tek aralık olacak şekilde yazılmalı, sadece “abstract” kelimesi 12 punto ve **koyu** olmalıdır.

X. Başlıklar

- *Ana Başlık*

Giriş bölümü yazıyı doğrudan ilgilendiren, uzun tarihçeler içermeyen bir bölüm olmalıdır. Tüm ana başlıklar sola dayalı olarak Times New Roman formatında 14 punto, **koyu** ve başlığın sadece ilk kelimesinin ilk harfi büyük olacak şekilde yazılmalıdır. Hiçbir başlığın önüne numara veya herhangi bir işaret konulmamalıdır. Ana başlıklardan önce boşluk bırakılmamalı, ana başlıktan sonra boşluk bırakılmadan makale metni başlamalı, metin yazı karakteri Times New Roman ve 12 punto olmalıdır.

-Ara Başlık

Ana başlıktan sonra herhangi bir metin yazılmadan ara başlık yazılması gerektiğinde arada boşluk bırakılmayacaktır. Ara başlıklar sola dayalı olarak Times New Roman formatında, 12 punto, **koyu** yazılmalı ve başlığın sadece ilk kelimesinin ilk harfi büyük olmalıdır. Ara başlıktan sonra boşluk bırakılmadan makale metni başlamalıdır. Herhangi bir metin yazıldıktan sonra konulacak ara başlıklardan önce bir boşluk bırakılmalıdır.

-Alt Başlık

Alt başlıklar paragrafın başında ve metinden bir çizgi (-) işareti ile ayrılarak yazılmalı ve hemen yanından metin devam etmelidir. Alt başlık Times New Roman yazı tipinde italik, 12 punto ve sadece ilk kelimenin ilk harfi büyük olarak yazılmalıdır.

XI. Şekiller

Metin içinde yer alan şekiller metin sınırlarını aşmayacak şekilde ortalanarak konulmalıdır. Şekiller mutlaka net ve okunaklı olmalıdır. Baskı sırasında yayın %20 oranında küçültüleceği için şekil büyüklükleri bu durum göz önünde bulundurularak belirlenmelidir. Şekiller ya bir çizim programı ile çizilmiş olmalı ya da taranmış ise en az 300dpi çözünürlükte taranmış olmalıdır. Şekil olarak gösterilen grafik, resim ve metin kutularında yer alan yazı ve sayıların büyüklüğü makale içinde Times New Roman karakteri ile yazılmış 9 punto boyutundaki bir yazının büyüklüğünden az olmamalıdır. Şekil numaraları ve adları şeklin altında ortalanarak, tek aralıklı ve Times New Roman 12 punto ile *italik* yazılmalı ve sadece ilk kelimenin ilk harfi büyük olmalıdır. Şekilden önce, şekil adından önce ve sonra da birer satır boşluk bırakılmalıdır. Şekiller metin içine yerleştirilirken mutlaka şekilden önce atıfta bulunulmalıdır.

XII. Resim ve Fotoğraflar

Resim ve fotoğraflar taranmış ise en az 300 dpi çözünürlükte taranmış olmalı, metin içinde mutlaka atıfta bulunulmalı, şekillerle beraber numaralandırılmalıdır.

XIII. Tablolar ve Denklemler

Metin içerisinde yer alan tablolar metin sınırlarını aşmayacak şekilde ortalanarak konulmalıdır. Tablo numaraları ve adları, tablonun üstünde tek aralık ve Times New Roman 12 punto ile sadece ilk kelimenin ilk harf büyük olacak şekilde ortalanarak ve italik yazılmalıdır. Tablo adı yazılırken üstte ve altta birer satır, tablodan sonra ise bir satır boşluk bırakılmalıdır. Tablolara tablodan önce mutlaka metin içerisinde atıfta bulunulmalıdır.

Tablo satır ve sütunlarındaki rakam ve yazılar Times New Roman 12 punto yazılmalıdır. Ancak zorunlu kalman durumlarda yazı boyutu yazı sınırlarını geçmeyecek şekilde en az 9 puntoya kadar düşürülebilir. Tablodaki parametre ve isimlerin yer aldığı ilk satırın hem altı hem de üstü 1.5 punto kalınlıkta birer çizgi ile kapatılmalıdır. Daha sonraki satırlarda herhangi bir yatay ve düşey çizgi kullanılmadan son satırın altına bir çizgi daha ilave edilerek tablo sınırlandırılmalıdır.

Metin içerisine yazılacak denklemler, Microsoft Word yazım programındaki Equation Editör ile sola dayalı olarak yazılmalı ve eşitliklere sağa dayalı olarak parantez içerisinde numara verilmelidir.

XIV. Semboller

Makale çok sayıda sembol içeriyor ya da makaledeki sembollerin açıklanması gerekiyorsa uluslararası standarda uygun olarak, semboller, kaynaklardan önce, Times New Roman 11 punto ile italik yazılmalıdır. Makalede ondalık gösteriminde nokta kullanılmalı, binlikleri ayırırken virgül veya nokta kullanılmamalı gerekiyorsa tek boşluk kullanılmalıdır.

XV. Kaynaklar

Dergideki referans sistemi, American Psychologists Association (APA) versiyon 6' dır. APA sistemine göre yazılmış bir eserin sonunda muhakkak ki bir kaynakça bölümü olmalıdır. Sayfanın başına Kaynaklar (başlık 14 punto, küçük harfle, sadece ilk harf büyük olmalı) diye yazılmalıdır. Metin içinde gönderme yapılmış/anılmış her eser kaynakçada belirtilmelidir.

Makale metninin sonunda bulunan kaynaklar bölümü yazar soyadına göre A'dan Z'ye doğru, alfabetik bir şekilde sıralanmalı ve Kaynaklar içeriği Times New Roman 11 punto ile yazılmalı, sadece dergi, kitap ya da sempozyum adları italik olmalıdır.

Kaynaklarda, varsa cilt numarası koyu renkte, sayı numarası normal karakter ile yazılmalıdır. Kaynaklar kısmında yer alan ulusal-uluslararası makalelerin yer aldığı dergi adları kısaltılmış halleriyle değil, açık olarak yazılmalıdır.

» **Örnek:** Dergi adı Wat. Res. şeklinde değil, Water Resources şeklinde yazılmalıdır.

Yazı içinde atıfta bulunulan kaynaklar; ya ...Smith (1980)... şeklinde cümlelerin içinde, ya ...(Smitb, 1980; Adams, 1981) ya da (Smith vd., 1980) şeklinde cümlelerin sonunda yazar soyadı ve yayın yılı belirtilerek verilmelidir. İki yazarlı kaynaklarda iki yazarın da soyadı yazılmalı (Snell ve Ettore, 1971), ikiden fazla yazarlı kaynaklar parantez içinde gösterilecek ise vd. kısaltması kullanılmalı (Li vd., 1998), parantez dışında Li ve diğerleri (1998) kullanılmalıdır.

-Metin içinde kitap, dergi ve film, TV programı adları italik yazılır. Örneğin, Siyaset Meydanı Programı'nda (...).

-Ayrıca yeni veya teknik bir terim metin içinde ilk geçtiği anda italik yazılabilir, sonrasında italik yazılmaz. Örneğin, 1990'lardan sonra alımlama çalışmaları Türkiye'de de artış göstermiştir.

-İngilizcede yaygın olan ifadeler ve kısaltmaları italik yazılmaz. Metinde bir ifadeyi daha çok vurgulamak amacıyla italik yazılmaz.

-Organizasyon kısaltmaları: İlk alıntıda adı açıkça yazılmalıdır; eğer okuyucu kısaltmayı yakından biliyorsa sonrakilerde kısaltma kullanılmalıdır.

» **Örnek:** İlk Alıntı: National Institute of Mental Health (NIMH),
Sonrakiler: (NIMH, 2015)

40 ya da daha fazla alıntı sözcük varsa, içeriden, tek veya sık satır aralığı vererek, ana metinden daha küçük bir puntoyla (10 veya 11 punto), italik olmadan, tırnaksız yazılır. Sonunda paragraf içinde sayfa numarası yazılır.

Dönüşüm Krishnamurti'ye göre (1998),

(...) zamanın bir sonucu değildir. Dönüşüm sessiz, sakin, pasif bir zihnin sonucudur. Zihin bir sonuca odaklandığında, artık pasif değildir. İnsan dönmek istedikçe, değişmek istedikçe, olanı değiştirmek istedikçe, bir sonuca odaklanacaktır, bir sonucu arayacaktır. Zihin basit bir şekilde olanı anlamağa niyet etmek zorundadır. O zaman sakinleşebilir. Bu sakinlik içinde, insan olanı anlayabilir. Dolayısıyla bir dönüşüm olabilir (s.83).

E-maile, telefonla, yüz yüze ya da başka biçimlerde yapılan kişisel görüşmelere dayalı bilgiler, metin içinde gösterilir, ancak kaynakçaya yazılmazlar. Örneğin:

Profesör Mark Post, “et üretimindeki temel sorunun verimsizlik olduğunu ve et üretimini bir tarım sürecinden fabrika sürecine dönüştürmek gerektiğini “ söyledi. (Mark Post kişisel görüşme, 24 Aralık 2011).

- Kanunların metin içinde ilk defa gösterimi:

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na dayanılarak halkın mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere belediyeler kurulmuştur (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982:Madde 127).

Belli koşulları sağlayan ve nüfus yoğunluğu fazla olan belediyelerde hizmetin daha etkin ve verimli şekilde verilebilmesi amacıyla Yapı Kontrol Müdürlükleri kurulmuştur (Belediye Kanunu [BK], 2005:Madde 48).

- Kanun metinde ikinci defa geçtiğinde:

Belediyeler 5393 sayılı yasanın kendilerine vermiş oldukları yetki çerçevesinde yapacakları işlerle ilgili olarak yönetmelikler çıkarırlar ([BK], 2005:Madde 48).

Kaynak gösterimleri aşağıdaki örnekler gibi yapılmalıdır.

Ulusal - Uluslararası Makaleler

» Ishidate, M., Sofuni, T., Yoshikawa, K., Hayashi, M., Nohmi, T., Sawada, M., Matsuoka, A., (1984). Primary mutagenicity screening of food additives currently used in Japan. *Food and Chemical Toxicology*, 22(8), 623-636.

» Pandey, A. K., Kumar, P., Singh, P., Tripathi, N. N., Bajpai, V. K., (2017). Essential oils: Sources of antimicrobials and food preservatives. *Microbiology*, 7: 2161. doi: 10.3389/fmicb.

» Gezgin, S., (2009). Medyanın sorumluluğu (Türk Alman ilişkileri Örneğinde). İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 1: 44-54.

Ulusal - Uluslararası Bildiriler

» Yılmaz, A., Brown, O. ve Nelson, H., (1998). *Magnetic fields*, Proceedings, 5tJI Conference, Electronics, 117-143, Sydney, A.

Ulusal - Uluslararası Kitap

» Yılmaz, A., Brown, O. ve Nelson, H., (1998). *Magnetic fields*, 295, Mc. Graw Press, London.

Kitap İçinde Bölüm

» Sensoy, T., (1998). *Magnetic fields*, in Reinhardt, M, eds, Physics, Mc. Graw HM Press, 2-5, Oxford, UK.

Çeviri Kitap

» Ong, W.J (1995). *Sözlü ve Yazılı Kültür*. Sema Postacıoğlu (Çev.). 136, Metis Yayınevi. İstanbul

Editörlü Kitap

» Çebi, M.(Ed).(2003). *Medya Etki Araştırmaları* 142, Alternatif Yayınevi. Ankara.

Editörlü Kitapta Bölüm

» Keeplinger. H,M(2003). *Etki Kavramının Sınırları*. Murat Çebi (Ed.), Medya Etki Araştırmaları 142, Alternatif Yayınevi. Ankara.

Dergiden Makale

» Gezgin, S. (2009). Medyanın Sorumluluğu (Türk Alman ilişkileri Örneğinde). İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1, 44-54

Basılmamış Tezler, Bildiriler

» Arvas, İ.S (2010). *Cumhuriyet Döneminde Basında Etik Bağlamda Ortaya Konulan Uygulamalar ve Bir Meslek Örgütü: Basın Konseyi*. (Yayınlanmamış doktora tezi.) İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kanun ve Yönetmelikler

» *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası* (1982), Kanun No:2709, Resmi Gazete: 09.11.1982/17863.

» *Yapı Denetimi Hakkında Kanun* (2001), Kanun No:4708, Resmi Gazete: 13.07.2001/24461.

» *Yapı Denetimi Uygulama Yönetmeliği* (2008), Kanun No:4708, Resmi Gazete: 05.02.2008/26778.

İnternette Makale

» Koloğlu, O. (1999). *Medya, Devlet ve Sermaye*.
<http://dorduncukuvvetmedya.com>

Basılmış Bilimsel Rapor

» Yılmaz, A., Brown, O. ve Nelson, H., eds. (1998). *Magnetic fields*, J., Technical Report, ICTP TRIL Programme, 12, Trieste.

Mesleki Teknik Rapor

» Yılmaz, A., Brown, O. ve Nelson, H., eds. (1998). *Manyetik Alan Teorisi*, Teknik Rapor 5, CEV Vakfı, İstanbul.

Doktora, Y. Lisans Tezi

» Yılmaz, A., Brown, O. ve Nelson, H., (1998). *Manyetik Alan Teorisi*, Doktora tezi, AÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Standartlar

» TS920, (1990). *Binalarda rüzgar yükü kuralları, Türk Standartları*, Ankara. ix) Güncel Yazı,

» Yılmaz, A., Brown, O. ve Nelson, H., (1998). Manyetik Alan Teorisi, Bilim ve Teknik, 63, 7, 3-5

Web Adresleri

Kaynakların A'dan Z'ye sıralanması bittikten sonra 1 punto kalınlıkta bir çizgi çekilerek, çizginin altından itibaren, internet kaynakları, siteden yararlanılan tarihle beraber yazılmalıdır.

» Yılmaz, A., Brown, O. ve Nelson, H., (1998). *Manyetik Alan Teorisi*, <http://www.server.com/final/paper1.html>, (21.12.2005)

Broşür (Tarihsiz ve yazarsız):

» *Inside these doors: A guidebook of Elfreth's Alley homes* [Brochure]. (t.y.).Philadelphia: Elfreth's Alley Association.

Film

» Yönetmenin Soyadı, Yönetmenin Adının Baş Harfleri. (Yönetmen). (Yıl). *Filmin adı italik şekilde*. Prodüksiyon şehri: Prodüksiyon şirketi ismi.

» Huston, J. (Yönetmen/Senaryo Yazarı). (1941). *Malta Şahini* [Film]. U.S.: Warner.

» Metin içindeyse: (*Malta Şahini*, 1941) .... şeklinde gösterilir.

Fotoğraf

» Adams, Ansel. (1927). *Monolith, the face of Half Dome, Yosemite National Park* [Fotoğraf]. Art Institute, Chicago.

Metin içindeyse: (Adams, 1927) .... şeklinde gösterilir.

Görüşme

» Arroyo, Gloria Macapagal. (2003). A time for Prayer. Michael Schuman ile söyleşi. *Time*. 28 Temmuz 2003. Erişim Tarihi 13 Ocak 2004, <http://www.times.com/time/nation/article/0,8599,471205,00.html>

Rapor ve teknik makaleler

» Gencil Bek, M. (1998). Mediscape Turkey 2000 (Report No. 2). Ankara: BAYAUM.

Televizyon programı

» Long, T. (Yazar), ve Moore, S. D. (Yönetmen). (2002). Bart vs. Lisa vs. 3. Sınıf [Televizyon Dizisi]. B. Oakley ve J. Weinstein (Yapımcı), *Simpsonlar* içinde. Bölüm: 1403 F55079. Fox.

Metin içindeyse: (Simpsonlar, 2002) .... şeklinde gösterilir.

İletişim Bilgileri:

Anadolu Bil Meslek Yüksek Okulu Dergisi Yayın Koordinatörlüğü

İstanbul Aydın Üniversitesi

Beşyol Mahallesi, İnönü Caddesi, Nu: 38
Sefaköy, Küçükçekmece/İstanbul

Tel: 0535 354 64 73

Web Sayfası: <http://abmyod.aydin.edu.tr/>

E-posta: candanvarlik@aydin.edu.tr

Author's Guide

Author's may send their articles which are prepared in accordance with the below stated publishing and editorial principles, together with the "article presentation form" via e-mail to the provided addresses.

Providing the permissions of the authors (the main author or the rightful publishing house) is obligatory for the translated texts and articles as well.

The articles which are sent to their authors for further improvement and/or proofreading following the preliminary reviews and referee evaluations, must be edited accordingly and delivered back to the journal in one month at the latest.

On the other hand, the articles which are found to be conflicting with this guideline, will be returned to their authors for further proofreading and will not be issued.

Publishing Principles

1. The articles to be published in the journal cannot be published or presented elsewhere without the permission of the Editorial Board. The articles that are published, partially or as a whole, cannot be used elsewhere without citation. The journal only accepts original manuscripts which are not published, being reviewed for publication or accepted to be published previously. The authors of the related articles must build a consensus upon the name order.
2. The articles delivered to the journal are expected to be arranged according to American Psychological Association (APA) style regarding the references, footnotes and bibliography. The authors must consult the 6th edition of APA.
3. The articles that are published in the journal will be open for discussion from the date of publication till the next issue of the journal. The criticisms made for the articles will be published in the journal as well. The articles must not exceed 12 pages and they must

be handed as a disc or delivered via e-mail to the given addresses. The originally prepared manuscripts will be scaled down by 20 % while printing, thus the sizes of the figures and tables must be arranged accordingly. Also, the journal is printed black and white, therefore the photographs, images, figures or graphics within the text must not be colored.

4. The journal only accepts manuscripts which are not published, being reviewed for publication or accepted to be published previously.
5. The papers that are presented or to be presented in a scientific gathering such as symposium, congress or conference can be accepted for referee evaluation provided that they are not published.
6. The Editorial Board of the Journal delivers the article to three different referees. The articles are published at least with two positive referee reviews.
7. The manuscripts that are expected to be revised must be completed and resent to the Editorial Board within 30 days (including the posting time). Manuscripts that are sent within the specified period will be queued to be published in the next issue. Manuscript revision may also be evaluated by the referees who demanded the changes.
8. The approved articles are published one after another regarding the completion dates of their referee reports.
9. The manuscripts to be sent to the journal must be prepared as two copies. One of the two copies must be posted as a hard copy and the other must be delivered via e-mail. Both of the delivered copies (digital and hardcopy) must include a cover page which contains the names and the surnames of the author(s), the full title of their articles, their titles and the workplaces, work and mobile phones as well as e-mails.
10. The copyrights of the manuscripts which are accepted to be published following the evaluation process, are considered as transferred to Istanbul Aydin University.

11. Following the publication of the article, two copies of the related issue of the journal is delivered to the author. No royalty is payed to the authors.
12. The manuscripts which pass Referee Board and to be published with the purpose of sharing knowledge on a national and international basis, may be published depending on the website of the university.
13. The manuscripts sent to the journal are not be returned even if not to be published.

Editorial Principles

I. Types of Articles

The articles to be published in the journal are expected to be as follows;

- » Works related to original studies,
- » Works which explain application examples in a scientific way,
- » Works of collection presenting the deficiencies and evaluating the developments on a specific subject,
- » Scientific articles that are prepared using the results obtained from a thesis, where there is a scientific consistency partially or as a whole and in which the doctorate student and the advisor have worked together as collective authors.

II. Page Layout

A4 page size with 2 cm margins on left and right; 2.5 cm on up and 3 cm on the bottom of the page. The text must be justified and written with 1,5 space whereas the Turkish and English abstracts must be written with single space leaving an empty line between the paragraphs. The text, excluding the title, name of the figure or table for which the format is specified, must be written using Times New Roman font type in 12-point size in general.

III. Article Titles

The title of the article must reflect its content, must not exceed 70 characters. Authors must avoid redundancy; the title must be typed using Times New Roman font type in 20-point size with only the initial letter of the title capitalized. The title must be 6 cm below the upper page limit.

» The English Title of the Article

12-point size, **bold**, Times New Roman font type with only the initial letter of the first word capitalized.

IV. Author's name(s) and Address(es)

10 cm below the upper page limit, only the initials of the name and surname capitalized, Times New Roman in 12-point size, aligned to right and **bold**. In case there are more than one author name to be mentioned, each author's institution must be indicated as a footnote. The author responsible for correspondence must be indicated with an asterisk (*) and his/ her contact information such as institution, phone number and e-mail address must be given on the first page of the article as a footnote with 2 cm above the bottom page limit using 10-point size Times New Roman font type.

V. Scientifically standardized abbreviations should be preferred and explained where it is first mentioned.

VI. Abstract

The abstract must contain the purpose(s), methods, results and evaluations regarding the subject of the work and consist between 200-250 words. In this respect, the abstract must be able to give an idea about the work to the reader. Starting from 13 cm below the upper page limit, the abstract must be typed with single space using 12-point size Times New Roman font type in italics. The title of the abstract (Abstract) must be typed in bold leaving an empty line before the text.

VII. Keywords

Following the abstract part, at least 3 and at most 6 keywords must be given in order for the article subject to be classified. The keywords must be prioritized with 12-point size Times New Roman font type for Turkish and

11-point size and italics for English with only the “**Keywords**” typed in **bold**. There must be a blank space between the abstract and the keywords. Keywords must be typed in lower-case letters unless indicating a proper name.

VIII. Titles

» *English Title of the Article*

Only the initial letter capitalized; Times New Roman, 16-point size, bold and aligned to the left.

» *Main Title*

The introduction section must be directly related to the text itself without long background information. All main titles must be aligned to the left using 14-point size, bold, Times New Roman font type with only the initial letter of the title capitalized. Titles must not start with numbers or any kind of signs. Main titles must not have space before or after them and the main title must immediately be followed by the text (12-point size, Times New Roman) without an empty line.

» *Section Titles*

No empty space is required when main titles are to be followed by the section titles without a text. The section titles must be aligned to the left and written in 12-point size, Times New Roman font type in bold with only the initial letter of the first word capitalized. Section titles must be followed by the text without an empty line in between. However, any section title following a text must have an empty line before.

» *Sub-titles*

Sub-titles must be typed at the beginning of the text and separated from the text using a hyphen (-) after which must follow the text without a space. Sub-titles must be written in 12-point size italics using Times New Roman font type with only the initial letter of the first word capitalized.

IX. Figures

The figures included in the text must be centered on the page aligned with the text. The figures must be clear and understandable. The manuscripts will be scaled down by 20 % while printing thus the sizes of the figures

must be arranged accordingly. The drawings must either be prepared in a digital drawing software or if scanned the file must at least have 300dpi definition. The texts found in graphics, images and text boxes must not be smaller than a text written with 9-point size in Times New Roman font-type. The numbers and the names of the figures must be centered on the page, typed under the figure itself, following a single space with 12-point size italics in Times New Roman font-type with only the initial letter of the first word capitalized. There must be a single space before the figure, its title and after its title. The figures must be referred to within the text prior to the figure.

X. Images and Photographs

The images, photographs or special drawings included within the text must be scanned in 300 ppi (300 pixels per inch) with a 10 cm short edge in JPEG format, cited within the text and numbered together with figures.

XI. Tables and Equations

The tables included in the text must be centered on the page aligned with the text. The numbers and the names of the table must be typed above the table leaving a single space before and after as well as below the table using italics, 12-point size, Times New Roman font type; the title and the number must be centered with only the initial letter of the first word capitalized. Tables must certainly be referred to within the text beforehand. The contents of the tables lines and columns must be typed with Times New Roman font-type and in 12-point size. In case necessary the font size can be decreased down to 9-point size not exceeding text limits. The first line of the table, where the parameters and the names are found, must be closed by a 1.5-point size thick line from above and under. The table must be limited by adding an additional line under the last line of the table without using horizontal or vertical lines.

The equations to be written within the text must be typed using Microsoft Word Equation Editor and aligned to left with equals numbered within parentheses and aligned to the right.

XII. Symbols

In case the article contains a lot of symbols or they are required to be explained, symbols should be written in 11-point size italics with Times New Roman font type before the bibliography in accordance with international standards. Decimal demonstrations must be done with full stop“.” with no comma separating thousands. If required use space.

III. Bibliography

The reference system for the journal is American Psychologist Association (APA) 6th Edition. A work prepared in APA system must have a references section at the end. The page must begin with a title named “References” written in 14-point size Times New Roman with only the initial letter capitalized. Any work referred or quoted within the text must be cited in the references section.

The references content must be placed at the end of the text, aligned in an alphabetical order with Times New Roman, 11-point size with only the names of journals, books or symposiums written in *Italics* as shown in the following examples.

In case there is, the volume numbers must be typed in **bold** and issue numbers in regular characters. The names of the journals where national or international articles are taken must not be abbreviated and must be given in full.

» **Example:** Name of the journal should be written as Water Resources, not as Wat. Res.

Citation must be as follows within the text in a sentence...Smith (1980)... or ...(Smith, 1980; Adams, 1981) as well as (Smith et al., 1980) at the end of a sentence indicating the surname and publishing year of the work. For citing the works with two authors, the surnames of both authors must be mentioned as follows (Snell and Etre, 1971). In case there are more than two authors to be indicated in the citation then “et al.” abbreviation must be used, in parentheses (Li et al. 1998) or within a sentence ... Li et al. (1998)...

- The names of books, magazines or journals, films or TV programs must be written in italics.

- A new or technical term may be written in italics when it is mentioned for the first time in the text and with regular characters later on.

- The common expressions and abbreviations in English must be written in regular characters. Italics must not be used for emphasizing an expression more.

-Organization abbreviations: the first reference must include the full name clearly; the abbreviations can be used later on in case the reader is familiar with the concept.

Example: First reference: National Institute of Mental Health (NIMH),

Later on: (NIMH, 2015)

Place direct quotations that are 40 words, or longer, in a free-standing block of typewritten lines, and omit quotation marks. Use a smaller point size than the text itself (10 or 11) and add page number in parenthesis at the end of the quote.

Example:

According to Krishnamurti (1998),

(...) zamanın bir sonucu değildir. Dönüşüm sessiz, sakin, pasif bir zihnin sonucudur. Zihin bir sonuca odaklandığında, artık pasif değildir. İnsan dönüşmek istedikçe, değişmek istedikçe, olanı değiştirmek istedikçe, bir sonuca odaklanacaktır, bir sonucu arayacaktır. Zihin basit bir şekilde olanı anlamağa niyet etmek zorundadır. O zaman sakinleşebilir. Bu sakinlik içinde, insan olanı anlayabilir. Dolayısıyla bir dönüşüm olabilir (s.83).

Information based on personal conversations that are realized through e-mail, telephone, face to face communication and in other ways are cited within the text but not in references section.

Initial use of laws within a text:

For laws (statutes), the preferred form includes the name of the law and the year – e.g. (Child Abuse Prevention and Treatment Act of 1974). APA style requires anything cited briefly in the text (e.g. in

parentheses) should also have a complete listing in the References list. Belli koşulları sağlayan ve nüfus yoğunluğu fazla olan belediyelerde hizmetin daha etkin ve verimli şekilde verilebilmesi amacıyla Yapı Kontrol Müdürlükleri kurulmuştur (Belediye Kanunu [BK], 2005:Madde 48).

Repeated use of laws in a text:

Belediyeler 5393 sayılı yasanın kendilerine vermiş oldukları yetki çerçevesinde yapacakları işlerle ilgili olarak yönetmelikler çıkarırlar ([BK], 2005:Madde 48).

Bibliography should be prepared as follows:

National – International Articles

- » Ishidate, M., Sofuni, T., Yoshikawa, K., Hayashi, M., Nohmi, T., Sawada, M., Matsuoka, A., (1984). Primary mutagenicity screening of food additives currently used in Japan. *Food and Chemical Toxicology*, 22(8), 623-636.
- » Pandey, A. K., Kumar, P., Singh, P., Tripathi, N. N., Bajpai, V. K., (2017). Essential oils: Sources of antimicrobials and food preservatives. *Microbiology*, 7: 2161. doi: 10.3389/fmicb.
- » Gezgin, S., (2009). Medyanın sorumluluğu (Türk Alman ilişkileri Örneğinde). İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 1: 44-54.

» National – International Papers

- » Yılmaz, A., Brown, O. and Nelson, H., (1998). *Magnetic fields*, Proceedings, 5th Conference, Electronics, 117-143, Sydney, A.

National – International Books

- » Yılmaz, A., Brown, O. and Nelson, H., (1998). *Magnetic fields*, 295, Mc. Graw Press, London.

Sections from Books

- » Sensoy, T., (1998). *Magnetic fields*, in Reinhardt, M, eds, Physics, Mc. Graw HM Press, 2-5, Oxford, UK.

Translated Books

» Ong, W.J (1995). *Sözlü ve Yazılı Kültür. Sema Postacıoğlu* (Çev.). 136, Metis Yayınevi. İstanbul

Edited Books

» Çebi, M.(Ed).(2003). *Medya Etki Araştırmaları* 142, Alternatif Yayınevi. Ankara.

Sections from Edited Books

» Keeplinger. H,M(2003). *Etki Kavramının Sınırları*. Murat Çebi (Ed.), Medya Etki Araştırmaları 142, Alternatif Yayınevi. Ankara.

Journal Articles

» Gezgin, S. (2009). Medyanın Sorumluluğu (Türk Alman ilişkileri Örneğinde). İstanbul Aydın Üniversitesi / Sosyal Bilimler Dergisi, 1, 44-54

Unpublished Theses, Papers

Arvas, İ.S (2010). *Cumhuriyet Döneminde Basında Etik Bağlamda Ortaya Konulan Uygulamalar ve Bir Meslek Örgütü: Basın Konseyi*. (Unpublished Doctorate thesis) İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Law and Regulations

» *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası* (1982), Kanun No:2709, Resmi Gazete: 09.11.1982/17863.

» *Yapı Denetimi Hakkında Kanun* (2001), Kanun No:4708, Resmi Gazete: 13.07.2001/24461.

» *Yapı Denetimi Uygulama Yönetmeliği* (2008), Kanun No:4708, Resmi Gazete: 05.02.2008/26778.

Online Articles

» Koloğlu, O. (1999). *Medya, Devlet ve Sermaye*. <http://dorduncukuvvetmedya.com>

Printed Scientific Reports

» Yılmaz, A., Brown, O. and Nelson, H., eds. (1998). Magnetic fields, J., Technical Report, ICTP TRIL Programme, 12, Trieste.

Vocational, Technical Reports

» Yılmaz, A., Brown, O. and Nelson, H., eds. (1998). *Manyetik Alan Teorisi*, Teknik Rapor 5, CEV Vakfı, İstanbul.

Theses

» Yılmaz, A., Brown, O. ve Nelson, H., (1998). *Manyetik Alan Teorisi*, Doktora tezi, AÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Standards

» TS920, (1990). *Binalarda rüzgar yükü kuralları*, Türk Standartları, Ankara. ix) Güncel Yazı

» Yılmaz, A., Brown, O. and Nelson, H., (1998). *Manyetik Alan Teorisi*, Bilim ve Teknik, 63, 7, 3-5

Online Sources

Following the alphabetical order of the sources, online sources must be indicated below a 1-point size line together with the date the source was used.

» Yılmaz, A., Brown, O. and Nelson, H., (1998). Manyetik Alan Teorisi, <http://www.server.com/final/paper1.html>, (21.12.2005)

Booklets (no date, no author):

» *Inside these doors: A guidebook of Elfreth's Alley homes* [Brochure]. (t.y.). Philadelphia: Elfreth's Alley Association.

Film

» Director's Surname, Director's Initials. (Director). (Year). *Name of the film in italics*. Production city: Production company name.

» Huston, J. (Director/Scriptwriter). (1941). *Malta Şahini* [Film]. U.S.: Warner.

Within the text: ...(Malta Şahini, 1941)...

Photograph

- » Adams, Ansel. (1927). Monolith, the face of Half Dome, Yosemite National Park [Fotoğraf]. Art Institute, Chicago.
- » Within the text: ...(Adams, 1927)...

Dialogue

- » Arroyo, Gloria Macapagal. (2003). A time for Prayer. Michael Schuman ile söyleşi. *Time*. 28 Temmuz 2003. Erişim Tarihi 13 Ocak 2004, <http://www.times.com/time/nation/article/0,8599,471205,00.html>

Report and technical articles

- » Gencil Bek, M. (1998). Mediscape Turkey 2000 (Report No. 2). Ankara: BAYAUM.

TV Show

- » Long, T. (Author), and Moore, S. D. (Director). (2002). Bart vs. Lisa vs. 3 Grade [TV Series]. B. Oakley and J. Weinstein (Producer), *Simpsons*. Episode: 1403 F55079. Fox.

Within the text: ...(Simpsons, 2002)...

Contact Information:

Anadolu Bil Meslek Yüksek Okulu Dergisi Editorial Board

Istanbul Aydin University
Beşyol Mahallesi, İnönü Caddesi, No: 38
Sefaköy, Küçükçekmece/Istanbul

Tel: 0535 354 64 73

Web: <http://abmyod.aydin.edu.tr/>

E-mail: candanvarlik@aydin.edu.tr

KÜTÜPHANE VE BİLGİ MERKEZİMİZ 7/24 HİZMET VERİYOR

56.000
Basılı Kaynak

1.000.000
E-Kaynak

Engelsiz
Kütüphane

Mobil
Uygulamalar

24/7

- Kütüphane 7/24/365 gün hep açık
- 75.000 aylık kullanıcı
- Mimarlık ve Mühendislik Fakültesi için çizim salonları
- Kafeterya

instagram: kutuphaneiau

twitter.com/iaukutuphane

facebook.com/iaukutuphane